

Rhetorica Anglorum.

Quicquid in Summo Oratore. requiritur, hic, vides.

Rhetorica Anglorum,

VEL

N.B.

Exercitationes Oratoriæ

IN

RHETORICAM Sacram & Communem.

Quibus adjiciuntur quædam Regulæ ad
imbecilles Memorias corroborandas.

Omnia ad usum & in gratiam Academiæ
& Scholarum in Anglia composita.

AUTORE

MARIO D'ASSIGNY S.S. Th.B.

Due sunt Artes, quæ possunt homines locare in amplissimo gradu dignitatis, una Imperatoris, altera Oratoris boni: ab hoc enim pacis ornamenta retinentur; ab illa vero belli pericula propulsantur. Cicero pro Murena.

LONDINI,

Impensis S. & J. Sprint in Little-Britain, J. Robinson in
Cœmeterio D. Pauli, D. Brown extra Temple
bar, & A. Bell in Cornhil.
M. DC. XC. IX.

15

HANC RHETORICAM prelo dignam,
& Eloquentiæ Studiosis perutilem
judicamus.

Matt. Shortyng S. T. P.
Scholæ Mercat. Sciffor.
Lond. Archididasc.

Tho. Knipe S. T. P.
Scholæ Westmon. Archi-
didasc.

Job. Turner M. A. in
eadem Schol. Præceptor.

Tho. Walker, A. M.
Scholæ Carthuf. juxta
Londin. Moderator.

3 B. 1

Illustrissimo ac Generosissimo Domino,

D^{no} JOHANNI SOMMERS.

Baroni de Evelham,

Summo Angliæ Cancellario, &c.

HOC Eloquentiæ Opusculum ad
 usum Gentis nostræ compo-
 situm, ut Tuum, Tibique, Vir
 Amplissime, debitum offero &
 consecro; Tibi, inquam, Oratori maxi-
 mo, Eloquentiæ inter nos Principi, &
 Justitiæ Legumque Præsidi sagacissimo;
 Tibi, Scientiarum & Artium liberalium
 Judici peritissimo, & Literatorum Me-
 cœnati benignissimo. Intellexit enim
 Rex noster Sapientissimus tuas animi
 egregias Dotes; Prudentiam scilicet,
 Justitiam, Fortitudinem, Morum In-
 tegritatem, Pietatem singularem, cæ-
 terasque Virtutes eximias, quibus in Or-
 be nostro tantoperè effulges. Nos e-

tiam intelligimus omnes Ejus felicissimam Optionem, cum ad summum Authoritatis Apicem Te, Vir Maxime, selegit & evexit; ad publicam Salutem, Justitiæ administrationem, & veram Religionem promovendam; cujus nuper Vindicem Te fortissimum vidimus.

Sed quo me rapit tantus Gloriæ & Virtutum Tuarum Splendor? Ulterius progredi enumerando Tuas debitas Laudes prohibet Animi Tui Sublimitas, quæ ab omni Adulationis Aura penitus abhorret: prohibet etiam tenuis mea Facultas, quæ tantum Lumen Verbis depingere non valet.

Itaque si hoc Rhetoricæ Syntagma, leve Munus, ac tanto Nomine indignum videatur; etsi in hoc offerendo aliquid Audaciæ vel Arrogantiæ insit; condonet quæso, insita Tibi & propria in nostri Ordinis Homines, qui se totos mancipant honestis Disciplinis, Comitas singularis. Condonabit, proculdubio, erga hanc divinam Artem, Eloquentiam nimirum, Tuum insigne Studium. Nam ideo tam absolutum Exemplum in Fronte Operis mei sub Tuo Clarissimo Nomine Rhetoricæ

toricæ studiosis exhibeo & ostento ; ut eo modo ad altissimum Culmen & ad summam Perfectionem, æquè ac Præceptis, eos dirigere videar. Dignetur itaque Tua Clementia has Exercitationes Oratorias Tuo Patrocinio lubenter ornare, & Seculo nostro Tuo Judicio & Autoritate commendare, ut hæc cœlestis Disciplina, Humano Generi tam benefica & utilis, ut cæteræ Artes, Scientiæ, & Virtutes omnes, sub Tuo magno Nomine & Auspicio, in Regno nostro vigeat & floreat.

Oro & obsecro sanctissimum Numen, Deum Optimum Maximum, ut Te diu superstitem & incolumem Bono publico & Reipublicæ Literarum, quæ Tibi multum debet, velit fervare & tueri : & post hoc breve Vitæ Curriculum Tuum Animum immortalem in æterna Beatitudinis Domicilia, & ad Honores sempiternos recipiat. Ita precatur,

Vir Illustrissime,
Servus tuus humillimus,
& addictissimus,

MARIUS D'ASSIGNY.

Omnibus S.S. Theologiæ in Anglia CANDIDATIS.

Vobis, Carissimi Fratres, Eloquentiæ Vir-
tutes & Emolumenta pluribus & exquisi-
tis Argumentis laudare, & has Exerci-
tationes Oratorias commendare, non necesse credo:
Nam quantum ad divinorum Mysteriorum in-
quisitionem, & ea postea publice promulganda hæc cæ-
lestis Disciplina conducit, nemo tam inops mentis
est ut ignoret. Hæc vestro sanctissimo proposito
perutilis; hæc vos in Religionis nostræ Arcanis
scrutandis opitulatur; hæc abstrusa Mystéria, &
Cæli penetralia Fidelium oculis aperit; hæc Chari-
tati, Fidei, Sapientiæ, & omnibus Virtutibus in-
servit. Quis enim vestrum denique dubitare potest,
quanta vis, quantumque momentum sit in hac di-
vina Arte; vel cum ad summam Rerum Cælesti-
um cognitionem attingere nitimini, vel cum Dei
Omnipotentis Verbum & Nutum Populo denuncia-
tis? Nam licet Redemptoris nostri Benignitas, Po-
tentia, & Misericordia, & Munus vestrum, ad
Salutem audientium præcipuè spectantia, ab omni-
bus cum gaudio recipi merentur: Tamen cum
hæc omnia Arte venustè & cum Judicio proferi-
mus, non parùm Rhetorica prodest, ut avidius ab
illis audiantur, altius in animis inhæreant, &
diutius

tutius retineantur. Itaque quidquid Utilitatis
 ad animas Christo Servatori consecrandas, quid-
 quid Virtutis in iis ex Diaboli Servitute eripiendis,
 & ad supremam felicitatem eas promovendas ha-
 bet Theologia, ab ipsa Eloquentia omnia mutuari
 videtur. Cogitate ideo, Amantissimi Fratres,
 quam utilis, quam benefica, quam nobilis, &
 divina sit Facundia, cum de rebus tam gratis
 concionamur. Recordemini quinam viri estis,
 vel esse conamini, & quid vobis a Dei Sapientia
 mandatur. Vos Dei loquentis Humano Generi
 internuncii estis, sacrosancti Evangelii Buccina-
 tores, & Spiritus Dei Coadjutores. Vos homines
 a Vitiorum turpitudine ad beatam & sanctiorem
 vitam revocare, vos a peccati illecebris ad divinæ
 legis obedientiam eos persuadere oportet. Quam
 potens est igitur Eloquentia ad ea omnia perficienda,
 intelligitis omnes : & semper intelligebant etiam
 sacrarum Scripturarum Amanuenses : Nam in
 sacris paginis passim & ubique Rhetoricæ Artis
 vestigia reperimus. Ibi Deus ipse insignia & il-
 lustria Eloquentiæ & omnium Figurarum exem-
 pla nobis reliquit, V. G. Quid Prophetarum Scrip-
 tis artificiosius ? Quid Solomonis Proverbiis effi-
 caci-
 acius ? vel ejus Cantilenis ornatius ? Quid Isaie
 Libro magis distinctum luminibus ? Quid Pauli
 Epistolis vehementius, vel facundius excogitari
 potest ? Et inter Apostolos, & Christi Domini
 Discipulos, non omnes Piscatores & Operarios, sed
 quosdam Boanerges, Apollos, & omni Eloquentia
 præditos,

præditos, legendo invenimus. Certè cum de Animarum salute, & Creatoris nostri voluntatem Christianis promulgando agitur, nihil nobis omittendum; sed omni arte & studio eniti debemus, ut nostro sanctissimo munere meliùs fungi, & plures ad Salutis Tramitem adducere possimus. Et si Antiquorum Patrum Scripta evolere libet, ibi etiam Eloquentiæ flores ubique reperiemus. Quis enim sancto Gregorio floridior? Quis Chrysostomo eloquentior? Quis Divo Augustino ornatior? vel Ambrosio jucundior? Hi prisca Ecclesiæ Christianæ Lumina meritò censentur, qui omnem a Rhetorica gloriam & splendorem acceperunt. Si vos eandem laudem assequi velitis, hanc Artem bene callere, & ea semper in concionando ad Populum uti operæ pretium est. Non parùm adjuvabit nostra omnium Linguarum sapientissima, perfectissima & ad facundiam maximè idonea. Nam nunc cum à cæteris elegantissima verba mutuata est, omnibus numeris mihi videtur absolutissima. Ideo si Oratorum Princeps Tullius nunc temporis hanc Artem inter nos exerceret, eloquentior, suavior, & multò magis Orator a nobis judicaretur, nostro idiomate loquens quam Latino. Cum igitur tam elegantem & copiosam habeamus Linguam, tanta Emphasi præditam, nonne pudet tam insipidè, tam stolidè, tam languidè, tam rusticè, & sine ornatu sacras Conciones pronunciare; cum res ipsa, & divinæ Veritates omnibus Sapientiæ & Eloquentiæ Ornamen-

is promulgari meritò requirantur. Utimini, quæ-
 so, eam ob rem Rhetoricæ præceptis. Imitemini
 sanctos Prophetas, Apostolos, & primævæ Eccle-
 siæ Patres. Conemini omnibus Eloquentiæ viribus
 divinum Dei omnipotentis Verbum in cordibus
 fratrum insigere. Sed cavete ne Pronunciationem
 & Memoriam despiciatis. Corpus, Membra,
 & Manus ad rem de qua agitur componite, &
 vestram memoriæ potentiam gnaviter exercendo
 foveate. Ne sinatis hanc egregiam, & hanc di-
 vinam animi facultatem squallore, & negligen-
 tiâ torpere, & penitus extinguï & obrui: Sed ut
 Orationis lumen & præcipuum ornamentum cen-
 setur, a teneris annis vel cum Theologiæ vesti-
 bulum primò ingredimini, Memorias exercete:
 Sic ad summam Cognitionis & Eloquentiæ per-
 fectionem, & altissimum fastigium ascendetis;
 efficacius & cum majore fructu sacras Conciones
 Populo pronunciabitis, ad Sanctimoniam potentius
 eos revocabitis, & supremi Numinis & Linguae
 Anglicanæ Gloriam eo modo promovebitis. Vestris
 Conatibus & Studiis benedicat divina Sapiëntia.
 Amen.

Sum vester in Christo Frater,

M. D.

I N D E X

Capitum, Sectionum, & Rerum.

Proemium ad Lectorem.

Pag. i

LIBER I.

DE Elocutione.

3

CAPUT I. De Compositione Orationis, sive de Periodo.

4

Sect. I. Quæ sit & quotuplex Periodus.

4

Sect. II. De usu & artificio Periodi.

6

CAPUT II. De Dignitate Orationis, seu de Figuris primæ Classis.

10

Sect. I. De Allegoria & Metaphora.

11

Sect. II. De Metonymia ac Synecdoche.

12

Sect. III. De Anaphora seu Repetitione.

13

De Conversione.

14

De Complexione.

14

De Anadiplosi seu Reduplicatione.

15

De Epanalepsi.

15

De Traduotione & Synonymia.

16

Sect. IV. De Annominatione seu Paronomasia.

17

Sect. V. De Antithesi.

17

Sect. VI. De Antisagoge seu Compensatione.

20

Sect. VII. De Aposiopasi seu Reticentia.

22

Sect. VIII. De Apostrophe.

22

CAPUT

(xiii)

APUT III. De Figuris secunda Classis, & Primo de Communicatione & Concessione.

Sect. II. De Correctione & Deprecatione.	24
Sect. III. De Descriptione seu Hypotyposi.	26
Sect. IV. De Distributione seu de Partitione.	28
Sect. V. De Dubitatione.	29
Sect. VI. De Epiphonemate.	31
Sect. VII. De Exclamatione.	32
Sect. VIII. De Gradatione.	33

CAPUT IV. De figuris tertia Classis, & Primo de Hyperbole & Ironia.

Sect. II. De Licentia.	34
Sect. III. De Occupatione.	36
Sect. IV. De Prætermiſſione.	37
Sect. V. De Proſopopæia.	37
Sect. VI. De Subjectione.	39
Sect. VII. De Sustentatione.	40
Sect. VIII. De quibusdam aliis Tropis & Figuris.	41

LIBER II.

DE Inventione. 43

CAPUT I. De Locis Oratoriis in genere. 43

Sect. I. De Definitione.	44
Subsect. I. Definitio per Causas.	45
Subsect. II. Definitio per Effecta.	46
Subsect. III. Definitio per Affirmationem & Negationem.	47
Subsect. IV. Definitio ab Officio per Negationem.	49
Subsect. V. Definitio per Congeriem.	49
Subsect. VI. Definitio per Adjuncta.	50
Subsect. VII. Definitio a Contrariis.	51
Subsect. VIII. Definitiones per Similitudinem & Comparisonem.	52
	Subsect.

(xiv)

Subsect. IX. Definitio per Enumerationem partium.	5
Definitionis Usus & Axiomata.	5
Sect. II. De partium Enumeratione.	5
Subsect. I. Usus Enumerationis partium.	5
Subsect. II. Quibus Figuris illustrari possit locus.	5
Sect. III. De Notatione.	6
CAPUT II. De Locis totam rei Naturam no- explicantibus.	6
Sect. I. De Conjugatis.	6
Sect. II. De Genere.	6
Sect. III. De Forma seu Specie.	6
Sect. IV. De Similitudine.	6
Sect. V. De Dissimilitudine.	6
Sect. VI. De Oppositis.	7
Sect. VII. De Adjunctis.	7
Sect. VIII. De Antecedentibus, Consequentibus, & Repug- nantibus.	7
Sect. IX. De Causis.	8
Sect. X. De Effectibus.	8
Sect. XI. De Comparatione.	8
CAPUT III. De Locis assumtis.	8
CAPUT IV. De Amplificatione.	9

L I B E R III.

D E Dispositione.

CAPUT I. De Exordio.

Sect. I. Unde sumi debeant Exordia.	10
Sect. II. Ratio Exordiorum pro triplici Causarum Ge- nere.	10
Sect. III. Exordia ab Abrupto.	10
Sect. IV. De Insinuatione.	10
Sect.	10

(XV)

par	Sect. V. <i>Quomodo benevolus, attentus, ac docilis fiat Auditor.</i>	109
5	Sect. VI. <i>Quibus Figuris illustrentur Exordia.</i>	111
5	Sect. VII. <i>De Vitiis Exordiorum.</i>	113
5	CAPUT II. De Narratione.	114
5	Sect. I. <i>Ubi utendum Narratione.</i>	114
6	Sect. II. <i>De virtutibus Narrationis.</i>	114
no	Sect. III. <i>Quibus Figuris illustretur Narratio.</i>	116
6	Sect. IV. <i>De reliquis Narrationis Ornamentis.</i>	117
6	CAPUT III. De Confirmatione.	121
6	Sect. I. <i>De ordinandis Confirmationis rationibus.</i>	122
6	Sect. II. <i>De Argumentatione.</i>	122
6	Subsect. I. <i>De Ratiocinatione.</i>	122
7	Subsect. II. <i>De Enthymemate.</i>	125
7	Subsect. III. <i>De Sorite.</i>	127
epug	Subsect. IV. <i>De Enthymemate composito.</i>	128
7	Subsect. V. <i>De Dilemmate.</i>	129
8	Subsect. VI. <i>De Inductione.</i>	130
8	Subsect. VII. <i>De varianda Argumentatione.</i>	132
8	CAPUT IV. De Confutatione.	133
9	Sect. I. <i>Qua Arte confutanda qua negari non possunt.</i>	135
	Sect. II. <i>Quibus Figuris illustretur Confutatio.</i>	138
	CAPUT V. De Peroratione.	139
9	Sect. I. <i>De Enumeratione, primo munere Perorationis.</i>	139
	Sect. II. <i>De motibus Animorum.</i>	140
	Subsect. I. <i>De Amore & Odio.</i>	141
9	Subsect. II. <i>De Desiderio & Fuga.</i>	144
10	Subsect. III. <i>De Gaudio & Tristitia.</i>	144
Ge	Subsect. IV. <i>De Spe & Desperatione.</i>	145
10	Subsect. V. <i>De Metu & Audacia.</i>	146
10	Subsect. VI. <i>De Ira & Misericordia.</i>	146
10	Subsect. VII. <i>De reliquis Affectibus.</i>	147

LIBER IV.

DE Triplici Causarum Genere. 149

CAPUT I. De Genere deliberativo. 149

CAPUT II. De Genere demonstrativo. 152

Sect. I. De Locis Generis Demonstrativi. 155

Sect. II. De Figuris Generis Exornativi. 157

CAPUT III. De Genere Judiciali. 158

LIBER V.

DE Pronunciatione & Memoria. 162

CAPUT I. De Pronunciatione. 162

Sect. I. De Vultu & Oculis. 162

Sect. II. De Corporis statu & flexione. 162

Sect. III. De Manibus & earum actione. 162

Sect. IV. De Voce & ejus varietate. 162

CAPUT II. De Memoria. 162

Sect. I. Quid officiat Memoria. 162

Sect. II. Quid memoriam augeat & adjuvet. 162

Sect. III. Quadam præcepta ad orationes nostras facilius retinendas. 162

Quadam menda Calamo corrigenda.

PAG. 2. lin. 8. l. Ecclesiastæ. p. 7. l. 23. l. Romani. p. 18. l. 32. & p. 27. l. 26. l. graphicè. p. 26. l. 24. l. muctu
nibus. p. 29. l. 6. l. inops. p. 103. l. 4. l. dignitas. p. 121.
l. Caput III. p. 135. l. Sect. I.

Rhetorica Anglorum.

Proemium ad Lectorem studiosum.

NON ego hic in Eloquentiæ laudes excurram, quæ cætera omnia illustrare, se unam pro dignitate commendare satis non potest. Tanta enim est ejus dignitas ac præstantia, ut omne præconium superet; tantus splendor; ut oculos non illustret modò, sed etiam perstringat. Unde sapienter à M. Bizantio cum Iride componitur, quod velut illa Thaumantis filia mortalium animos in admirationem rapiat. Quid enim admirabilius? quam posse dicendo tenere hominum cœtus, populorum mentes allicere, ac ipsorum adeò Regum & Principum voluntatibus dominari? Quid divinius quam animum adamantinum & intractabilem oratione sua mollire? impellere quo velis, & unde velis abducere? Vis eum ad commiserationem moveri? movebitur. Vis iracundiæ facibus inflammari? inflammabitur. Vis tabescere invidia, dolore confici, lætitiâ gestire? hos omnes animi affectus sapientibus instructa sententiis gravibusque verbis perpolita oratio excitabit.

Merito itaque Auctores omnes Eloquentiæ vim ac potestatem certatim prædicant, in primisque Oratorum Princeps Tullius, cum alibi sæpe, tum maxime libro primo de oratore N. 30. Ubi mirabiles ejus effectus disertissime suo more amplificat: Quem locum quia consuli potest, hic brevitatæ causa præmitto. Multi quidem ex peregrinis & nostratibus de Eloquentia tractatus jam ediderunt; sed inter eos sunt nonnulli, qui non tam lucide, quam verborum ambagibus quasi nubecula quadam involuta

præcepta tradidere : sunt & alii, qui exemplorum acervum ad suæ eruditionis ostentationem, non ad lectoris commodum accumulunt ; & plerique ad forensem & communem praxin non ad sacram respiciunt. Mihi igitur propositum est ita Eloquentiæ documenta explicare, ut adjumenta sint iis qui ad sacrosancti Evangelii prædicationem sese accingunt. Et quia passim & ubique apud nos invaluit mos, ut publici Ecclesiastes suas ad populum Orationes legant, etsi memoriæ vim non minorem quam cætarum gentium concionatores habeant, propositum mihi quoque est nonnulla præcepta Tyronibus præscribere ad corroborandam eam animi egregiam facultatem, ut non legendo sed memoriter divinam doctrinam ad populum pronuncient.

Itaque ut me ad propositum munus accingam, instituti mei rationem paucis aperire operæ pretium est.

Hic igitur imperitum & rudem Tyrunculum à primis quasi radicibus ad eloquentiæ culmen & fastigium deducere animus est, rectissima quoad fieri poterit certissimaque via. Neque illud præceptis tantum, sed & exemplis illustrioribus, & ex diligenti nobilissimorum authorum lectione conquisitis efficere conabor. Solent enim præcepta, cum sola sunt, minus informare Tyrónis ingenium ; quæ si exemplis illustrentur, iisque selectissimis, aliis in animum descendere, ac tenacius hære memoriæ consueverunt.

Atque ut quibusdam veluti cancellis ac limitibus conscribat hæc nostra Eloquentiæ tractatio ; eam in quinque Partes sive Libros ita distribuemus, ut,

Primo de Elocutione ;

Secundo de Inventione ;

Tertio de Dispositione ;

Quarto de triplici causarum genere ;

Quinto denique de Pronunciatione & Memoria, quam brevissimè & enucleatissimè fieri poterit disseramus.

Licet autem non me fugiat, eam esse plurimorum consuetudinem, ut in tradendis Rhetoriæ præceptis, primum Inventioni locum, ultimum Elocutioni tribuant : placuit tamen

tamen has institutiones Oratorias ab Elocutione potissimum auspicari; quippe qua Tyronis animum prius imbui atque informari necesse sit.

LIBER I.

De Elocutione.

Elocutio pars Eloquentiæ potissima, à qua scilicet ipsa nomen accepit, ea dicitur, qua quod mente semel conceptum est, idoneo sermone promittus ac proferimus. Dividitur autem à Tullio l. 4. ad Heren. in Elegantiā, Compositionem, & Dignitatem. Elegantiā tribus potissimum rebus consequemur: primò si verba barbara, impropria & obsoleta vitemus; nitidiora vero & politiora, vimque significandæ rei singularem habentia conseruemur. Et quia lingua nostra Anglicana hodie congeries videtur multorum & peregrinorum idiomatum, ex illis verba cognita & propria debet seligere bonus Orator sine affectatione vel ostentatione.

Secundò si aptum servemus ordinem in collocandis verbis, eaque sic inter se connectamus, ut nihil in oratione asperum sit, nihil vastum, nihil hiulcum.

Tertiò denique si frequentius particulis utamur. Mirum est enim, quantam in oratione vim habeant isti nexi, & particula in omnibus linguis.

Hæc porro tria, ut sibi comparet studiosus adolescens, diligenti & assidue lectioni elegantium autorum in sua quaque lingua incumbat, necesse est.

Compositio, pars Elocutionis altera, structura est partium orationis, à qua habet oratio, ut numerofo periodorum ambitu constringatur.

Dignitas, ultima pars Elocutionis, in composita est, ut crebris figurarum luminibus oratio distinguatur. Verum hæc duo, quia majorem postulant operam, ideo singulis capitibus à nobis exponuntur.

CAPUT I.

De Compositione Orationis, sive de Periodo.

Quanta sint in periodo momenta, satis indicat Oratorum princeps Tullius, cum astrictam periodis orationem suavissimè decurrere & audientium animos atque aures incredibili voluptate perfundere testatur. Eam vero quæ perenni verborum tractu nullis inclusa numeris dissolutè fertur ac diffuit, rudem appellat & indoctam loquacitatem. Ac revera quid oratione justo verborum ac sententiarum numero cadentium ambitu definita potest audiri incundius? Quid contrà continuata serie soluta numeris & intervallis, vel horridius vel importunius? Hæc animos auditorum semper intentos & anxia finis expectatione suspensos torquet ac sollicitat: Illa sententiæ finem ac terminum animadvertentes, ac in ipsa conclusione acquiescentes reficit ac recreat. Hæc sinuosis impedita flexibus nunquam tere sensum absolvit, nisi post longas ambages ac radio plenissimas: Illa veluti placidus amnis volubilitate fertur aquabili, membrisque certa lege recurrentibus conversiones & sententias habet absolutas.

Quamquam id à me non ita dictum velim, quasi periodis tota constare debeat Oratio, neque enim semper dicendum periodicè, sed aliquando membratim & incisim: Nam Seneca stylo & sententiis magnopere delectantur nostrates, præsertim in sacris concionibus.

Sect. I. *Quæ sit & quotuplex Periodus.*

Recte Periodus à Tullio definita est, Oratio in quodam quasi orbe inclusa, procurrens quædam insistat in singulis perfectis absolutisque sententiis; & à Phalereo, Continuatio quadam membrorum ita inter se aptè connexorum, ut & plenam sententiam & conclusionem referat. Unde ipsa

fornicibus

Rhetorica Anglorum.

fornicibus ab eodem comparatur, in quibus, ita lapides inter se collocati & connexi sunt, ut se invicem fulciant, & unam compagem, quam efficiunt, mutua quadam conspiratione, sustentent. Justæ periodi exemplum habemus in Exordio Orat. pro Cæcinnâ. *Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro, atque judiciis impudentia valeret; non minus in causa cederet Aulus Cæcinnâ sexti Ebutii impudentiâ, quam tum in vi facienda cessit audaciâ.*

Periodus porro dividitur in Protasin & Apodosin, id est, in Propositionem & Redditionem.

Protasis est prima periodi pars, quæ pendentem relinquicrationem & sensum imperfectum, ut videre est in periodo superius allata. *Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro atque judiciis impudentia valeret,* quæ ita suspenditur auditoris animus, ut aliquid amplius expectet; jam assume reliqua: *Non minus in causa cederet Aulus Cæcinnâ sexti Ebutii impudentiâ, quam tum in vi facienda cessit audaciâ;* hæc est Apodosis, quæ sensum in Protasi pendentem absolvit & orationem claudit.

Dividitur secundo Periodus in Membra & Incisa. Membrum definitur, pars periodi, & *μέλος* aliter dicitur; Incisum pars Membri, qui aliter nuncupatur Articulus, græcè *ῥήμα*.

Periodus alia est simplex, alia composita: simplex ea dicitur, quæ unico longiori membro constat, ut, *Animadverti Judices omnem accusatoris orationem in duas diversam esse partes.* Composita, quæ fit e nexu plurium membrorum; hæc porro dividitur in bimembrem, trimembrem, & quadratam.

Bimembris Periodus ea dicitur quæ duobus membris continetur, ut, *Antequam patres conscripti dicam ea, quæ hoc tempore dicenda arbitror, exponam vobis breviter consilium profectiois & reversionis meæ.*

Trimembris, quæ tria membra complectitur; ut, *Etenim si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitat, ceditur, necesse est iste, qui socium affinem famam & fortunam spoliare conatus est, vanum se & perfidiosum & impium esse fateatur.*

Quadrata omnium longè perfectissima constat membris quatuor, ut pro Cacinna; *Si quantum in agro locisque desertis, &c.*

Sect. II. De usu & artificio Periodi.

Observandum primò non semper, & ubique dicendum esse periodice, tum quia similitudo fastidii mater est; tum quia accersita oratio videri posset & sophistica, quæ non tam fidei faciendæ, quam auditoribus decipiendis comparata crederetur. Sed in exordiis præcipue locum esse periodo, in quibus gravior dicendi oratio requiritur. Quamquam aliis etiam in locis adhiberi potest, puta in Argumentis proponendis, cum præsertim non tanta contentione vibrantur. Membratim autem & incisim dicimus cum acriter pugnaciterque aliquid dicendum est.

Observandum secundo quinque potissimum modis amplificari posse periculum.

Primò per definitiones conglobatas, quomodo Cicero cum posset dicere, uno aut altero verbo, vidimus Curiam incendi, Curiam definit hoc modo; *Vidimus Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, publici Concilii caput, urbis aram, sociorum portum, omnium gentium sedem, ab universo populo Romano concessam uni ordini, inflammari, excindi, fumesari.*

Secundo Periodus amplificatur per interpretationem, cum scilicet una eademque res pluribus verbis exponitur; sic Tullius 2 Philip. *Tu ingredi illam domum ausus es? Tu illud sanctissimum limen intrare? Tu illarum ædium diis penatibus os importunissimum ostendere?*

Tertio per enumerationem partium, verbi gratia, hæc propositio dilatanda sit; *Omnès lugent Clodium interfectum.* Sic amplificare poteris cum Tullio: *Pub. Clodii mortem æquo animo ferre nemo potest, luget Senatus, mæret equestris ordo, tota civitas confecta senio est, squallent municipia, afficiuntur colonia; agri denique ipsi tam municipum, tam salutarum, tam mansuetum civem desiderant.*

Quartò per incrementum & congeriem, cum scilicet multa verba congerentur, quorum extrema plus aliquid semper significant quam prima. Sic Tullius amplificat hanc propositionem; Sceleratissimum hominem in iudicium vestrum adducimus. *Non enim furem sed ereptorem, non adulterum sed expugnatorem pudicitiae, non sacrilegum sed hostem sacrorum religionumque, non sicarium sed crudelissimum carnificem civium, in vestrum iudicium adducimus.*

Quintò per adjuncta sive circumstantias hoc versiculo comprehensas:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando; de quibus alibi fusiùs dicemus. Sic Tullio fuit amplificanda jejuna hæc & exilis oratio: Quod precatus sum, cum Mureniam Consulem renunciavi, idem nunc precor iudices, ut & vos cum populo Romano consentiatis. Sic autem auget per adjuncta: *Quæ precatus sum à Diis immortalibus, Iudices, more institutoque majorum illo die quo auspicato Comitibus Centuriatis L. Mureniam Consulem renunciavi, ut ea res mihi, magistratuique meo, populo, plebique Romanæ, bene atque feliciter eveniret, eadem precor ab iisdem Diis immortalibus ob ejusdem hominis consulatum una cum salute obtinendum, ut & vestra mentes atque sententia cum populi Romanæ voluntati suffragiisque consentiant, eaque res vobis populoque Romano pacem tranquillitatem concordiamque afferat.*

Observandum certò, ut aptè cohaereat periodus, frequentissimum debere esse particularum usum, quæ sunt veluti orationis vincula & nexus. Tales sunt, non solum, cui respondet, sed etiam, tantum, quantum, tantus, quantus, tam, quam, cum, cum, quoties, toties, non minus, quam, quemadmodum. Sic, tantum abest, cui respondet ut. Quamquam, etsi, licet, quibus respondent tamen, nihilominus, & plures ejusmodi alia, quas inter legendum Ciceronem aliòq; præstantes auctores in sua quaque lingua diligenter animadvertemus. In nostro enim idiomate ejusmodi particula multam afferunt orationi nitorem & perspicuitatem.

Observandum quartò, non solum membra inter se coherere aptè debere, sed periodos quoque inter se, sequentem

cum superiore, sedulò connectendas esse & continuandas, alioquin hiulus & ineptus fieret sensus, ipsaque oratio tota claudicans & distrahta videretur. Hinc nulla fere debet esse periodus, quæ suam initio particulam non habeat, quæ cum superiore connectatur.

Observandum quintò, peccari à Tyronibus in conficienda periodo, dum ejus amplificandæ causa inania verba congerunt quasi complementa numerorum. Nihil enim debet ingredi periodum, quod non habeat vim aliquam peculiarem; immò diligenter amputanda est omnis luxuries orationis, præsertim cum in sacris concionibus Verbum Salvatoris annunciatum nostratibus, qui Res non Syllabas gaudent audire.

Observandum denique, ad conciliandum orationi numerum quosdam pedes assignari, quorum alii inchoandæ periodo, alii terminandæ sint aptiores.

Pedes apti principiiis.

Catius constans duabus longis & media brevi; ut, *Neminem vestrum ignorare arbitror.*

Pæon primus, ex prima longa & tribus brevibus; ut, *At beneficio sum usus tuo.*

Pæon quartus, ex tribus brevibus & ultima longa; ut, *Levia sunt in hoc reo crimina.*

Dochimus, ex quinque syllabis, prima brevi, duabus sequentibus longis, quarta brevi & ultima longa; ut, *Catenas habebat hospes tuus.*

Dichoreus, ex duobus Trocheis: ut, *Enim potest ea natura.*

Dactylus: ut, *Nescio quo fato fieri dicam.*

Spondeus cum Dochimo: ut, *Est illud amplissimum.*

Spondeus cum Anapæsto & Cretico: ut, *Etsi vereor iudices ne turpe sit.*

Bacchius, ex prima brevi & duabus longis: ut, *Vehebatur in Eßedo Tribunus plebis.*

Palim-Bacchius, ex duabus longis & ultima brevi: ut, *Cum multa divinitus.*

Molossus, à tribus longis: ut, *Est hoc in more positum.*

Anapæstus cum Cretico: ut, *Patior, iudices, & non moleste fero.*

Iambus cum Spondeo: ut, *Novum crimen, Cæii Cæsar.*

Pedes in clausulis adhibendi.

Dichoreus: ut, *Patrî dictum sapiens temeritas filii comprobavit.*

Choreus, five Trocheus cum Molosso: ut, *Pugnare possitis.*

Dochimus: ut, *Hostes perhorrescerent, vel amicos tenes.*

Choreus cum Dispondeo: ut, *In monumentis majorum suorum sit interfectus.*

Iambus cum Dispondeo; ut, *Gloriam per tales viros infringendam.*

Tibracchus cum Spondeo: ut, *Diu multumque dubitavi.*

Hos pedes cum aliis paucis his facillimis versibus comprehendere potes & memoriæ infigere.

Quatuor Pedes, simplicis dissyllabi.

Pyrnichium celerem brevis edit syllaba duplex.

Tardum bina facit Spondeum syllaba longa.

Una brevis longa subeunte creabit Iambum.

Longaque formabit curta subeunte Trochæum.

Octo Pedes simplices Trissyllabi.

Dactylus ex longa constat, brevibusque duabus.

Ex brevibus constat geminis & longa Anapæstus.

Tresque brèves Tibracchin, longæ dant tresque Molossus.

Amphimacrus vel Creticus est brevis, ambit utrinque.

Quam longa Amphibracchis curtam inter utramque.

Bacchius pes una brevis cum duplici longa.

Antique Bacchius duplex longa & brevis una est.

Decem Pedes compositi omnes quadrissyllabi.

Quatuor ex brevibus syllabis Maticum tibi condes.

At Dispondeum tibi longæ quatuor edent.

Longa duz breves & longa dabunt Choriambum.

Antipæstus erit si sit contrarius ordo.

Duplicis est proles Dichoreus certa Chorei,

Nascitur ex gemino pariter Disiambus Iambo.

Major Ionicus est Spondeus Pyrrichiusque.

Pyrrichius

Pyrrichius præeat minor exit Ionicus inde.

Pœon, qui quadruplex longa est cum triplice curta.

Pœon primus, cum prima est longa; Pœon secundus, cum secunda est longa; Pœon tertius, cum tertia est longa; Pœon quartus, cum quarta est longa.

Factus Epitritus est ex curta & triplice longa.

Pœon appositus quadruplex est illius instar.

Epitritus primus, cum prima est brevis; Epitritus secundus, cum secunda est brevis; Epitritus tertius, cum tertia est brevis; Epitritus quartus, cum quarta est brevis.

Hinc intellige, pedes istos his viginti duobus carminibus comprehensos, quibus utuntur Poetæ; neque enim illi Lochimum usurpant, quo gaudent oratores. Verum ad Oratorem quod attinet, his omnibus non existimo religiosius esse insistendum, sed aures consulere nos oportet, quorum, ut ait Cicero, superbissimum est iudicium.

C A P. II.

De dignitate Orationis, seu de figuris primæ Classis.

Figura definiri potest, Loquendi formula vel in verbis vel in sententiis posita, quæ ornatûs causa deflectit à communi loquendi modo. Licet autem usus invaluerit, ut tropus & figura promiscuè usurpentur; tamen si propriè loqui velimus, in eo discrepant, quod tropus sit lumen & ornatus orationis in uno verbo, figura vero in pluribus. Accedit quod tropus sit à propria verbi significatione in alienam cum virtute mutatio, figura vero retineat propriam.

Hic porro in figuris Exprimendis servabitur ordo, ut omissis levioribus & minoribus illustriores duntaxat conspectemur, & quæ ad primam alphabeti literam propius accedunt eas priori collocemus loco.

Seet. I. De Allegoria.

Tanta similitudo Metaphoram inter & Allegoriam intercedit, ut Allegoriam probe intelligere non possimus nisi pramissa cognitione metaphora.

Metaphora itaque figura est, qua nomen aut verbum in rem quampiam transfertur ex alia re propter similitudinem: ut, cum animum tranquillum & serenum dicimus; quæ metaphora cum à Mari, tum ab Aere petitur, Sic cum Juvenal. de patipertate loquitur,

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.*

Infinitem autem esset recensere singula genera, cum ex tot rebus sumi possit metaphora, ex quot duci potest similitudo, aut analogia, sed cavendum ne ex re obscena, aut sordida, vel nimis longè ducatur hic tropus; sed eo utendum parce & cum quadam naturalis proportio intersit.

Jam vero Allegoria (qua aliud dicitur aliud intelligitur) est continuata metaphora, quæ sic fieri debet, ut quo translationis genere cœperis, eodem quoque desinas; ita Cicero l. de Oratore: 'Nam qui locus quietus & tranquillissimus fore videbatur, in eo maxima molestiarum moles ac turbulentissima tempestates extiterunt. Et Oratione in Pisonem: 'Neque tam fui timidus, ut qui maximis turbinibus ac fluctibus reipublicæ navem gubernassem salvamque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam aut collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas, aliis impendentibus tempestatibus non cessi, sed unum me pro omnium salute obtuli. Quo in exemplo videmus à Mari, ad rempublicam transferri hæc verba, Turbines, fluctus, navis, portus, nubecula, spiritus, venti, procella, tempestates.

Illa vero omnium longè pulcherrima Allegoria est, in qua duo reperiuntur, nempe similitudo & translatio. Sic pro Murena cum dicere possit simpliciter : Major est Comitiorum inconstantia quam Euripi ; ita rem eleganter illustravit : ' Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas tamque varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes & quantos astus habet ratio Comitiorum : Dies intermissus unus aut nox interposita saepe perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnullam quam commutat aura rumoris. In quo exemplo similitudinem videmus cum translatione conjunctam. Nam & Comitia Euripo similia dicuntur, in quo similitudo posita est, & voces Euripo propriæ transferuntur ad Comitia, in quo sita est translatio.

Valet hæc figura ad augendum, ornandum, & delectandum in genere demonstrativo, præsertim cum de alicujus laude & vituperio agitur.

SECT. II. De Metonymia ac Synecdoche.

Metonymia, græcis *μεταλλογή* ; est Tropus quo causa externa ponitur pro effectu, aut subiectum pro adjuncto, vel antecedens pro consequente, vel contra. Sex igitur passim reperiuntur Metonymiæ species in authoribus. Ut Virgilius ponitur pro Scriptis, Sudor pro Labore, Dux pro Exercitu, &c.

Antecedens sumitur pro consequente, & consequens pro antecedente. Utrumque *μετὰλληλιν* vulgò appellant. Ut, audire pro obedire, *ἡ χάρις* pro sacramento Cœnæ, & aqua pro baptismo, &c. Valet hic Tropus ad elegantiam sermonis, & frequentissimè usurpatur à sacris aliisque Scripturibus.

Synecdoche alius est Tropus ; quo Totum ponitur pro Parte, vel Pars pro Toto ; cum Genus usurpatur pro Specie, aut Species pro Genere ; cum Totum essentiale ponitur pro sola materia aut forma, aut Pars formalis vel materialis pro Toto essentiali. Innumera sunt exempla hujusmodi Tropi.

Sect. III. De Anaphora seu repetitione.

Anaphora seu repetitio proprie dicta, figura est cum eadem vox repetitur initio vel Incisorum vel Membrorum vel Periodorum; ut, *nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam, planeque sentiam.*

Plurimum habet gravitatis hæc figura, ut ad ciendos animorum motus non parum valeat, præsertim cum adjunctam habet interrogationem, ut prima Catilinaria, *Nihil ne te nocturnum præsidium Palatii? Nihil urbis vigilia? Nihil timor populi? Nihil consensus bonorum omnium? Nihil hic munitissimus habendi senatus locus? Nihil horum ora pulsusque moverunt? Ubi vox nihil sexties iterata gravem & numerosam efficit orationem.*

Item secunda oratione contra Rullum. 'Quid enim est tam populare quam pax? qua non modo ii, quibus natura sensum dedit, sed etiam testæ atque agri latari mihi videntur? Quid est tam populare quam libertas, quam non solum ab hominibus verum etiam à bestiis expecti, atque ab omnibus rebus anteponi videris? Quid tam populare quam otium? Quod ita jucundum est ut & vos & majores vestri & fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit esse, præsertim in imperio & dignitate? Quo in exemplo tres videmus est periodos membris suis circumscriptas, quæ sua illustrantur repetitione.

Nihil hac figura efficacius ad permovendos auditorum animos, cum initio membrorum ita repetitur eadem vox, ut ipsa membra membris opponantur. Ita Cicero pro Roscio: 'Accusant ii, qui fortunas ejus invaserunt: causam dicit is, cui nihil præter calamitatem reliquerunt. Accusant ii, qui hunc ipsum jugulare summè cupierunt: causam dicit is, qui etiam ad hoc judicium cum præsidio venit, ne hic ibidem ante oculos vestros trucidaretur. Denique accusant ii, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex nefaria illorum cæde restat.

Obser-

Observandum porrò ad hanc figuram revocari posse varios repetitionum modos, propter eam quam habent inter se cognationem, quæ quia plurimum valent ad augendam orationem & ciendos motus; idcirco de singulis hoc loco pauca subicere operæ pretium visum est. Ac primò quidem

De Conversione.

Conversio figura est, cum in fine membrorum vel periodorum instituitur vocis unius iterata sa pius repetitio. Ita Cicero Phil. 2. ‘Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius. Desideratis clarissimos ci-
‘ves? eos quoque vos eripuit Antonius. Autoritas hu-
‘jus ordinis afflicta est? afflixit Antonius. Omnia denique
‘quæ postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si
‘rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio.

Sic laudare poteris Africanum per Conversionem, ‘Co-
‘gitate principem in astu juventutis temperantem, in
‘summa potestate moderatum, sobrium inter delicias,
‘sanctum inter illecebras: Africanum cogitastis. Conci-
‘pите ducem rei militaris scientissimum, in laboribus pati-
‘entem, fortem in periculis, in agendo industrium, ce-
‘lerem in conficiendo, in providendo sagacem: Africa-
‘num concepistis, &c.

De Complexione.

Complexio repetitionem & conversionem una complectitur, in qua scilicet vox eadem in initio & fine repetitur, ut apud Ciceronem: ‘Qui sunt qui foedera rumpunt? Car-
‘thaginenses. Qui sunt qui Italiam deformarunt? Cartha-
‘ginenses.

Nitidissimum habet Complexionis exemplum Divus Ambrosius, in quo contendit quemvis esse Christi martyrem, qui tentatus spiritu fornicationis, avaritiæ, superbiæ, tentationem fugerit. Sic autem ille, ‘Tentatus es spiritu forni-
‘cationis, sed veritus futurum Christi Judicium temeran-
‘dam mentis & corporis castimoniam non putasti? Mar-

tyr es Christi. Tentatus es spiritu avaritiæ ut possessionem
minoris invaderes, indefensæ viduæ jura temerares, &
tamen contemplatione cœlestium præceptorum opem ma-
gis ferendam, quàm inferendam injuriam judicasti? Mar-
tyr es Christi. Tentatus es spiritu superbiæ, sed inopem
atque egenum videns, jacentem erexisti? Martyr es
Christi.

Valeat potissimum ad exaggeranda virtutes aut vitia.
Sed videndum in primis ne aut longius protrahatur aut fre-
quentius usurpetur. Nam ut in cæteris rebus, ita in figuris
adhibendus est modus, ad vitandam satietatem, præcipuè in
sacris Concionibus.

De Anadiplosi, seu Reduplicatione.

Anadiplosis est ejusdem verbi continenter in oratione
positi geminatio, ut i. Caril. *Vivis & vivis non ad deponen-
dam sed ad confirmandam audaciam.* Item vos, vos appello
fortissimi viri. Et apud Virgil.

Sequitur pulcherrimus Astur,

Astur equo fidens, & versicoloribus armis.

Duplicantur non tantum verba sed interdum etiam sen-
tentia: ut, *In horum etiam conspectum venire audes, pro-
ditor patriæ?* inquam, *patriæ proditor venire audes in con-
spectum horum?*

De Epanalepsi.

Epanalepsis est verbi sententiam inchoantis ac terminan-
tis repetitio. Ut pro Marcello n. 17. *Vidimus tuam victo-
riam præliorum exitu terminatam, gladium vagina in urbe
vacuum non vidimus.* Et pro Sextio, n. 6. *Ademit Albino
foceri nomen mors filia, sed charitatem illius necessitudinis
ac benevolentiam non ademit.*

Poetis familiaris est hæc figura, & elegans, vel cum ejus-
dem Carminis initium ac finis idem est; ut apud Virgil.

Victus amore tui, cognato sanguine victus.

Vel cum Pentameter versus definit in easdem voces vel duas
vel plures, à quibus Hexameter incipit; ut apud Ovidium:

Phæbus

*Phæbus adest sonuere lyra, sonuere pharetra;
Signa deum nosco per sua, Phæbus adest.*

Item :

*Ilia pone metus, tibi regia nostra patebit.
Teque colent omnes, Ilia pone metus.*

Modeste usurpari debet hæc figura in tradendis divinis oraculis, ne nimis affectata oratio videatur. Nam rerum gravitas & Dei loquentis authoritas ejusmodi figuras ad aures solum delectandas respuunt.

De Translatione & Synonymia.

Translatio, græcis Polyphton, est Oratio casuum varietate distincta: ut, ‘ Vos in omnium odio perduelles estis; ‘ vestri, nemo est Gallorum quem non pudeat; vobis exterius etiam insensum sunt; vos palam nostra tempora accusant; o vos feliciores si nunquam fuissetis! Polyphton est in his vocibus; vos, vestri, vobis, vos. Et apud Ciceronem pro Archia: *Pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas.* Et apud Virgil.

————— *Ipsi te Tytire fontes,
Ipsa te pinus, ipsa hæc arbuta vocabant.*

Ubi notandum per casus non semper intelligi ab Oratoribus Nominativum & Genitivum, ut à Grammaticis, sed vocis terminationem: sic in exemplis superioribus, pleni, plena; plena; ipsi, ipsa, ipsa: sunt ejusdem casus apud Grammaticos, sed diversi apud Oratores, quia terminationes habent diversas.

Synonymia figura est, cum verba idem significantia coarcentur, ut 1. Catilin. ‘ Non feram, non patiar, non sinam. Et 2. in eundem Catil. ‘ Tandem aliquando Quirites, L. Catilinam furem audacia, scelus anhelantem, pestem patriæ nefarie molientem ex urbe vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe persecuti sumus; abiit; excessit, evasit, erupit.

Valeat ad urgendum Adversarium, ut in Pisonem n. 47. ‘ Ego te non recordem, non furiosum, non mente captum,
non

‘ non tragico illo Oreste aut Athamante dementiorem putem, qui sis ausus, &c. Nec prætereunda alia repetitionis species ad jocum perutilis, vocata à Græcis Antanaclassis. Est repetitio ejusdem vocis, sed diversæ significationis, in eadem sententia; ut, ‘ Quid ergo, ista culpa Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum brutorum qui se cautos, ac sapientes putant.

Hactenus de iis figuris quæ ad Anaphoram seu repetitionem revocari possunt. Nunc cæteras suo ordine persequamur.

Seçt. IV. De Annominatione seu Paronomasia.

A Nnominatio quam Græci *ἑνομασία* vocant, est vocum diversæ significationis exquisita similitudo, cum scilicet paululum immutata & deflexa in oratione collocantur verba. Id autem quatuor potissimum modis fieri solet.

Primò Adjectione unius aut plurium literarum, ut I Catil. n. 3. *Hoc autem interfecto, intelligo hanc reipublicæ pestem paulisper reprimi non in perpetuum comprimi.*

Secundò Detractione; ut, *Si Lenones tanquam Leones vitavisset.*

Tertiò Commutatione; ut, *Ex malo Oratore fiet Arator bonus.* Item, *Ad te confugio non velut ad Asylum, sed velut ad Asinum.*

Quartò denique Transpositione literarum; ut, *Nolo esse Laudator ne videar Adulator.*

Ad jocum & ingenii ostentationem adhibetur hæc figura, quæ plurimum habet venustatis si appositè usurpetur. Sed videndum in prædicationibus verbi divini ne puerilis & frigida videatur allusio; satiùs enim erit ab ea planè abstinere, quam frigide in verbo ludere.

Seçt. V. De Antithesi.

A Ntithesis seu Contrapositio figura est, qua verba verbis, sententiæ sententiis opponuntur. Habet autem plurimum dignitatis & ornamenti, quia contraria con-

trariis majorem vim afferunt ; sit v. g. amplificanda hæc propositio : Hic reperiuntur virtutes omnes, illic omnia vitia. Sic eam cum Tullio amplificabis à partium enumeratione per Antithesin. ‘ Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia ; hinc pudicitia, illinc stuprum ; hinc fides, illinc fraudatio ; hinc pietas, illinc scelus ; hinc honestas, illinc turpitudine. Denique equitas, temperantia, fortitudo, prudentia, & virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum vitiis omnibus. Postremo copia cum egestate, bona ratio cum perdita mente, sana cum amentia, bonaque denique spes cum rerum omnium desperatione confligit.

In quo quidem exemplo Verba Verbis opponi videmus. At Sententias Sententiis præclare opponit D. Hieronymus, cum diversos viarum ad Eternitatem exitus proponit. Sic enim ille : ‘ Vide quanta sit inter has vias separatio, quantumque discrimen ; illa ad mortem, hæc tendit ad vitam : Illa celebratur & teritur à multis, hæc vix invenitur à paucis : Illa enim vitiis per consuetudinem quasi declivior & mollior, & velut quibusdam amœna floribus voluptatum, facile ad se rapit commeantium multitudinem : Hæc vero insueto calle virtutum tristior atque horridior, ab iis tantum eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi est, quam utilitas mansionis.

Valet primò ad delectationem. Sic verbi gratia amplificanda hæc propositio : Davidi debetur Regnum, non Gregis custodia. Sic amplificabis per Antithesin : ‘ Dignus est puer sceptro, non pædo pastoris ; diademate, non petaso ; folio, non cespice ; dignus est qui præsit hominibus non armentis.

Secundò valet ad odium concitandum, eâ enim graficè depinguntur vitia, quibus invidia conflari solet. Ita Cicero Verr. 4. Crimina Verris cum Marcelli virtutibus componit. ‘ Conferte hanc pacem cum illo bello ; hujus Prætoris adventum, cum illius Imperatoris victoria ; hujus Cohortem impuram, cum illius Exercitu invicto ; hujus Libidines, cum illius Continentia ; ab illo qui cepit, conditas,

‘ditas, ab hoc qui constitutas acceperit, captas dicetis Syracusas.

Tertiò valet ad commiserationem. Sic de Pompeio fugiente post pugnam Pharsalicam fieri potest hoc Antitheton: ‘Itane, victus ille est toties victor? Itane, ille fugit qui alios in fugam agebat? Hiccinne est Pompeius expugnatus à Cæsare, tot urbium expugnator? Eumne infelicem orbis universus videt, cujus laboribus stat Reipublicæ Romanæ felicitas? Desertum ab omnibus, quem modo stipabat infinita militum multitudo? Ignarum quo fugam arripiat, qui aliis regna decernebat & provincias? Ille, ille ne Pompeius est, imperii gloria, civium amor, populi delicia, hostium terror, sine re, sine lare, sine nomine? & fortunæ temeritatem! Itane ludis in capita principum? modo blandiris, modo sævis; modo arrides, modo invides; & quos ad celsissimum honoris apicem extuleras, eos ad infimam hominum sortem abijcis. Ex quoniam omnia propè Tullio debet Eloquentia, exemplum proferemus de tristissimo ejus casu, cum ab inimicis & ipse miserrime obtruncatus est, ejusque caput in Rostris per summam contumeliam affixum. ‘Hiccinne M. Tullius ille parens patriæ, libertatis assertor, vindex salutis, occisus ut prædo, ut ficarius, ut parricida; truncatæ, prohi dolor! cervices illæ, quæ labantem Reipublicæ fortunam ne corrueret toties sustentarunt? Ergo obmutuit illud os, cujus voce Ferrum corruit, Curia floruit, Roma triumphavit? abscissæ rigent manus illæ, quæ de conjuratorum manibus facès ad urbis incendium accensas extorserunt? Clausi connivent oculi qui pro salute Imperii connivere numquam potuerunt. Dii te perdant, Antoni scelerate, qui ut rempublicam opprimeres, caput, linguam, & manum præcidisti.

Quartò valet ad sales & facetias; ut, ‘Ille se Adonidem putat, qui Cyclops est; ille Narcissum, qui Alopus; ille se Crassum, qui Irus; ille Cæsarem, qui Sardanapalus.

Nulla figura majorem habet vim in sacris concionibus quam Antithesis, præcipuè cum adjunctas habet frequentes Interrogationes, ad odium & amorem aliosque affectus concitandos.

Sect. VI. *De Antisagoge seu Compensatione.*

Licet à quibusdam hac figura non distinguatur ab Antithesi, suum tamen sibi vindicat locum & nomen. Nobilior quoque est Antithesi, eo quòd tres figuras una complectatur, Concessionem, Antithesin, & Subjectionem.

Est autem Compensatio, cum aliquid ita concedimus, ut semper aliud non minus firmum subjiciamus.

Valet ad animos ad difficillima quaque inflammandos. Ita Divus Hieronymus Heliodorum animat ad labores propter Christum perferendos. ‘Paupertatem times? sed be-
‘atos pauperes Christus appellat. Laboribus deterreris?
‘At nemo Athleta sine sudore coronatur.

Secundò valet ad coercendos temerariorum impetus, & frangendam audaciam. Sic juvenem studiosum desiderio militiæ flagrantem, in Minervæ castris retinere conaberis:
‘Quò properas temerarie adolescens? Ergo animus est, è
‘ludo Palladio in Martis arenam transire, hoc est, à con-
‘filio ad furorem, ab otio ad tumultum, à virtutis scho-
‘la ad vitiatorum omnium academiam? Sed age, quid est
‘in tumultuaria bellorum exercitatione quod te tantope-
‘re delectet? Clangor tubarum? Vanum hoc & inane.
‘Equorum hinnitus? Leve & agreste. Fulgor armorum?
‘Ridiculum & puerile. Deinde ut ista concedamus ali-
‘quid habere voluptatis; at terrent tormenta bellica, fer-
‘reæ glandes, telorum grando. Quid igitur est? Repor-
‘tare victoriam; vehi curru triumphali? Hac vero quam
‘paucos manent? Manent autem universos perpetui vitæ
‘labores, algere bruma, solis ardoribus torrer, pernocta-
‘re sub dio, fame confici, lenta siti fatiscere. Nos qui-
‘dem charis impallesimus, sed cum pallore illo quantis
‘deliciis fruimur? Rerum ab omni memoria gestarum an-
‘nales noscere, uno conjectu oculi orbem peragrarè uni-
‘versum, abstrusa naturæ mysteria scrutari; quæ tanta
‘voluptate pertundunt studiosorum animos, ut nihil in
‘hæcce mortali vita vel ad laudem gloriosius, vel ad no-
‘minis celebritatem illustrius, vel ad jucunditatem suavi-
‘us,

us, non dicam contingere, sed ne optari quidem posse
videatur. Quod si militiæ nomen te tantopere demul-
cet, nomen dato literariæ militiæ; sua sunt huic arma,
sua laurea, ductores doctores, gladius calamus; ubi
illum strinxeris, plures tibi quasi feris palmas, quam si
ense fulmineo instructus confertissimas hostium copias
profligaveris.

Illam porrò Antisagoge pulcherrima est, quæ fit per in-
terrogationem & subjectionem; sic 1. Catil. 28. n. Non-
ne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non sum-
mo supplicio mactari imperabis? Quid tandem impedit
te? Mosne majorum? Persæpe etiam privati in hac re-
publica perniciosos cives morte multarunt. An leges,
quæ de civium Romanorum supplicio rogatæ sunt? At
nunquam in hac urbe ii, qui à republica defecerunt, ci-
vium jura tenuerunt. An invidiam posteritatis times?
Præclaram vero Populo Romano refers gratiam, qui te
hominem per te cognitum, nulla commendatione ma-
jorum, tam maturè ad summum imperium per omnes
honorum gradus extulit; si propter invidiam aut alicu-
jus periculi metum, salutem civium tuorum negligis.
Frequentissimus est apud poetas usus compensationis,
unus omnium instar erit Virgilius, qui secundo Georg.
Agricolarum felicitatem ita describit.

Si non ingentem foribus domas alta superbis
Manè salutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestes, Ephyreiaque ara;
Alba nec Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi:
At secunda quies, & nescia fallere vita,
Dives opum variarum, at latis otia fundis
Spelunca, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt.

Sect. VII. *De Apocriophesi seu Reticientia.*

Reticientia, quam alii Præcisionem vocant, figura est qua sic præscinditur oratio, ut vix appareat quid dicturus esset Orator. Ita describere poteris iracundiam. ‘Liceret utinam vobis æstuantis iracundiæ vultum terribilem intueri. Fingite profectò immaniorem quavis ‘Panthera belluam, faucibus ignem spirantibus, immanium dentium explicato rictu, scintillantibus oculis, exerta ‘lingua: sed parco timori vestro, video enim vos expavescere ad ista feritatis initia; quid tandem futurum esset, ‘si reliqua longè truculentiora recenserem?’

Valet ad movendam rei gravioris suspicionem. Ea enim atrociora creduntur, quæ supprimit orator. Sic Juvenalis ingeniosè perstringit adversarium, duobus his versibus.

‘Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,

‘Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

Habet præterea locum in iracundia; quis enim ignorat illud Neptuni irascens apud Virgilium?

‘Quos ego—sed motos præstat componere fluctus.

Valet etiam ad exprimendum dolorem; Siquis, verbi gratia, funestissimum Caroli primi casum describeret, sic abrumpere posset Orationem. ‘Sentio animum meum colliquescere, Auditores; date hoc iusto dolori, ut liceat ab hoc miserabili spectaculo mentem & oculos avertere.

Sect. VIII. *De Apostrophe.*

Apostrophe figura est, qua convertimus orationem vel ad homines, vel etiam ad res animæ carentes.

Valet primò ad urgendum Adversarium, ut pro Ligario, n. 9. ‘Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mihi petebat? qui ‘sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?’

Illustrior est Apostrophe cum adjunctam habet Synonymiam, de qua superius.

Secundò valet in exornatione, præsertim in orationibus funebribus, & Epicediis. Sic Tullius Phil. n. 32. compellat eleganter legionem Martiam, quæ fortiter pugnando occubuerat. Sic igitur ille: *O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potissimum reddita! Vos vero patriæ natos judico, quorum etiam nomen à Marte est: ut idem Deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi genuisse videatur. In fuga fæda mors est, in victoriâ gloriosa. Etenim Mars ipsa ex acie fortissimum quemque pignorari solet. Illi igitur impii, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidii luent: vos vero qui extremum spiritum in victoriâ effudistis, piorum sedem estis & locum consecuti, &c. Quæ quidem omnia paululum immutata, potiori jure de fortissimis Christi Athletis & Martyribus dici possent.*

Frequentissima est apud Poetas Apostrophe. Sic Anchises apud Virgilium, ubi recenset Æneæ posteros, convertit orationem ad quosdam Romanorum principes, lib. 6. Æneidos.

*Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cossè, relinquit?
Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadas, cladem Lybiæ parvoque potentem
Fabricium? vel te sulco, Serrane, serentem?
Quo fessum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es,
Unus qui nobis cunctando restituis rem.*

Diximus porro orationem converti etiam ad res vitæ expertes. Sic M. Tul. Orat. pro Balbo, n. 13. *Vos denique muta Regionēs imploro, vos sola terrarum ultimarum, vos maria, portus, insula, littoraque.*

Sed hoc genus à Poetis frequentius usurpatur. Ita Sinon Virgilianus 2. Æneidos:

*Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen ait; vos aræ, ensesque nefandi,
Quos fugi, vittaque Deum, quas hostia gessi.
Et alibi passim.*

C A P. III.

De figuris secundæ Classis, & primò de Communicatione & Concessione.

Communicatio figura est, qua vel iudicem vel adversarium vel auditorem consulit Orator, dubius quid tandem aut dicere debeat aut facere.

Plurimum valet ad fidem faciendam; facilius enim oratori adhibent fidem iudices, cum vident eum sibi suæque æquitati causam omnem permittere. Ut, *Quid iudices in simili causa factum fuisset à vobis? numquid vim vi repulissetis?* Et actione secunda in Verrem: *Nunc ego vos consulò, iudices, quid mihi faciendum putetis, id enim consilii profecto taciti dabitis, quod egomet mihi necessario faciendum intelligo.*

Concessio figura est, qua videmur aliquid etiam iniquum ex fiducia concedere. Solet autem fieri per sequentes particulas; *Esto, Sit, Ita, Demus, Fac, Concedamus.* Ita Cicero Orat. 1. in Rullum: *Verum esto, nihil est quod emi non possit, si tantum des quantum velit venditor. Spoliemus orbem terrarum, vendamus vestigalia, effundamus ararium.* Et Paulinus: *Sibi habeant literas suas Oratores, sibi sapientiam Philosophi, sibi divitias suas Divites, sibi regna sua Reges; Nobis Gloria & Possessio & Regnum Christus est.*

Est illa perelegans Concessio quæ adjunctam habet Ironiam. Quomodo Tullius egregiè Verrem explodit, dum eum videri vult defendere. *Sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiorumque princeps; At est bonus Imperator, at felix, & ad dubia reipublicæ tempora reservandus.* Et Virgil. 4. Æneidos:

I sequire Italiam ventis, pete Regna per undas.

Sect. II. *De Correctione & Deprecatione.*

Correctio figura est, qua verbum aut sententiam emendat Orator. Tribus autem potissimum modis fieri solet.

Primò cum aliquod verbum ita corrigitur, ut aliud substituatur in ejus locum; v. g. *Nisi mihi inimicitia interederent cum Auledo, semper hic erro, Oratorem volui dicere.*

Secundò cum vox in oratione posita quasi malè usurpata reprehenditur, nulla alia subjecta; v. g. *Id jubent Consules, si tamen Consules sunt appellandi, qui Reipublica perniciem nefarie moliantur.*

Tertiò cum emendatur tota sententia, quod fieri solet per particulam *Quanquam*, ut apud Ciceronem: *Italiam ornare quam domum suam maluit, quanquam Italia ornata domus ipsa mihi videtur ornatio.*

Valet ad pungendum adversarium. Sic Tullius pro Roscio Amerino: *Quæ vero convivium fieri putatis in hujusmodi domo? Si domus hac habenda est potius quam officina nequitiae, & diversorium flagitiorum omnium,*

Secundò valet ad laudem. Cicero 3. Phil. *Caius Caesar adolescens pæne, potius puer, incredibili ac divina quadam mente atque virtute, firmissimum comparavit exercitum, patrimoniumque suum effudit, quanquam non usi sumus eo verbo quo decuit, non enim Effudit, sed insalute reipublica colloca-*

vit. Correctioni plurimum inest venustatis, cum adjunctam habet Paronomasiam; v. g. *Admiramini mecum auditores virum optimum, Opimum volui dicere.*

Deprecatio, quam alii Obtestationem, alii Obsecrationem vocant, figura est, qua opem alicujus imploramus.

Valet autem ad mitigandam severitatem. Tullius pro Dejotaro, n. 8. *Quamobrem hoc nos primum metu C. Caesar per fidem & constantiam & clementiam tuam libera, ne credere in te ullam iracundia partem suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti; istam inquam dexteram, non tam in bellis & in præliis, quam in promissis & fide firmiorem.*

Valet secundò ad commovendam misericordiam, & maximè locum habet in perorationibus. Cicero pro Milone n. 92. *Quid restat nisi ut orem obtesterque vos judices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat; ego autem, repugnante hoc, & imploro & exposco; Nolite, &c.*

Valet

Valet denique in præceptis & admonitionibus. Ideo pro Muræna, n. 86. *Quæ cum ita sint iudices, primum re publica causa, quâ nulla res cuiquam potior debet esse, vos mea summa & vobis cognita in rempub. diligentia Moneo, per auctoritatem consulari Hortor, pro magnitudine periculi Obtestor ut otio, ut paci, ut saluti, ut vitæ vestræ & cæterorum civium consulatis.*

Frequenter usurpatur à Poetis hæc figura. Virgil. *Æneidos:*

*Quod te per cæli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli;
Eripe me his invictæ malis.*

Et 12. libro.

*Turne, per has ego te lacrymas, per siquis Amata
Tangit honos animum.*

Seçt. III. De Descriptione seu Hypotyposi.

HYPOTYPOSIS figura est, qua res ita exprimitur verbis ut Geri potius & Videri, quam Audiri videatur. Sic eleganter describitur Funambulus: *Est profecto illud spectaculum admirabile; ubi vel procera vel iusta magnitudine vir per extensum funem non graditur modo, sed vibrato sursum corpore pedibusque micantibus Cytharædo personante salit ad numerum; ubi adjunctis ad plantas micronibus ingreditur tam men respondet; ubi mustelarum aut angulum modo, pectore pro no projectoque proreptat, ad nervum ubi resilit, ubi suspenditur ubi simulata prolapsione sese refert in gradum.*

Varie porro sunt Descriptionis species, nam vel Loca describuntur, vel Tempora, vel Personæ.

Locorum descriptio Topographia dicitur, cujus exemplum pulcherrimum habet Claudianus in descriptione Sardinia.

*Humana in speciem planta se magna figurat
Insula; Sardiniam veteres dixerunt Coloni,
Dives ager frugum; Pænos Italosque petenti
Opportuna situ, quæ pars vicinior Afris
Plana solo, ratibus clemens, quæ respicit Arcton*

Immitis,

*Immitis, scopulosa, procer, subitisque sonora
Fluctibus, insanos infamat navita montes.*

Descriptio Temporis appellatur Chronographia. Sic Po-
eta 2. Aeneidos :

Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris

Incipit, & dona Divum gratissima serpsit.

Personarum descriptio Profopographia nuncupatur, cum
scilicet formam corporis ita exprimit Orator, ut hominis
ores, habitus, lineamenta, ipsis pene oculis subiciat; seu
adare velit, seu vituperare. Sic Tullius Gabinum insec-
tur post reditum in Senatu, n. 12. *Primum processit qua
thoritate — vir vini, somni, stupri plenus, madento coma,
imposito capillo, gravibus oculis, fluentibus buccis, pressa voce
temulenta.*

Descriptio Personarum ad quemlibet affectum excitan-
tem valet. Rerum autem inanimarum & ratione carenti-
um descriptio, delectationi potius quam aliis affectibus
commovendis inservit. Eleganter, suo more, Tullius foe-
ni comestationis imaginem proponit, Philip. 2. n. 104.
*quam multos dies in ea villa turpissime es perbaechatus?
hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O villa ip-
sissima! quam dispari Domino, quamquam quomodo iste
ominus? sed tamen quam a dispari tenebantur! Studiorum
suorum Marcus Varro voluit esse illud, non libidinum
versorium.*

Sit & illud exemplum, quo praelium grafice depingitur.
lato patentique Campo instruitur Acies, stant in procinctu
milites; ex hac parte glomerati inter se pedites, pes pedi,
viro, clypeus denique clypeo confertur; ex illa alarum vice
applicantur equites aere ferroque cataphracti. Unus est omnium
dolor, scintillant oculi, spirat in vultu furor Martius, fiducia
permixtus horror virtutem quasi stimulis subditis incitat.
innuunt interim equi, volitant signa, fulgent gladii, concinnant
tutui, clangunt tubae, & immensi quodam strepitu tympana per-
nant. Jam congressus, jam pugna, jam pulveris nubes, jam
tormentorum flammæ & fragores, & missilium globulorum
neicrata grandines. Trudunt illi & truduntur, cadunt, se-
unt, visisim feriuntur & caduntur. Sequuntur illa varia,

que

qua solent, fortuna ludibria, cades multiplices, nunc singulorum fuga, nunc universorum.

Observandum Poetas res etiam inanimatas humani corporis partibus eleganter instruere, putà hyemem, autumnum, urbes, fluvios, montes, arbores, &c. Sic Virgil. 4. Æneid. Atlantem Africæ montem describit.

*Atlantis cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulsatur & imbri :
Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
Precipitant senis, & glacie riget horrida barba.*

Sect. IV. De Distributione seu de Partitione.

Distributio est figura, qua Res aut Personæ plurimæ dividuntur, atq; ita quod uno verbo aut altero dici poterat, id enumeratis partibus fusiùs explicatur. Sic Tullius pro Marcello cum paucis efferre posset hanc sententiam : Nemo in hujus gloriæ societatem venit ; eam amplificat enumeratione partium per negationem : *Ac vera hujus gloriæ, Cæsar, quam es paulo ante adeptus, socium habes neminem ; Totum hoc quantumcunq; est, quod certè maximum est, totum est inquam tuum. Nihil sibi ex ista laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit ; quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius se societatem gloriæ non offert : Tibi cedit, tuam esse totam & propriam fatetur.*

Notanda sunt hujus partitionis membra, nempe Centurio, Præfectus, Cohors, Turma, Fortuna.

Est elegans illa Distributio, cujus singulis partibus singulæ rationes subjunguntur. Sic Auctor ad Heren. l. 4. n. 47. *Qui vestrum Judices nomen senatus diligit, hunc oderit necesse est ; petulantissime enim iste semper oppugnavit senatum. Qui equestrem locum splendidissimum cupit esse in civitate, is oportet istum maximas pœnas dedisse velit ; ne ista sua turpitudine ordini honestissimo macula sit atq; dedecori. Qui parentes habetis, ostendite istius supplicio vobis homines impios non placere : Quibus liberi sunt, statuите exemplum quanta pene in civitate sint hominibus ejusmodi comparata.*

Aliis

Aliis figuris illustratur Distributio, puta Anaphora & crebra Interrogatione. Ita Cicero Catil. 2. n. 7. dilatat hanc propositionem: Maxima fuit Catilinæ cum sceleratis omnibus familiaritas. Verba ejus sunt: *Quis gladiator, quis latro, quis sicarius, quis parricida, quis testamentorum subje&tor, quis circumscriptor, quis ganeo, quis nepos, quis adulter, quæ mulier infamis, quis corruptus, quis perditus inveniri potest; qui se cum Catilina non familiarissimè vixisse fateatur?*

Illustratur etiam similiter cadentibus, quibus singula membra clauduntur. Sic illud exemplum pro Muræna, n. 12. *Meruisse verò stipendia in eo bello, quod tum populus Romanus non modò maximum sed etiam solum gerebat, virtutis; patre imperatore libentissimè meruisse; pietatis; finem stipendiorum, patris victoriam ac triumphum fuisse, felicitatis fuit.* Et pro Cælio: *Sed ego Atratino humanissimo atq; optimo adolescenti meo necessario ignosco, qui habet excusationem vel pietatis vel necessitatis vel ætatis. Si voluit accusare, pietati tribuo; si jussus est, tribuo necessitati; si speravit aliquid, pueritiæ.*

Pulcherrimum Partitionis exemplum extat apud Virgil. 1. Georg. ubi hanc propositionem amplificat: Alia alibi felicius proveniunt.

*Hic segetes illic veniunt felicius uvæ;
Arboræi fœtus alibi, atque injussa virescunt
Gramina: nonne vides croceos ut Imolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæ;
At Calybes nudi ferrum, virosq; pontus
Castorea Eliadum palmas.*

Hæc figura multum valet ad ingenii ostentationem & motus animi excitandos.

SECT. V. De Dubitatione.

Dubitatio, quam Græci ἀπορίαν vocant, figura est, qua querit Orator quid agendum sit, quid dicendum, quid consilii capiendum, quo nomine res appellanda, quo vertenda oratio, &c. Ita Livius libro 8. decadis 3. Scipionem

nem inducit milites alloquentem. Apud vos quemadmodum loquar nec concilium nec oratio suppeditat, quos nec quo nomine quidem appellare debeam scio; Cives? qui a patria vestra descivistis; an milites? qui imperium auspiciumque abnuistis, sacramenti religionem rupistis; Hostes? corpora, ora vestitum, habitum Civium agnosco: facta, dicta, concilia animos Hostium video. Et Tullius in oratione pro Quintio D. 56. Quot te nomine appellemus? Improbum? at etiam si desertum vadimonium esset, tamen in ista postulatione & prescriptione honorum improbissimus reperiebare. Num maliciosum negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. Audacem? capidum? periculosum? vulgaria & obsoleta sunt; res autem nova & inaudita.

Habet plurimum venustatis Dubitatio, cum multis propositis consiliis ultimum eligitur; sic Virgil, 4. Æneid. suspensam in deliberatione Didonem præclare inducit.

En quid agam? rursus ne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sum toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atque ultima Teucrum
Fussa sequar? quid me auxilio juvat ante levatos,
Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) sinet, ratibusque superbis
Irrisam accipiet? Nescis (heu!) perditam necdum
Laomedontea sentis perjuriam gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor orantes?
An Tyriis, omniq; manu stipata meorum
Insequar? & quos Sidonia vix urbe revelli,
Rursus agam pelago, & ventis dare vela jubebo?
Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.

Quo ultimo versu videmus electionem contineri, re-
jectis cæteris consiliis.

Sed quo pæne piaculo præteriturus eram illustre Dubitationis exemplum L. Paccati, in Panegyrico Theodosii Imperatoris, ubi Maximum e pugna fugientem ita describit. Maximus interim in modum amantis attonitus evolabat, nec ultum ille consilium, ullamque rationem, aut denique spem, quæ postrema hominem deserit, sequebatur. Qui ipsum via implicabant

errores? & nunc dexter aut laevis, nunc vestigiis suis obuius, incertum iter, ancipiti ambage, texebat? Quoties sibi ipsum putamus dixisse? Quo fugio? bellum ne tentabo adversus Theodosium? ut quem viribus totis ferre non potui, parte sustineam. Peto Africam? quam exhausti. Repeto Britanniam? quam reliqui. Credo me Galliae? sed inuisus sum. Hispaniae committo? sed notus sum. Quid ergo faciam, inter arma & odia medius? A tergo premor hostibus, a fronte criminibus. Si morerer, evaderem; sed ecce, nec animum sequitur manus, nec manum gladius; labitur ferrum, tremat dextra, mens fatiscit. O quam difficile est etiam miseris perire!

Ad omnem animi motum exprimendum, si spem & audaciam exceperis, utilis est Dubitatio. Illa siquidem ex omni turbatione oritur, dum mens vario cogitationum aestu iactata, quam in partem se vertat exploratum non habet.

Sect. VI. *De Epiphonemate.*

Epiphonema definitur a Quintiliano, Rei narratae vel probatae summa reclamatio. Cum scilicet post narrationem laborum aut difficultatum aut rei admirabilis, subjicitur pronunciatum ex superioribus expressum. Sic Virg. 4 Georg. postquam apum industriam & laborem multis exposuerat, utitur hoc Epiphonemate:

Tantus amor florum & generandi gloria mellis.

Et primo Aeneid. ubi expositis causis propter quas irata Juno Trojanos insectabatur, tandem addit:

Tanta molis erat Romanam condere gentem.

Et Cicero: *Dii immortales! non intelligunt homines quam magnum vestigal sit parsimonia.*

Usurpatur haec figura, cum aliquid admirandum vel notatu dignum proponitur ab Oratore, vel cum id quod jam dictum est confirmare & summam repraesentare velit.

Sect. VII. De Exclamatione.

EXclamatio, græcè *Ἐκφώνησις*, Epiphonemati affinis, est Sententia quædam Oratoris ad augendum accommodata, & quæ post grave aliquod facinus, vel ad laudem vel ad vituperationem propositum adhiberi solet, ad movendum vehementius auditoris animum, reiq; magnitudinem exprimendam.

Valet primò ad misericordiam; sic Tullius pro Sulla n. 91. *O miserum & infelicem diem illum, quo Consul omnibus Centuriis Pub. Sulla renunciatus est! O falsam spem! O volucrem fortunam! O cæcam cupiditatem! O præposteram gratulationem! quam cito illa omnia ex letitia & voluptate ad luctum & lacrymas acciderunt!*

Valet secundò ad iracundiam: ut in Pisonem, n. 62. *O tenebræ, O lutum, O sordes, O portentum in ultimas terras amandandum!*

Tertiò valet ad lætitiā & gratulationem; ut, *O me beatum! O felicem hunc diem!*

Valet deniq; ad contemtum Exclamatio Ironica; ut pro Balbo, n. 20. *O præclarum interpretem juris, authorem antiquitatis, correptorem & emendatorem nostræ Civitatis!*

Et Phil. 3. n. 27. *O præclarum Ovium custodem Lupum! Custos ne urbis, an direptor & vexator esset Antonius?*

Venustatis habet plurimum ista species Exclamationis, quæ post singula incisa vel sententias subjungitur. Sic Tertullianus in Apologetico: *Mucius dexteram suam in ara reliquit; facere aliquid in castris felicius potuit, nihil fortius. O sublimitas animi! Empedocles totum se Cathanensium Ætnæis incendiis donavit. O vigor mentis! aliqua Carthaginis conditrix, rogo se post secundum matrimonium dedit. O præconium castitatis! Regulus, ne unus pro multis hostibus viveret, toto corpore crucem patitur. O virum fortem, & in captivitate victorem! Anaxarchus cum pilo tunderetur, tunde, tunde, dicebat, Anaxarchi follem: Anaxarchum enim non tundis. O Philosophi magnanimitatem, qui talia de suo exitu jocabatur!*

SECT. VIII. *De Gradatione.*

GRadatio figura est, quo per quosdam veluti gradus ascenditur ad summum aliquod, aut ad infimum descenditur, ut apud Quintilianum. *Africani virtutem industria; virtus gloriam; gloria amulos comparavit.*

Valeat potissimum ad exprimendum dolorem. Ut: *Miserum est exturbari fortunis omnibus; Miserius, & injuria. Acerbum est ab aliquo circumveniri; Acerbius, a propinquo. Calamitosum est bonis omnibus everti; Calamitosius, cum dedecore. Indignum est, a pari vinci; Indignius, ab inferiore.*

Secundò valet ad invidiam & odium excitandum. Sic ultima Verrina, n. 169. ubi crudelitas Verris describitur: *Facinus est vinciri civem Romanum; scelus verberari; prope parricidum necari; quid dicam in crucem tolli? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest.*

Artem suam in hac figura dissimulare debet Orator, exemplo Ciceronis, Verrina ultima n. 170. *Si hac non ad cives Romanos, non ad aliquos animos nostra civitatis, non ad eos qui populi Romani nomen audissent, denique si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & scopulos conqueri & deplorare vellem, tamen omnia muta atque inanimata, tanta & tam indigna rerum atrocitate commoverentur.*

Est illa pulcherrima Gradationis species, in qua nosmet interrogamus num satis res excreverit, & deinde ostendimus nondum satis excrevisse. Verbi gratia. *Quid tandem de illorum immanitate dicam, qui bonum Principem, optimum Regem, juris & publicae libertatis vindicem, verae religionis assertorem in solio trucidarunt? An ingratos & crudeles nuncupem? leve est. Quid si parricidas? eorum crimen non exprimit. Quid si spiritus infernos sub humana specie? Nostra non suppeditat lingua aut nomen aut verbum aliquod, tam horrendum quod eorum criminis atrocitatem possit ullo modo depingere.*

CAP. IV.

De Figuris tertiæ classis, & primo de Hyperbole & Ironia.

Hyperbole definitur, augendi minuendive causa, fide major Oratio. Unde patet duplicem esse Hyperbolem, alteram ad augendum, alteram ad minuendum comparatam.

Prioris exemplum habemus in Cicerone, contra Verr. 4. n. 144. Ubi ita auget Verris latrocinia, per Allegoriam. *Versabatur in Sicilia alter non Dionysius nec Phalaris, tulit enim quondam illa Insula multos tyrannos, sed quoddam novum monstrum ex Vetere illa immanitate, quæ in iisdem locis versata esse dicitur; non enim Charybdim tam infestam, nec Syllam nautis, quam istum in eodem freto fuisse arbitror: hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus & majoribus canibus cinxerat. Cyclops alter, multo importunior; hic enim totam Insulam obtinebat, ille Ætnam solam & eam Sicilia partem tenuisse dicitur.*

Et Virgil. 12 Æneid. de Turni & Æneæ conflictu.

——— murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus; volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens ———

Posterioris exemplum habemus in Oratione adversus Pisonem. Ubi Pisonis reditum extenuat Orator. Sic iste, tanto exercitu, tanta provincia, triennio post Macedonicus Imperator in urbem se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unquam fuerit desertior. Nec sanctissima veritas abhorret ab hac loquendi forma: ut videre est. cap. ult. Johannis v. 25. *Sunt autem alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur sigillatim, ne mundum quidem ipsum opinor capturum eos qui scriberentur libros.*

Sed cavere debet prudens Concionator ne nimium usurpet hanc figuram, quia auditores nostros aliquid solidius, gravius,

vius,

vius, & veritati in verbis magis consentaneum, maxime afficit.

Ironia vero, quæ Latinis Simulatio seu Illusio, figura est, qua non modo aliud mente aliud verbis, sed etiam contrarium designamus. Ut Catil. 2. *O bellum magnopere pertimescendum!*

Adhibetur interdum in exordiis, quod oratoris fiduciam demonstrat. Sic pro Ligario, n. 1. *Novum crimen, Caii Caesar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligar. in Africa fuisse.*

Magna vis Ironiæ, cum Orator, ut alicujus dicta vel facta vel consilia gravius infectetur, fingit se irridere alios, qui ab ejus moribus dissident. Ita Cicero in Pisonem n. 58. *Viros triumphales simulat se condemnare, quod triumphum petierint, qui ex Pisonis philosophia erat negligendus. Ideo enim dicebat se non triumphasse, quod gloriæ cupiditate minus teneretur. Non est inquit integrum Cn. Pomp. consilio jam uti tuo: erravit enim; non gustavit istam tuam philosophiam; ter jam homo stultus triumphavit. Crasse, pudet me tui; quid est quod confecto formidolosissimo bello coronam illam lauream tibi tantoperè decerni volueris a Senatu? Pub. Servili, Q. Metelle, Cai. Curil, Pub. Africane, cur non hunc audistis, tam doctum hominem, tam eruditum, priusquam in istum errorem induceremini? O stultos Camillos, Curios Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amantem Paulum, rusticum Marium, nullius consilii Patres, istorum Consulium, qui triumpharunt!*

Præclare Virgil. 4 Æneid. Junonem inducit iridentem Venerem & Cupidinem, a quibus Dido decepta erat.

Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis,

Tuq; puerq; tuus, magnum & memorabile nomen,

Una, dolo dicitur, si fœmina victa duorum est.

Valet ad urendum aduersarium, ad risum movendum, aut ad elevandum crimen, ut videre est in exemplis superius allatis.

Sect. II. De Licentia.

Definitur, orationis libertas & fiducia, qua mentis affectum liberius exprimit orator. Sic Tullius pro Ligario n. 6. *Cæsarem alloquitur per Licentiam. Vide quam non reformidem : vide quanta lux liberalitatis & sapientia tua, mihi apud te dicenti oboriatur : quantum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.*

Et pro Sulla n. 37. *Itaq; attende jam Torquate, &c. Consulendus insignis locus.*

Fræquentissimè usurpari potest hæc figura cum de virtutibus & vitiis agitur, vel de re aliqua coram viris illustribus.

Sectio III. De Occupatione.

Occupatio, quam Quintilianus præmunitionem, Græci *ἀεγλῆσις* vocant, est, cum ea quæ ab adversariis obijci possunt ipsi prævertimus ; ut pro Roscio Amerino. n. 1. *Credo ego vos Iudices mirari quid sit, quod cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum ijs qui sedeant comparandus.*

Et pro Cælio n. 39. *Dicit aliquis, hæc igitur est tua disciplina ; sic tu instituis adolescentes ; ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit & tradidit, ut in amore & voluptatibus adolescentiam suam collocaret, & hanc tu vitam & hæc studia defenderes &c.*

Locum habet præsertim in Exordiis, Refutationibus & Probationibus : sed videndum Oratori diligenter, quæ tacita sint hominum iudicia, qui sensus audientium, ne quid offerat ab eorum mente alienum.

Sect. IV. De Pratermissione.

PRAETERMISSIO vel PRÆTERITIO dicitur figura, qua fingimus id nos prætermittere aut nolle dicere, quod tamen aperte dicimus. Ita Cicero fingit se superbiam, occultas libidines, aliaq; Pisonis flagitia, tanquam nota prætermittere. Sic enim ille. *Itaq; omnia illa, quæ & sæpe audistis & tenetis animis, prætermitto: nihil de hac ejus urbana, quam ille præsens in oculis vestris mentibusq; defixit, audacia loquar: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo. Lateant libidines illæ in tenebris, quas fronte & supercilio, non pudore aut temperantia contegebat.*

Sect. V. De Prosopopæia.

PROSOPOPÆIA definitur, effictio Personæ, qua seu mortuis seu absentibus, tanquam spirantibus ac præsentibus sermonem tribuimus, ad cujusq; dignitatem accommodatum; imo rebus ipsis ratione, voce ac sensu carentibus, orationem ac mores humanos affingimus. Prioris exemplum habemus, in Oratione Tullii pro Cælio n. 33. ubi Clodiiæ potentis feminae libidinem insectatur. *Existat igitur inquit ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum Cæcus ille, minimum enim dolorem capiet qui istam non videbit, qui profecto si extiterit, sic aget, sic loquetur. Mulier quid tibi cum Cælio? quid tibi cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti ut aurum commodares, aut tam inimica ut venenum timeres? Non patrem tuum videras? non patrum, non avum, proavum, atavum audieras consules fuisse. Non deniq; modo te Quinti Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissimi & fortissimi viri, patriæq; amantissimi, qui simul ac pedem limine extulerat, omnes prope cives virtute, gloria, dignitate superabat. Cui cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Cælius tam conjunctus fuit? cognatus, affinis, viri tui familiaris: nihil horum. Quid igitur fuit, nisi quedam temeritas ac libido? Nonne te, si nostræ imagines viriles non commovebant, ne pro-*

genies quidem Q. illa Clodia amulam domestica laudis in gloria muliebri esse admonebat? non virgo illa vestalis Clodia? quæ patrem complexa triumphantem ab inimico Tribuno plebis de curru detrahi passa non est. Cur te fraterna vitia potius, quam bona paterna & avita & usq; a nobis tum in viris tum etiam in feminis reputata moverunt? Ideone ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpissimorum quotidie fœdera ferires? Ideone aquam adduxi, ut ea tu incesse uterere? Ideone viam munivi, ut eam tu alienis viris comitata celebrares?

Quo in exemplo cernimus orationem tribui homini mortuo, nimirum Appio Clodio cæco.

Dixi porro rebus etiam inanibus, ac rationis expertibus orationem affingi. Ita Cicero l. 4. ad Herennium, n. 67. Patriam inducit de seditiosis civibus querentem. Quod si nunc hæc urbs invictissima vocem mittat, non hoc pacto loquatur? Ego illa plurimis Trophæis ornata, triumphis ditata, certissimis clarissimisque locupletata victoriis, nunc vestris seditionibus ò cives vexor. Quam dolis maliciosa Carthago, viribus probata Numantia, disciplinis erudita Corinthus labe factare non potuit, eam patiemi nunc ab homunculis teterrimis proteri atque conculcari? Quod si nunc L. ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac uteretur oratione? Ego Reges ejeci, vos Tyrannos introducitis; ego libertatem quæ non erat peperit, & vos partem servari non vultis; ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Habemus in hoc exemplo duplicem Prosopopeiam, alteram Patriæ de sceleratis civibus expostulantis, alteram L. Bruti eisdem objurgantis. Placet & aliud exemplum attexere de patria Ciceronem alloquente l. Catilin. 27. Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis Respublica loquatur, M. Tulli quid agis? Tunc eum quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem expectari Imperatorem in castra hostium sentis, auctorem sceleris, principem conjurationis, evocatorem servorum & civium perditorum, exire patieris; ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo

supplicio mactari imperabis? Quid tandem impedit te? morte majorum? At persæpe etiam privati in hac Repub. perniciosos cives morte multarunt. An leges, quæ de civium Romanorum supplicio rogata sunt? At nunquam in hac urbe ii, qui à republica defecerunt, civium jura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? Præclaram Populo Romano refers gratiam, qui te hominem per te cognitum, nulla commendatione majorum, tam mature ad summum Imperium per omnes honorum gradus extulit; si propter invidiam aut alicujus periculi metum, salutem civium tuorum negligis, &c. Quæ legi possunt loco supra laudato.

Maximum Orationi decus maximamque dignitatem conciliat Prosopopœia; ut eam ego Reginam figurarum non verear appellare. Valet autem inter cætera ad suadendum, conquerendum, & objurgandum.

SECT. VI. De Subjectione.

Subjectio est figura, quæ vel Judices, vel Adversarios, vel semetipsum interrogat Orator, ac deinde responsum subjicit. Sic l. 4. ad Heren. n. 33, 34. multa ibi occurrunt Subjectionis exempla, quorum unum potissimum selegimus, his verbis conceptum: Nunc utrum ad patris virtutem confugiet? At eum vos jurati capite damnastis. An ad suam antiquam vitam alicubi honeste tractatam? At hic quidem ante oculos vestros quomodo vixerit scitis omnes. An cognatos suos enumerabit, quibus vos conveniat commoveri? At hi quidem nulli sunt. Amicos proferet? At nemo est, qui sibi non putet turpe istius amicum nominari. Cætera ibidem exempla legi possunt in ipso Cicerone.

Multum inest acrimoniæ & gravitatis in hac Figura, cum Interrogationi, Anaphoræ, & aliis figuris adjuncta reperitur. Tullius de Harusp. resp. Tu meam domum religiosam facere potuisti? At qua mente? qua invaseras? Qua manu? qua disturba...? Qua voce? qua incendi jusseras? Qua lege? quam ne in illa quidem impunitate tua scripseras? Quo pavinari? quod stupraras? Quo simulacro? quod ereptum ex meretricis simulacro in imperatoris monumento collocaras?

Sect. VII. De Sustentatione.

Sustentatio figura est, qua diu suspenduntur auditorum animi, ac deinde aliquid expectatum subjungitur.

Valet potissimum in Accusationibus & Laudationibus in illis ad odium, in his ad amorem suscitandum; cum orator per crebras interrogationes, quasi per quosdam gradus, à levioribus ad graviora ita deducit auditorem, ut postremo loco Magnum aliquid subjiciat, quod vix cogitatione præcipi poterat.

Unicum sustentationis exemplum ad Eloquentiæ commendationem illustre proferemus, prolixum illud quidem, sed in quo potissimum eluceat hujus figuræ splendor & artificium. Illud itaque sic accipe. *Deficere cogitabant ab Alexandro Lampsaceni, & ad Regem Persarum confugere: sed ecce aures opplevit Alexandri attentata Conjuratio, necdum plane concepta. Illico furore percitus Alexander, furere, bæchari, insanire, urbis ruinam, civium stragem animo destinare. Quid agent in tanta rerum desperatione Lampsaceni? Silebunt? nam & ipsa satis eloquens est per se innocentia. An perduelles respondebunt? Quid? Urgentur sua confessione: respondere autem & frigide diluere perduellionem, cujus te rerum arguit ipsa conscientia, scelus scelere cumulare est. Effetratum Principem Auro placabunt? At solo sanguine mollitur Adamas. Arripient fugam? quo? terra marique tenentur. Exercitum instruent? quem iratus & victor Alexander cadat ac profliget? Ut se diu multumque huc & illuc versarunt, tandem in uno Anaximene viro eloquente visa est salus inclinata recumbere. Creditur ei ardua sanè legatio, ut irati principis vel frangat iram vel extinguat. Hic cum ad Alexandrum occupatum ira venisset, juravit Alexander se facturum contra quam rogaret Anaximenes, à cujus ingenio & sapientia non parum sibi metuebat. Prasagit animus, qualis quantusque sese mentibus vestris timor objiciat, qualis strages, quale incendium. Creditis Lampsacenorum salutem esse depositam; vel si mitiorem in partem inclinat animus, aliquibus*

Ale-

Alexandrum irritum indulsisse. Auscultate mihi nihilominus, Auditores, & quo propius intentatur exitium, eo majorem in eloquentia spem ponite. Peribunt nimirum seditionis signiferi: imo audiant illi, quos urit Eloquentiæ gloria; ab imminente morte, Anaximenes sapientia vindicavit. Nam ubi Principis consilium probe novit, vir plane ingeniosus (& singularem Eloquentiam & omni prædicatione majorem!) eum propria confessione jugulavit. Est in animo, inquit, tibi Rex invictissime precibus obfirmare animum, Lampsacenos male perdere: qui bellum malis indicit, patriæ amans est; qui plectitur, justitiæ; qui se ad eorum interneccionem sacramento obligat, religionis; crudelis clementia, quæ ita ignoscit, ut plures opprimat spe impunitatis: justitia suavis, quæ perpau- cos punit ut plures ab eodem crimine deterreat. Ut hoc dicebat Anaximenes, ut dicenti gratulatur Alexander, ut iram acuit ut cædem animo versat, jamque miserorum cervicibus imminebant gladii; jam prope admota vagientium pectori sica sanguinem hauriebant, etiam innocentem; cum ecce nihil in tanto periculo perterritus Anaximenes statim armatum in ultionem Alexandri manum exarmat. Jurasti, inquit, Princeps maxime, te contra quam rogarem facturum; unum ergo superat ad cumulum amplissimæ virtutis, quo te exoratum esse volo, ut interpositum jusjurandum impleas. Habent hoc commune cum subditis Reges, quod fidem obligare possint, illud proprium & veluti regiæ dignitatis characterem, quod eam violare nec debeant, nec velint. Itaque oro, ut Lampsaceno- rum conjuges & liberos in servitutem rapias, truces, civi- um domos vastari, susque deque palatia verti præcipias. Vix orationi finem insperatum imposuerat, cum illico suspexit Ale- xander hominis Eloquentiam, animum reflexit, Lampsacenis supplicium piè liberaliterque condonavit.

SECT. VIII. De quibusdam aliis Tropis & Figuris.

Sunt etiam alii Tropi & Figuræ minoris momenti, qui- bus sæpissimè utuntur Oratores; eas nos paucis attingemus.

Κατὰ χεῖρος sive Abusio Tropus est, quando vox aliqua licentiùs à propria significatione ad alienam deflectitur: veluti Stagnum aliquando sumitur pro Mari.

Λιπότες est Tropus rem vel actionem in verbo extenuans. Ut quando, non laudo, usurpatur pro Reprehendo, non sperno, pro Accipio.

Ætiologia est figura, cum facti ratio in narrando adjicitur; ut in Nasone:

Viderat hanc, visamque cupit, potiturque cupita.

Παράδειγμα, sive Exemplum figura est, qua præclaro aliquo exemplo utimur ad majorem rei de qua sermo est illustrationem.

Παράβολη, sive Comparatio est Figura in narratione posita, qua rei vel facti similitudo repræsentatur; ut videre est in parabolis Evangelistarum. Nam eo modo loquebatur ad populum Judaicum Divina sapientia cum in carne versabatur. Et potest aliquando sacer Ecclesiastes ea figura, ad rei veritatem in auditorum animis & memoriis delectatione quadam, ex narratione concepta, aliùs infingendam, adhibere.

Συμβολή sive Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione pateat quantoperè convenient aut differant. Ut Cicero in Verrem: *Conferte hanc pacem cum illo bello; hujus Prætoris adventum, cum illius Imperatoris victoria; hujus Cohortem impuram, cum illius Exercitu invicto, &c.*

Παραδιαβολή est figura, cum eorum, qui vulgo ob vicinitatem confundi solent, remoto uno, alterum ponitur; ut apud Rutilium: *Quapropter noli sæpius parcum appellare, cum sit avarus. Nam qui parcus est, utitur eo quod satis est; tu contra, propter avaritiam, quo plus habes, magis eges.*

Digressio est, alicujus rei, quæ tamen ad causæ utilitatem pertineat, extra ordinem excurrens Tractatio. Per-elegans aliquando est hæc figura, multamque audientibus parit delectationem: sed cavendum ne nimis à proposito digrediamur.

LIBER II.

De Inventione.

REstè definitur Inventio, pars Eloquentiæ ad eas res omnes quæ ad faciendam fidem valent excogitandas accommodata. In hac autem parte duplex est Oratoris munus; alterum invenire argumenta, quæ valeant ad faciendam fidem; alterum excogitare res ad permovendum aptas. Non ergo tantum Oratori inveniendæ sunt Argumenta, quod & facit Dialecticus, sed illorum etiam Amplificationes, quæ valeant ad motus excitandos, & auditorem, vel repugnantem, eò rapiant, quocunque dicendo voluerit impellere: Quæ quidem omnia eruuntur è locis Oratoriis.

CAPUT I.

De locis Oratoriis in genere.

LOci primò dividuntur in Infitos & Remotos. Infiti dicuntur ii, qui argumenta suppeditant cum re coherencia, & naturali quadam affinitate conjuncta: Remoti seu extrinseci, ex quibus argumenta extra rei quæstionisque propositæ naturam eruuntur.

Argumentum ex infito loco petere, nihil aliud est quam investigare quid contineatur ea in re de qua agitur, quæ sit ejus natura, quis effectus, quæ causæ, quæ antecedentia, quæ consequentia; quibus illa sit rebus similis, & alia ejusmodi de quibus postea: Tum ex iis colligere quid quid probare contendimus. Ita si probare velis ab infito, amicitiam cum omnibus non esse contrahendam, inquires quid sit amicitia, quæ sint ejus causæ, qui effectus, tum quam periculosi exitus pravæ amicitia; quot ex ea infortunia nascantur, &c.

Argu-

Argumentum à loco Remoto sumere nihil aliud est, quam excutere, quid ea de re quæ præ manibus est, alii senserint, dixerint, aut testati sint; quid de eadem statuunt leges, quid mos, &c.

Sic ut eodem exemplo utar, si probare velis ab Extrinseco, non esse cum omnibus colendam amicitiam; investigabis quid de pravis amicitiiis dixerint viri Sapientes, aut senserint, quid ea de re tradatur in Historiis, in Annalibus, & similia.

Rursus dividuntur Infiti loci in eos qui rem ipsam, & quidem totam exhibent, & in eos qui non totam primò & per se indicant, sed partem tantum aut aliquid quod ad rem pertinet. Prioris generis sunt tres, Definitio quæ rei naturam explicat, Enumeratio quæ omnes ejus partes recenset, & Notatio quæ ex nominis Etymologia rei totius vim exponit. Posterioris sunt tredecim: Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Differentia, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causa, Effectus, Comparationes.

Sect. I. *De Definitione.*

Definitio est, Oratio rei naturam explicans; ex duabus autem partibus constare debet legitima definitio, viz. Genere & Differentia: Genus appellatur quod rei definitæ cum multis aliis commune est; Differentia, quæ rei definitæ ita convenit ut eam ab aliis omnibus distinguat, eique sit propria. Sic hominem rectè definias, *Animal rationis particeps*. Ubi Animal Genus erit hominis, quia non soli homini sed aliis quoque animantibus tribuitur, Rationis autem particeps, erit ejusdem hominis Differentia, quia competit soli homini.

His porro verbis exprimitur Logica Definitio, quæ propria Philosophorum est, hoc est, frigida, exilis, & jejuna. Rhetorica vero definitio multò est uberior, variisque modis ornari ab oratoribus ac dilatari solet; fit enim per causas, per effecta, per negationem, & affirmationem, ab officio

ficio, per negationem, per congeriem repetitione aut complexione illustratam, per adjuncta, per contraria, per similitudinem, per comparisonem, per enumerationem partium, quæ quidem omnia figillatim explicabimus.

Subsectio I. *Definitio per causas.*

Sunt quatuor Causæ, quæ per se producant effectum vel adjuvant, nempe Materialis, Formalis, Efficiens, & Finalis.

Materialis est id ex quo, Formalis id per quod, Efficiens id à quo, Finalis id propter quod fit aliquid. In homine v. g. Corpus est Materia, Forma est Anima rationis particeps, Efficiens Deus ipse rerum omnium parens, Finis æterna beatitudo. Sic igitur omnes causas una definitio complectetur si hominem definias. *Animal à summo rerum omnium Authore Deo conditum, ad æternam beatitudinem, ex mortali corpore conflatum, ad supremi numinis similitudinem, animoque vi rationis præterita cum futuris connectente, ac cæli adytis penetrante.* Quæ quidem definitionis species est nobilissima ut & rarissima: raro enim per formas internas, quia minus notæ sunt; nec sæpe per finem, quia rei naturam minus exprimit; at sæpius per materiam, sæpius per causam efficientem definiunt Oratores. Sic hominem iratum definias per causam efficientem: *Vehemens quidam æstus eum abripuit, occurrebat enim identidem beneficium multiplex, quod in hominem illum prolixè contulerat. Occurrebat olim se salutem ejus non secus ac suam defendisse; eum pristina necessitudinis immemorem in parentum ac liberorum fortunas involasse, ultimam iis perniciem ac pestem fuisse machinatum; hinc bilis, hinc stomachus, hinc furor.* Præclare Ovidius secundo Metamorph. solis regiam describit à quatuor causis, nempe ab auro, pyropo, ebore, quæ Materia; a mari, piscibus, sylvis aliisque calaturis, quæ Forma; à Vulcano, quæ causa Efficiens; ab ipso denique Sole, cujus habitatio Finis est. Adeundus insignis locus.

Subsect. II. Definitio per Effecta.

Hæc definiendi ratio per effecta elegantissima est, & imprimis ad amplificationes oratorias aptissima. Sic Tullius lib. 1. de Oratore, n. 30. Eloquentiæ vim ac præstantiam describit ab effectis. Neque vero mihi quidquam præstabilis videtur, quam posse, dicendo tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quo velis, unde autem velis deducere. Hac una res in omni libero populo, maximeque in pacatis tranquillisque civitatibus, præcipue semper floruit, semperque dominata est. Quid enim est, aut tam admirabile, quam ex infinita hominum multitudine existere unum, qui id quod omnibus natura sit datum, vel solus vel cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientissimis sententiis gravibusq; ornata Oratio & perpolita? aut tam potens, tamque magnificum quam populi motus, iudicum religiones, senatus gravitatem unius Oratione converti? Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in civitate? Quid autem tam necessarium, quam tenere semper Arma, quibus vel testis ipse esse possis, vel provocare improbos, vel te ulcisci laceffit? Age vero, ne semper forum, subsellia, rostra curiamque mediteris; quid esse potest in otio aut jucundius aut magis proprium humanitatis, quam sermo facetus, ac nulla in re rudis? Hoc enim uno præstamus vel maxime feris, quod colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo mentes possumus. Quamobrem, quis hoc non jure miretur, summeque in eo elaborandum esse arbitretur, quo uno homines maxime bestiis præstant, in hoc hominibus ipsis antecellat? Ut vero jam ad illa summa veniamus, quæ vis alia potuit, aut dispersos homines unum in locum congregare, aut à fera agrestique vita, ad hunc humanum cultum civilemque deducere, aut jam constitutis civitatibus, leges & judicia describere? Eleganter Cicero Philosophiam definit ab effectibus, lib. 5. Tuscul. quæst. n. 5. O vita, Philosophia, dux! O virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum? Quid, non modo nos, sed omnino vita hominum,

sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vita convocasti; tu eos inter se primo domiciliis deinde conjugis, tum literarum & vocum communione junxisti; tu inventrix legum; tu magistra morum ac disciplina fuisti. Ad te confugimus; à te opem petimus; tibi nos, ut antea magna ex parte, sic nunc penitus totosque tradimus. Est autem unus dies bene & ex praeceptis tuis actus pane toti immortalitati anteponendus. Cujus igitur potius opibus utamur, quam tuis? quæ & vita tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti.

Subsect. III. Definitio per Affirmationem & Negationem.

Plurimum valet cum ad probandum, tum ad amplificandum hæc definitionis species: quæ definitio per Negationem & Affirmationem ideo dicitur, quia primum dicimus id quod non est, tum subijcimus id quod est, idque per Interrogationem, Ironiam & Epiphonema. Ita præclare Cicero pro domo sua n. 39. Populum Romanum definit, primo dicendo quid non sit populus: An tu populum Rom. esse illum putas, qui constat ex iis qui mercede conducuntur; qui impelluntur ut vim afferant Magistratibus, ut obsideant senatum, optent quotidie cadem, incendia, rapinas; quem tu tandem populum nisi tabernis clausis frequentare non poteris; cui populo duces Lentidios, Lollios, Sergios præfeceras? O speciem dignitatemque populi Romani, quam Reges quam Nationes extera, quam Gentes ultima pertimescunt multitudinem hominum ex servis conductis, ex facinorosis, ex egentibus congregatam! Illa fuit pulchritudo Populi Rom. Illa forma quam in campo vidisti, tum, cum etiam tibi contra Senatus totiusque Italia auctoritatem & studium dicendi potestas fuit. Ille, ille populus est, Dominus Regum, Victor atque Imperator omnium gentium, quem illo clarissimo die, scelerate, vidisti, tum, cum omnes principes civitatis omnes ordinum atque ætatum omnium, suffragium se, non de civis, sed de civitatis salute ferre censebant: cum denique homines in campum, non tabernis, sed municipiis clausis venerunt. Idem oratione in Pisonem n. 23. elegantissimam habet definitionem Consul

lis per Negationem & Affirmationem, quam sic exorditur: *Tu etiam facies mentionem consulatus tui? aut te fuisse Roma consulem dicere audebis? Quid? Tu in liſloribus, in toga, & prætexta eſſe conſulatum putas? &c.* ad numerum 27. Valet etiam ad exornandum hæc definitio; cum ſcilicet per negationem remouentur vitia, quibus caret ea res quæ definitur; per affirmationem vero aſſeruntur ejusdem rei virtutes. Sic Adrianum Imperatorem laudat Pacchatus à patria Hispania, quam deſcribit à temperie, à ſitu, à limitibus, ab urbibus, à fluminibus, à metallis, &c. Sic autem ille: *Nam primum tibi mater Hispania eſt, terris omnibus terra felicior, cui excolenda, atque adeo ditanda, impenſius quam ceteris gentibus ſupremus ille rerum fabricator induſit; quæ nec Auſtrinis obnoxia æſtibus, nec Arctois ſubjecta frigoribus, media fouetur axis utriusque temperie; quæ hinc Pyrenæis montibus, illinc oceani æſtibus, inde Tyrrheni maris littoribus coronata, naturæ ſolertis ingenio, velut alter orbis includitur. Adde tot egregias Civitates, adde culta multaque, omnia vel frugibus plena, vel gregibus: adde auriferorum opes fluminum; adde radiantium metalla gemmarum. Scio fabulas poetarum mulcendis auribus repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuiſſe miracula; quæ dum ſint vera, ſint ſingula, nec jam excutio veritatem; Sint ut ſcribitur, Gargara proventu lata tritici; Meſapia memoretur armento; Campania cenſeatur monte Gorano; Lydia prædicetur amne Pactolo; dum Hispaniæ uni quicquid laudatur aſſurgat. Hæc duriffimos Milites, hæc expertiſſimos Duces, hæc facundiſſimos Oratores, hæc clariſſimos Vates parit; hæc Judicium mater, hæc Principum eſt; hæc Trajanum illum, hæc deinceps Adrianum miſit imperio. Huic te debet imperium; Cedat his terris terra Cretenſis, parvi Jovis gloriata cunabulis, & geminis Delos repetita numinibus, & alumno Hercule nobilis Theba; ſidem conſtare neſcimus auditis, Deum dedit Hispania, quem videmus. Pulcherrimum ejusdem definitionis exemplum habet Virgil. 2. Georg. ubi deſcribit Italiam, cum à malis quibus caret, tum à bonis quibus abundat.*

*Sed neque Medorum sylvæ, ditissima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus
Laudibus Italia certent, &c. Adeundus locus.*

Subsect. IV. *Definitio ab Officio per Negationem.*

Hæc species Definitionis, quæ ducitur ab officio, maximam habet cum superiore cognationem: Quemadmodum superius remouentur vitia per Negationem, aut per Affirmationem virtutes asseruntur; ita in hoc genere per negationem rejicitur fucatum officium, per affirmationem sincerum asseritur.

Observandum autem inter utramque hujus definitionis partem, nempe ante Negationem, quæ primum locum, & affirmationem, quæ ultimum sibi vendicat, eleganter adhiberi Exclamationem Ironicam. Ita Christianum definire poteris ab officio: Tu ne Christianum eum putas, qui cum lustralibus aquis sit ablutus, vitam omnem turpi Baccho Venerique consecrat? qui mentem scelerum inventricem, linguam convitiis ac perjuriis infamem, manum innocentæ sanguine cruentatam, intemperantes oculos, corpus omni fæditate conspurcatum gerat? Egregiam vero Christiani hominis dignitatem! pro quo Deus ille fabricator & erectior orbis, cælum terris, majestatem humilitati, felicitatem miseriis, aternitatem mortis, ac denique solum immensa gloriæ infamæ patibulo copulavit! Ille, ille est, si nescis, Christianus, qui conceptis in baptismo votis, & solenni Sacramento Christo mancipatus, vexilla Christi sequitur, cupiditates coercet, neque ullis rerum humanarum illecebris, aut diritate tormentorum eo se patitur abduci, ut à suscepta religione desciscat.

Adi r. Platonianum, n. 23. ubi pulcherrimam habes definitionem Consulis ab officio.

Subsect. V. *Definitio per Congerientiam.*

Elegantissime hoc Definitionis genus tractatur per interrogationem & completionem. Ideo autem Definitio per Conge-

Congeriem dicitur, quod in eum Congerantur causæ, effecta, exempla, & similia. Sic possis definire Christum Dominum: Fingite animo ex omnibus rerum omnium formis, excellentissimam speciem, ideamque; Christus est. Cogitate absolutissimum opus, in quo efficiendo Divina virtutes singula toto conatu atque congestu elaboraverunt, quo nihil sapientia mirabilius, nihil melius bonitate, nihil potentia majus, nihil augustius Majestate, nec ipsa Dei claritas ad amorem rapacius possit attrahere; Christus est. Fingite hominem dignitate, potentia, nomine, felicitate ac imperio Deo parem, cui non homines reliqui modo, sed beata mentes, atque adeo quicquid in orbe constat, nascendi conditione serviat; Christus est. O singulare portentum! O ingens miraculum! Christus quid est? Queris in hoc opere potentiam authoris? Stupendum prodigium est, in quo se totam Divini Numinis potestas exporrigit, totam ad speciem & pompam ostentat. Christus quid est? Queris delicias amatoris hominum Dei, suavissimasque blanditias? Osculum divinitatis est, quo se Deus homini applicuit, totumque circumplexus, impressis quam molliter, quam amanter oris sui vestigiis, viva quodam ardore charitatis animavit. Christus quid est? Queris exquisita pulchritudinis amœnitates illecebrosas? Facies ultima pulchritudinis appellatur, quæ gratiæ pariter naturæque permixtis coloribus, infundente se uberrimo lumine Divinitatis, efflorescit.

Valet potissimum in Laudationibus hæc Definitio; ut quæ tota sit ad speciem & pompam comparata.

Subsect. VI. Definitio per Adjuncta.

Hæc definitio, quam melius Descriptionem dixeris, fieri solet per Enumerationem partium; quibus sua Adjuncta aut Epitheta attribuuntur. Sic Ovidius 8. Metam. Famem describit enumeratis ejus partibus: nempe, crinibus, oculis, labris, dentibus, &c.

Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,

Labra incana situ, Scabri rubigine dentes,

Dura cutis, per quam spectari viscera possent.

Quæ sub incurvis extabant arida lumbis:

Ventris

*Ventris erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus; & a spina tantummodo crate teneri.*

*Augetur articulos macies, genuumque tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere tali.*

Ira Cicero describere solet personas a partium enumeratione, cum ad laudem tum ad vituperium. Sic pro Comado, Panii mores venuste depingit ab Adjunctis n. 20. Oro atque obsecro, vos qui nostis, vitam inter se utriusque conferte; qui non nostis, faciem utriusque considerate. Nonne ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa olere maliciam & clamitare calamitatem videntur? Nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum (si quam conjecturam affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur? qui ideo capite & superciliis semper est rasis, ne ullum pilum viri boni habere videatur.

Est alter quoque hujus Definitionis tractandæ modus, cum scilicet per nomina verbalia & substantiva, accidentia explicantur. Sic Ebrietatem eleganter definias, "Flagitiorum omnium matrem, rixarum nutricem, vertiginem capitis, subversionem sensuum, tempestatem linguæ, procellam corporis, naufragium castitatis, insaniam voluntariam, turpitudinem morum, vitæ dedecus, corruptelam animæ, blandum Dæmonem, venenum dulce, suave peccatum.

Eodem modo Voluptatem definire poteris, "Teterrimum Monstrum, ex inferiorum claustris erumpens; ardentem præferens facem, qua in mortalium pectoribus ignem tartareum accendat; venena spargens præsentissima, quibus hominum animos inficiat; lethali denique relictum armatum, quo incautos mediis in amplexibus confodiat.

Subsect. VII. *Definitio a Contrariis.*

Quamvis non ita frequens sit usus Contrariorum, tamen aliquis esse potest, qui locum habet maximè in Exortatione. Ita Cicero Catilinam definit a Contrariis, ut ostendat Coelium, cui objecta fuerat nimia Catilinæ familiaritas,

adumbrata virtutis specie fuisse inductum in amicitiam Ca-
cilinæ. Sic ille: *Habuit ille per multa maximarum non ex-
pressa signa virtutum: Utebatur hominibus improbis multis;
& quidem optimis, viris se deditum esse simulabat. Apud il-
lum illecebra libidinum multæ; erant etiam industria quidam
stimuli & laboris. Elagrabant vitia libidinis; apud illum
vigeant etiam studia rei militaris. Neque unquam fuisse tale
monstrum in terris ullum putæ, ex tam contrariis diversisque in-
ter se pugnantibus natura studiis cupiditatibusque conflatum.
Quis clarioribus viris quodam tempora jucundior? Quis turpia-
ribus conjunctior? Quis civis meliorum partium aliquando?
Quis tetrior hostis huic civitati? Quis in voluptatibus inquina-
rior? Quis in laboribus patientior? Quis in rapacitate aua-
rior? Quis in largitione profusior? Cum tristibus severè, cum
remissis jucundè, cum senibus gravitèr, cum juventute comitèr,
cum facinorosis audactèr, cum libidinoso luxuriosè vivebat.*

Solent autem describi contraria, ut ejusdem definitionis
una pars destruat, quod asserit altera. Sic hominem defi-
nias simulata virtutis vanum ostentatorem. "Cave ne te
"frons, ne oculi, ne vultus hominis artificio ac simula-
"tione in fraudem impellat. "Intellige aliquando variam
"hominis hypocritæ multiplicemque naturam, dolos an-
"pites, fraudulentum ingenium & commutabile. Studio-
"sus est in speciem Divini cultus: At revera est perurbator
"tor omnis religionis: Verbis impietatem exagitat, sce-
"lus decretaur, abhorret ab omni labe atque infamia:
"At in animo flagrant vitia libidinum, ardet occultis ig-
"nibus incensa cupiditas, & adionapem vitæ turpitudinem
"inflammat. Depone, depone larvam hanc, færale mon-
"strum. Quid bonos viros specie virtutis assimulata teneas,
"pius & impius, pudens & impudens, innocens idem &
"sceleratus?

Subsect. VIII. Definitiones per Similitudinem & Com-
parationem.

Nullum aut certe perexiguum discrimen inter has duas
Definitionis species intercedit. Cum enim utrum homi-
nem

rem appello leonem, & facile leonem cum homine com-
 paro; etiam hominem Leoni dico similem, idque per Me-
 taphoram, quia nomen est animalium Regi proprium ad
 hominem refero. Sic Mulierem defines per similitudinem,
 Cave blandienti te femina, contrita est, brachia est, brachia est,
 complexu hecat, semper induit, imbecilles viros opprimit.
 Eundem locum describere poteris per adonem tanquam
 Monstrum aliquod novis vulgariis, sedis orbe lan-
 guis supercilio bisulco & aspero, horribilem in modum;
 ferit ut Sylvam, dices incubentem in antrum oculo-
 rum, eminenti dorso, rursus in modum projecto; rictu
 osi & hiati ingenti, porne voraginem putares &
 Charybdim, Nullo porro tam effersus ad terrorem
 minaci, ut mehercule Leonis irati rugitus, Draconis aut
 massarum ferarum, cuiuslibet aspe quem ferret malum, quam
 huius monstri vel bloodiaris una visum. Mores ipsi vai-
 tati corporis similitudine. Tigride ferocior est, Lupo vo-
 racior, Leone inaudior, Saxo & Rupte durior. multum
 Subsect. IX. De finitio per Enumerationem. Partim
 Duobus modis tractari solent. Definitio enim, modo
 Primo cum brevitate & stricte res exponitur, ut ita defi-
 nit hominem Tullius, Animal providum, sagax, acutum,
 memorem, plenum rationis, &c. Similitudinem vero
 Secundo cum res ornate & enucleate replicatur, ut in
 illustrioribus exemplis aut figuratis se possunt coniungere.
 Atque hac definitio de Scorpione proprie dicitur: Sic ingem-
 tem aliquam atterem describere solent. Hic ianua. Quic-
 cus cernitur rugis, & tortis, & prevalens, & inmersa, & agat in
 nitas, & edice, & mole, & trachitibus immenso, & ignis integritate de-
 passu suorum, & quæstio, & in terminis, & in huiusmodi Sylvarum.
 Hac profundis innititur radicibus, & capillamentis velati
 lacertis quibusdam, & in huiusmodi amplexibus, & in huiusmodi
 ta sinu, & in huiusmodi, & in huiusmodi, & in huiusmodi. Hinc
 in ingentem proceritatem attollitur, & in huiusmodi, & in huiusmodi, & in huiusmodi.
 Integritatem unco uno sylvam sustinere credat, ita effundit expanditq;

ramos, ita protendit dilatatq; tabulata, ita subjectam planiciem foliorum tegmine longè lateq; opacat.

Definitionis Usus & Axiomata.

Locos aliter tractat Dialectica, aliter Rhetorica; illa concisè ac breviter, hæc fusius & ornatius. Dolabellam a pravis in rem publicam facinoribus in hunc modum reprobaret Dialectica. 'Gloriæ causa ea præstas, quæ facis, sed cum gloriæ sit laus rectè factorum, tu vero malè agas, malè agere definas necesse est, neque enim hoc modò gloriæ am consequi potes. At Cicero illud idem per Exclamationem, per Apostrophem, per Expositionem mirificè exornat, tandemque Definitionem qua utitur in extremo quasi agmine collocat. Phil. 1. in 29. Sed, per Deos immortales, te intuens, Dolabella, qui es mihi carissimus, non possum de utriusq; errore reticere. Credo enim vos homines nobiles, magnæ quædam spectantes, non pecuniam (ut quidam nimis creduli suspicantur) quæ semper ab amplissimo quoq; clarissimoq; contempta est, non opes violentas & populo Romano minime ferendam potentiam, sed charitatem civium & gloriæ concupisse. Ea autem est gloria, laus rectè factorum, magnæque in rempublicam meritorum, quæ cum optimi cujusq; tam etiam multitudinis testimonio comprobatur.

In sacris concionibus Definitio sic amplificata frequenter usurpari potest, cum delectatione audientium, ad eorum mentibus veritatis vestigia alius infigenda, & a vitio ad virtutes voluntates facilius revocandas.

Ex omnibus porro Definitionum generibus peti possunt argumenta, quæ nituntur his regulis.

Primo; quod convenit Definitioni convenit & Definito. Præterea, Facultas bene dicendi est utilis, ergo & Rhetorica.

Secundo; quod non convenit Definitioni neque convenit Definitio. Præterea, Ars benedicendi non est contemnenda, ergo neque Rhetorica.

Tertio;

Tertio ; Cui tribuitur Definitio, tribuitur etiam Definitum : ut, Rhetorica est habitus recta cum ratione effectivus ; Quis igitur Artem esse neget ?

Quarto ; a quo removeretur Definitio, ab eo removeretur & Definitum : ut, Rhetorica non est rerum divinarum & humanarum cognitio ; ergo non est Sapientia.

Sect. II. *De partium Enumeratione, &c.*

E Numeratio partium, est Oratio totum aliquod in suas partes distribuens.

Totum autem, vel est Universale, vel Integrum. Totum universale illud est, cujus partes singulae Totius appellationem sortiuntur. V. g. Virtus est totum Universale seu Metaphysicum ; quia ejus partes, post divisionem, nomen totius retinent : Nam, Prudentia dicitur Virtus.

Totum Integrum est cujus partes singulae appellationem Totius non retinent : Sic Navis, sic Hominis corpus Totum sunt Integra ; Neque enim dicimus malum aut pravam esse Navem, sed partem Navis ; Neq; brachium aut caput esse Corpus, sed Corporis membrum. Totum itaq; hic intelligimus, prout vel Nomen comprehendit, vel Res, easq; vel Physicas, conflatas ex materia & forma, aut partibus integrantibus ; vel Metaphysicas, quarum partes sunt propriae, quae interiora nuncupantur : Ut Species sub Genere ; Individua sub Specie. Proprie tamen cum Totum Physicum distribuitur in partes, Partitionem vocant : Cum autem Totum Metaphysicum in Species vel Individua, Divisionem appellant.

Præter Divisionem supra assignatam, Totum aliquando dividitur in eas partes quæ rei accidunt, & ad Accidens Logicum referuntur. Sic, in Homine partes ejusmodi sunt, Color, Candor, Gravitās, Magnitudo, &c.

Jam triplici modo tractari solet hic locus. Primo cum affirmatis omnibus partibus, affirmatur Totum ; V. g. Constat ille Corpore, & Anima rationis compote : Ergo est Homo.

Secundò, cum negatis omnibus partibus negatur Totum, V.g. 'Neq; Corpus humanum habet, neq; Ratione utitur; Quis igitur eum Hominem arbitretur?'

Tertiò, cum se junctis cæteris partibus, una vel affirmatur vel negatur. Hujus exemplum habemus in Phil. 2. ubi Cicero multas enumerat rationes, cur in se Antonius dicere voluerit, rejectisq; demum omnibus aliis, unam amplectitur. Quid, inquit, contumne me? non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hæc mea mediocritate ingenii, quid despiciere possit Antonius, An in Senatu facillimè de me detrabi posse credidit? qui ordo clarissimæ civibus reipub. bene gesta testimonium multis, mihi uni conservata dedit. An decertare mecum voluit contentione dicendi? Hoc quidem beneficium est. Quid enim plenius, quid uberius, quam mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profecto est; Non existimavit sui similibus, probari posse se esse hostem Patriæ, nisi mihi esset inimicus.

Subsect. I. Usus Enumerationis partium.

Amplissimus est, perque omnes orationis partes fusus hujus loci usus: Ac primò quidem nulla fermè est oratio, quæ tota hoc loco non nitatur. Partitio enim est Divisio, quæ orationis initio fieri semper debet, estq; totius alicujus distributio suas in partes, adeoq; partium est Enumeratio.

Partitionis hujus illustre suppeditat exemplum Cicero pro lege Manil. n. 28. Ego enim sic existimo, inquit, in summo imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior unquam aut fuit, aut esse debuit; qui e ludo, atque e pueriliæ disciplina, bello maximo, atque acerrimis hostibus, ad patris exercitum atq; in militia disciplinam profectus est? qui extrema pueritia, miles fuit summi Imperatoris? ineunte adolescentia, maximi ipse exercitus Imperator, &c. Jam vero Virtuti Cn. Pompei, quæ potest par oratio inveniri, &c. Et quoniam Auctoritas multum in bellis

bellis quoque administrandis atque imperio militari valet, certe nemini dubium est quin ea in re idem ille Imperator plurimum possit, &c. Reliquum est, ut de Felicitate, quam prestare de se ipso nemo potest, meminisse & commemorare de altero possimus: Sicut aequum est homini de potestate Deorum, timide & pauca dicamus. Ego enim sic existimo, &c.

Vides hanc totam ferme Orationem, uno niti loco, Enumerationis partium. Enumerat enim Imperatorias virtutes, quas omnes postea reperiri multis ostendit in Pompeio.

Ad hujus imitationem loci, recte institui possunt omnes Panegyrici. Sit tibi V. g. laudandus aliquis magistratus, Omnes Magistratus virtutes enumerabis; tum ei qualem laudabis, attribues universas. Sic itaque dices; *Quae diu res summam Magistratus gloriam conficiunt, Scientia juris atq; Integritas; eas vir ille amplissimus sic complexus est, ut in nemine Magis illa unquam, in paucissimis atque excelluisse, vise sint. Et scientiam quidem juris, legumq; ita comprehendis universam; ut legum ille omnium Author & Institutor, Fundator consuetudinum, juris totius quasi quaedam anima videatur. Nempe quis unquam majori ingenio valuit, ut obscurissima quaq; & intricatissima facilius pervideret? Quis laboriosius, ut ingentes quae occurrabant difficultates vinceret? Quis iudicio firmior, ut de re qualibet sane prudenterq; sentiret? Jam de ejus Integritate, quid dicam? quae tanta est ut neq; ulla pecuniâ, neq; nobilium potestate, neq; ulla vi aut machina corrumpi unquam potuerit.*

Vis Sancti alicujus Panegyricum adornare? Comparabis eum vel cum Sole, vel cum alia re qualibet illustratum enumerabis omnes Solis virtutes, puta lucendi, calefaciendiq; vim, easq; postea in Sancto illo reperiri ostendes. Idem de Principe ceterisq; dicendum.

Secundus porro hujus loci usus, est ad Amplificationem; mirum enim quantum valet ad dilatandum aliquod argumentum. Duplicem autem amplificationis modum supponit hic locus.

Primo quidem, quando Totius alicujus partes omnes recensentur. Sic Orator, Phil. 4. n. 9. probat Antonium non esse

esse Consulem, quia negat Brutus, Italia, Senatus, &c. *Negat hoc D. Brutus Imper. Consul designatus, natus reipubl. civis: Negat Gallia, negat cuncta Italia; negat Senatus; negatis vix. Quis igitur illum Consulem nisi latrones putant? Quamquam ne ii quidem ipsi, quod loquuntur id sentiunt, neque a iudicio omnium mortalium, quam impii nefariiq; sint, sicut iunt, dissentire possunt.*

Eodem modo publicum in Pisonem odium amplificat: *Age, odit te Senatus, afflictorem & proditorem non modo dignitatis & authoritatis, sed omnino ordinis, & nominis sui: Videre equites Romani non possunt: Plebs Rom. perditum cupit: Italia cuncta execratur. Vides hic enumerari omnes ordines, omnes reipub. partes.*

Ite si orbis direptionem amplificare volueris, enumerabis ea omnia quae patrarī solent a furibundis militibus; puta direptas domos, incensa templa, cives trucidatos, constupratas virgines, iura omnia violata.

Secundò inservire potest amplificationi hic locus, si fiat enumeratio partium per oppositiones, id est, cum negatis partibus, oppositas continuo subijcimus. Sic Pater filium increpans, enumerabit omnia beneficia quae in eum contulset, subijciendo quid rependerit filius: *Itane mortalium omnium perditissime, quae omnia ceteros libera in officio & veneratione retinent, hortamenta & beneficia; Iis tu in tuam meamq; perniciem abuteris? Quoties te qua precibus, qua lacrymis ad saniozem mentem revocare sum conatus? At tu paternā monita crudelis praeculas. Quoties suspiria tuis auribus, dolores oculis usurpasti? At tu rupe durior, meos gemitus ac singultus irrisisti. Quoties ad infimos preces, vel indignas patris nomine, descendi? At cavillatus es, & quasi hostis essem contempsisti. Nescis, insane, nescis meam canitiem indignissimis laboribus tua causa addidisti; ignoras meo sudore quietem, somnum vigiliis, nuditate ornamenta, epulas inediam, sanguine delicias tibi, scelerate, esse comparatos.*

Tertio adhibetur hic locus ad probandum aut refellendum. Ex eo enim varia & firma argumenta erui possunt ad faciendam fidem; quorum exempla infra reperies.

ST. ANTHONY'S SERMONS, VOL. II. P. 119. Subject.

Subsect. II. Quibus figuris illustrari possit hic locus.

Tractari eleganter potest Enumeratio partium per Descriptionem, quoties aliquid oculis subijcere volumus. Sic Tullius in Pisone, n. 1. Non nas color iste ceruleus, non pilosa gena, non dentes putridi deceperunt; Oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est; Hic in errorem homines impulsit, hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, in fraudem induxit. Pauci ista rana luculenta vitia moveramus; pauci tarditatem ingenii, stuporem, debilitatemque lingua: Nunquam erat audita vox in foro; nunquam periculum factum consilio. Nullum, non modo illustre, ne notum quidem factum, aut natiuita aut domi.

Secundò per distributionem, cum singula enumeratarum partium verbo suo comprehenditur; ut, *Aequat. plingendo Apellem, dicendo Tullium, philosophando Platonem; id est, Optimus est Pictor, Orator, Philosophus.*

Tertiò per subiectionem, quod Ciceroni familiarissimum, ac proinde elegantissimum est. Sic ille de Provinciis Consularibus, n. 29. ut probe ideo Caesarem in Provincia commoratum fuisse ut incepta perficeret, praeferat aliquas causas quae videntur Caesarem in Gallia retinere potuisse, quibus postea singulis ordine servato respondet. *Quid est cur ipse Caesar in Provincia commorari velit, nisi ut res quae per eum effecta sunt, perfecta Reipublica tradantur? Amoenitas eum, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum nationumque illarum humanitas & lepos, victoria cupiditas, finium Imperii nostri propagatio retinet. Quid illis terris asperius? quid incultius oppidum? quid nationibus humanius? quid porro tot victoriis praestabilius? Quid aculei longius inveniuntur? An reditus in patriam habet aliquam ostensionem?*

Quartò per Congeriem, quae magnam habet eam Enumerationem partium affinitatem. Ita Cicero in Catilinae Catilinae scelera exaggerat per Congeriem. *Quid enim est quod te jam in hac urbe delectare possit? quidnam est, cur istam conjurationem perditorum habeamus? qui te non mirantur, nemo qui te non odit? Quae mea praesentia? quidnam est?*

inusta vita tua est? Quid privatus non verum dederis non heres infamiae? Quae libido ab oculis, quod facinus a manibus unquam tuis, quod flagitium a toto corpore absuit? Qui tu adolescens, quem corruptelarum illecebris inretisses, non, aut ad edaciam ferrum, aut ad libidinem facem praetulisti? Quid vera? Nuper cum mortis superioris uxoris, novis nuptiis domum vacuam fecisses, nunc etiam illo, incredibili scelere hoc scelus cumulasti? quod ego praetermitto, & facile patior sileo, ne in hac civitate tanti facinorae immunitas aut extitisse, aut non vindicata esse videatur. Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis idibus senties. Ad illa venio, quae non ad privatum ignominiam vitiorum, non ad domesticam tuam difficultatem ac turpitudinem, sed ad summam rempublicae atque ad omnium nostrorum vitam salutemque pertinent.

Quo in exemplo duas habes figuras quibus illustrari possit hic locus, Congeriem scilicet & Praetensionem. Finem sive ut congeriem sequatur Praetensionem, quae orationem egregie concludat. Hic etiam locum habet Exclamatio per congeriem, quae sit, cum praestans aliquod facinus exposuimus, ut, *Id dignitatem hominis, id prudentiam, id fortitudinem, id abstinentiam, singularem.* Deinde subicitur Dubitatio, hoc sive simplici modo, *Quid hic prius dicam auditores, &c.*

Sec. III. De Notatione.

Unus, vel certe parum habet saporis hic locus, ad unum faciendam. Ita ad delectandum, ad vituperandum laudandumque plurimum valet.

Definitio autem Notationis, Oratio vim ac rationem vocabulorum explicans, ut cum quis pro Philosopho dicat, *Hominem sapientiae studiosum.* Unde non immerito quidam Notationem vocant definitionem. Nominis, ab abstracto quae habet cum descriptione Rei. Haec enim definitio rati, *Rati explicat, praeponendo Nominis.* non Mathematicam dicendi, sicut enim auctori supradictae hic locus. Ita Cicero in Rullum, n. 9. Popularis nomen ambitiose

sibi vendicat, congerendo plures notas & signa viri Popu-
laris; cuiusmodi sunt studia pacis, libertatis, patriæ. *“Dixi in
senatu me Popularem Consulem futurum. Quid enim est
tam populare quam pax, &c. Hoc exemplum antea pro-
tulimus. Est autem elegantissima nominis Notatio, qua
congeruntur plures ejusdem vocabuli interpretationes, per
Antithesin: Sic Tullius, n. 17. probat Gabinium & Piso-
nem non fuisse Consules, his verbis. “Quid, dicam Consu-
les? Hoccine ut ego appellem nomine Eversores hujus
Imperii: Proditores vestræ dignitatis, Hostes bonorum
omnium, qui ad delendum senatum, affigendum eque-
strem ordinem, extinguenda omnia jura atque instituta
majorum, se illis fascibus, cæterisque insignibus summi
honoris atque imperii ornatos esse arbitrantur.”*

Ad laudem quoque valet hic locus: Ita *Justi* nomen,
quod Ludovico decimo tertio Galliarum Regi tributum est
à subditis, eximie prædicare possis per comparisonem.
“Felicis” nomen beatum est per se quidem; sed fortunæ,
non virtuti convenit. *“Pulchri”* jucundum est ac suave; sed
est ea laus Corporis non Animi. *“Excelsi, Invisi, & Magni,”*
vox ipsa magnifica plena Regiæ Majestatis; sed in ea
plus ambitionis solet esse quam gloriæ. Te vero cum
“Justum” appellamus, non Levem aliquam tribuimus glo-
riam quæ cum pulchritudine deflorescat, non Alienam,
in cujus societatem Fortuna sese offerat; non Ambitio-
sam, quæ vanitatis plurimum habeat, dignitatis parum:
sed Veram, Gravem, Solidam, eam denique quæ sub uno
Nomine vim & gloriam cæterorum omnium comprehen-
dat. Etenim qui *Justus*, est idem mea sententia Felix,
Magnus, Augustus, Pius; Optimus denique ab omnibus
existimandus.

Valet etiam non parum ad facetias. Ita Cicero Verrem
appellat Verriculum; Idemque sacra Verrea facere enigi-
tat; quæ cum Verres vanitatis causa induxisset, Cicero iure
inventa fuisse dicit, quod ille præclare Provinciam aver-
reret. Sic autem ille; *“O verrea præclara, quoniam accelli-
sti quæso, quo non attuleris tecum istum diem?”* Ete-
nim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod sanum
denique,

- ‘ denique, quod non eversum atq; extersum reliqueris ?
 ‘ Quare, appellentur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine,
 ‘ sed manibus naturaque tua constituta esse videantur.

Fit etiam Notatio joci causa, per immutationem significationis nominis ; cum scilicet sensum facit dubium vocis alicujus ambiguitas : ut,

Quis neget Ænea magna de gente Neronem ?

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

Eodem modo dictus aliquando Cæsar plus laborasse ad conficiendum Versum, quam Virgilius in tota Æneide. Acumen fuit in nomine *Versus*, quia nimirum Cæsar plures annos impendit ad debellandum Versum, Dalmatarum Regem.

Hinc multa nascuntur Epigrammatum acumina, quorum exempla, quia passim occurrunt, nihil attinet recensere.

Huc quoque revocari possunt Anagrammata ; quorum duo potissimum genera numerantur. Vel enim vocis alicujus elementa sumuntur ordine retrogrado, ut ex *Roma* legitur *Amor* ; vel alicujus nominis literæ ita miscentur, ut earum ordine immutato, novum aliquod nomen enascatur ; sic ex *Logica* existit *Caligo*.

Cavendum autem vel maximè in conficiendo Anagrammata, ne res multo sudore steterit, nulloque fructu. Sunt enim Anagrammata ingenii tormenta quædam, quæ plus laboris ac felicitatis ostendunt, quam industria.

C A P. II.

De locis totam rei Naturam non explicantibus.

HActenus egimus de iis locis qui totam rei naturam exhibent : Nunc agendum de cæteris, qui partem tantum rei, vel aliquid ad rem pertinens exponunt. Sit itaque

Sect. I. De Conjugatis.

Maximam cum Notatione nominis affinitatem habet hic locus, qui à Tullio sic definitur: *Conjugata sunt ea quæ ab uno orta, varie commutantur; ut, sapiens, sapienter, sapientia.*

Ufus Conjugatorum præcipuus est ad delectandum: subministrat enim acumina in verbis multa, sales atque facetias. Ita Cicero in Verrem: 'Mihi non unus homo improbus opprimendus est, id quod Siculi petiverunt; sed omnino omnis improbitas, id quod Populus Romanus jamdiu flagitat, extinguenda atque delenda est. Idem alibi Verrem appellat: 'Egregium Astrologum, qui non tam Coeli quam Argenti coelati rationem duceret.

Valet etiam aliquando hic locus ad Amplificandum: ut, 'Quid, tu Militem eum appellas, cui nondum per ætatem militare licet? Quid, Equitem vocas, qui nunquam nisi in arundine longa equitavit? Quid, Imperatorem nominas, qui sibi & cupiditatibus suis non imperat? Det primò militiæ nomen, stipendia faciat, militari Disciplinæ se tradat, laboribus exerceatur, armis & equis apte uti discat, petulantes animi motus coercere longo virtutis usu assuecat; tum Militem fortissimum, Equitem expeditissimum, Imperatorem egregium appellare licebit.

Licet hinc, ut plurimum, argumenta minus firma eruantur, adhiberi tamen aliquando potest ad Probandum hic locus. Sic Tullius pro Marcello, n. 22. Cæsarem invictum esse demonstrat, quòd clementia & æquitate animi, ipsius Victoriæ conditionem superaret, eaque victis concesserit quæ jure victoriæ auferre potuisset. Sic ille; 'Cæteros quidem omnes victores bellorum civilium jam ante æquitate & misericordia viceras; hodierno verò die te ipsum vicisti. Vereor ut hoc quod dicam non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. Ipsam Victoriæ vicisse videris, cum ea ipsa, quæ erat illa adepta, victis remisisti: Nam ipsius Victoriæ conditione jure omnes victi occidissetis, clementiæ tuæ judicio conservati sumus: 'Recte

‘ Recte igitur unus invictus es, à quo ipsius etiam Victoria
 ‘ conditio visque devicta est.

Sect. II. *De Genere.*

Genus est quod sui similes, communione quadam consentientes, specie autem differentes, duas aut plures complectitur partes : Ita Virtus est Genus, quia Iustitiam, Temperantiam, Fortitudinem, Prudentiam complectitur.

Quicquid affirmatur de Genere, affirmatur quoque de partibus Generis : Quicquid negatur de Genere, negatur etiam de partibus Generis : Nam quicquid affirmatur aut negatur de Virute, de Iustitia quoque affirmatur aut negatur.

Nihil habet illustrius hic locus, quam si ad Thesin revo-
 cetur Hypothesis, hoc est, Pars Generis ad Genus. Illud
 autem præstat Orator, cum à laude vel vituperatione Gene-
 ris, progreditur ad ea laudanda vel vituperanda quæ sub
 Genere continentur ; v.g. Si Prudentiam laudare volueris,
 à Virtutis laudibus orationem auspicabere. Ita Cicero pro
 Arch. Poeta dicturus, de Poetarum laudibus generatim
 differit, multisque deprædicat studia humanitatis, artesq;
 liberales, quarum Poësis est pars aut species : Deinde ad
 Hypothesin, hoc est, ad Archiæ laudem singularem delabi-
 tur, n. 18. ‘ Sic à summis hominibus eruditissimisque ac-
 ‘ cepimus, cæterarum rerum studia, Doctrinâ, & Præceptis,
 ‘ & Arte constare : Poetam natura ipsa valere, & mentis
 ‘ viribus excitari, & quasi Divino quodam Spiritu affari.
 ‘ Quare suo jure noster ille Ennius Sanctos appellat Poetas,
 ‘ quod quasi Deorum aliquo dono atque munere commen-
 ‘ dati nobis esse videantur. Sit igitur, iudices, Sanctum apud
 ‘ vos, humanissimos homines, hoc Poetæ nomen, quod
 ‘ nulla unquam Barbaria violavit. Saxa & solitudines voce
 ‘ respondent, Bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur, atque
 ‘ consistunt : Nos instituti rebus optimis, non Poetarum
 ‘ voce moveamur ? Homerum Colophonii civem esse dicunt
 ‘ suum ; Ohi suum vendicant ; Salaminii repetunt ; Snyr-
 ‘ nazi vero suum esse confirmant ; Itaque etiam Delubrum
 ‘ ejus

ejus in oppido dedicaverunt permulti; Alii præterea pugnant inter se atque contendunt. Ergo illi Alienum, quia Poeta fuit, post Mortem etiam expetunt: Nos hunc Vivum, qui & voluntate & legibus noster est, repudiabimus, &c.

Uberrimam præbet Amplificandi materiem hic locus: Nam si vel Regem vel Ducem vel Magistratum laudare velis, multa primò Generatim de Regia dignitate, de Ducis, de Magistratus officio disputabis, tum ad Hypothesin descendes.

Valet ad excusandum aliquod flagitium hujus loci tractatio. Exemplum habet illustre Tullius, pro Calio, cujus adolescentiam non satis honestis studiis implicatam excusaturus, ætati illi quæ ut plurimum lubrica est, dari id oportere causatur. Sic autem habet, n. 28. 'Datur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati; & ipsa Natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles & tolerabiles haberi solent.

Valet etiam ad accusandum a Thesi ad Hypothesin ascensus. Ita si velis aliquem Parricidii accusare; multa Generatim disputabis de Parricidii crimine, ejusq; atrocitatem exaggerabis; tum ostendes eum hominem, quem accusas, tantum scelus perpetrasse.

Adhibetur quoque hic locus ad infectandum. Sic qui vellet Poetam aliquem carpere, omnes Poetas ut mendaces ac furentes infectetur.

Locum habet in Exordiis. Ita Cicero pro Domo sua, Romanorum institutum laudaturus, quo iisdem hominibus & sacrorum & Reipublicæ cura mandabatur; exorditur à Genere, omniaq; majorum & populi Romani instituta commendat; deinde ad illud quo de agitur descendit.

Seçt.III. De Forma seu Specie.

Formæ, inquit Tullius, ex sunt, in quas Genus sine ul-
lius prætermiissione dividitur. Sic Arbor dividitur in Quercum, Pinum, Fraxinum, &c. quæ proinde sunt Formæ

sive Species Arboris. Quemadmodum autem Orator de Forma dicturus, ad Genus orationem dirigit, Hypothesin ad Thesin revocans: Sic de genere verba facturus, à Thesi ad Hypothesin saepe devolvitur. V. g. Ebrietatem in Genere vituperaturus, afferre poteris Exemplum Ebriosi alicujus hominis, qui in Ebrietate flagitiosa multa & inconcinna, proflusq; homine indigna perpetraverit. Sic enim à Thesi, quæ erat Ebrietas, ad Hypothesin descendes, afferendo singulare exemplum.

Similiter in Parricidas verba facturus, posteaquam multa de Parricidii atrocitate generatim dixeris, tum ad ea confirmanda proferre poteris Orestis exemplum; qui dum vixit, furis ita fuit agitatus, ut nullam quietis partem neque diurnam neque nocturnam capere posset.

Hunc Formæ usum videbis frequentissimum esse apud Oratores; qui quotiescunq; rem aliquam tractant in Communi, descendere solent ad casus aliquos Singulares, quibus Communis quæstio confirmetur.

Per affirmationem elegans est hic locus à Forma; Quando scilicet affirmamus Speciem ad probandum Genus. Ita probabis Catonem non fuisse omnis Vitii expertum, quia fuit Ebriosus: De quo enim affirmatur Species aliqua, de eodem affirmatur Genus. Sic ergo dices: 'An erit ille
' immunis à Scelere, quem Ebrietas, fædissima labe, ab
' omnium consuetudine separavit? An erit ille Innocens,
' quem intemperans & turpis Crapula ad brutorum animantium sortem abiecit? Is omnium laude dignus dicetur, & omnibus partibus ac omnibus numeris absolutus, quem omnia ejus opera, quem pravi mores, quem verba omnia, tacentibus omnibus, arguunt.

Sect. IV. De Similitudine.

Hic locus plurimum confert ad Ornatum & Delectationem. Definitur autem, Oratio traducens ad rem quampiam aliquid, ex re dispari, simile.

Triplicem faciunt hunc locum Eloquentiæ Magistri, dividuntq; in Parabolam, Inductionem, & Exemplum.

Parabola

Parabola est rerum, alioqui diversarum, in una vel pluribus partibus convenientia: Ita Cicero pro Roscio Amerino, n. 56. belle comparat Accusatores cum Anseribus. Adi locum.

Sic Homo natura ferox, cupiditatibusq; serviens, cum Equo indomito comparari potest. Ut, 'Vidistis aliquando 'intractatam ac ferocientem Equum, calcitronem, mordacem, cubitorem, ad omnes habenarum flexiones conversionesq; morosum. Alligat eum, si placet, ad palum; 'date illi Domitorem generosum atq; peritum; qui non 'verbera solum sed & industriam singularem adhibeat ad 'eum domandum: Brevi usitalem Equum habebitis, condóc-
'factum, facilem, tractabilem, qui leviori modò cursu, modò pleniore, laxis tum habenis incitatore feratur; Inde
'tolutarius molliter, inde gradarius incedat: Tum subsul-
'tim, cum saltuatim; qui modò in Gyrum se commodè
'flectat, mox aperto curriculo precipitet, subitòq; ex inci-
'tato cursu consistat; qui declinet, incurset idem atq; in-
'vadat; qui latus præbeat; postremò, quasi ductili ac lentò
'corpore ad Sessoris se statim motus componat, in omnem-
'que partem inflectat. Sic nimium vehementem fero-
'cemq; natura, severitatis freno domueris; & genio vo-
'luptatibusq; servientem, autoritate legum continueris;
'& meliorem ineundæ vitæ rationem exemplo docueris.

Inductio est Coacervatio quædam rerum multarum & similium, ad aliquid concludendum. Sic probare poteris per Inductionem rerum similium, non esse committendam nostram salutem homini qui suam neglexerit. 'An ei fa-
'cile tua bona crederes, qui sua consumpsisset? An sine
'constatione tuos liberos Præceptorî traderes, qui suorum
'curam abjecisset? An tuam causam Patrono committeres,
'qui per insciam suâ cecidisset? Quare, si me audies,
'non temere tuam salutem ei commiseris, qui suam neg-
'lexerit.

Exemplum est dicti vel facti, cum certi Autoris nomine, expositio: Fit autem eleganter Similitudo per congeriem Exemplorum, quæ conglobata, non firmiorem modo, sed etiam illustriorem faciunt orationem. Ita probat Cicero

nihil esse novi, quod Laterensis nescio quis repulsam sit passus, cum Ædilitatem peteret. Id autem probat per collectionem Exemplorum, in quibus multos enumerat, qui eandem sunt repulsam passi: Sic enim ille pro Plancio, n. 51. ‘ Vidit, enim pater tuus Appium Clodium, nobilissimum ‘ hominem, vivo patre suo potentissimo & clarissimo cive, ‘ Caio Clodio, Ædilem non esse factum; & eundem sine ‘ repulsa factum esse Consulem: Vidit hominem sibi maxi- ‘ me junctum, egregium virum Lucium Volcasum, vi- ‘ dit Mat. Pisonem, in ista Ædilitate offensiuncula accepta, ‘ summos à populo Romano esse honores adeptos, &c. quæ videri possunt loco supra laudato.

Est illa quoque perelegans Similitudo, quæ fit per Comparisonem, qualem habet Cicero pro Roscio Amerino, n. 131. ubi Lucium Syllam cum Jove comparat. ‘ Etenim ‘ (inquit) si Jupiter Optimus, Maximus, cujus nutu & arbitrio cælum, terra, mariæque reguntur, sæpe ventis vehementioribus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes delevit, fruges perdidit, quorum nihil, pernicipi causâ, Divino consilio, sed vi ipsa & magnitudine rerum factum putamus; at contra, commoda quibus utimur, lucemque qua fruimur, spiritumque quem ducimus, ab eo nobis dari atque impertiri videmus: Quid miramur Lucium Syllam, cum solus Rempublicam gereret, orbemque terrarum gubernaret, imperiique Majestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animadvertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod vis Divina assequi non possit, si id mens humana adepta sit.

Observandum porro duas esse Similitudinis species; alteram Implicitam ac tacitam, quales sunt Metaphoræ omnes & Allegoriæ; alteram Explicitam & expressam, quæ duas habet partes, nimirum Protasin seu Propositionem, & Apodofin seu Redditionem; quarum prior ut plurimum designatur his particulis: Ut, Sicut, Quemadmodum, &c. his posterior, Sic, Ita, Similiter, &c.

Sect. V. *De Dissimilitudine.*

ET si Dissimilia satis intelliguntur ex Similibus, mihi tamen non inutile visum est unicum Dissimilitudinis exemplum ad imitationem proponere. Illud habet Muretus Oratione 14. ubi per Dissimilitudinem probat vitam hominis Studiosi magis expetendam esse quam Militis, neque minus aut gloriæ aut utilitatis ab ea derivari in humanum genus.

‘ Siquis secum in animo reputet, quæ vita sit ejus hominis, qui modicis opibus instructus, in literarum studio moliter ac placidè consenescat, & quæ ejus qui ab adolescentia armis tractandis assuetus, sub dio sapius quam sub tecto, sub pellibus sapius quam domi somnum capiat, vix dubium fore arbitror utra melior & magis expetenda sit. Alterius aures, tubarum & lituorum & cornuum clangorè, alterius Musarum concentu & Apollinis fidibus assidue personant. Illius oculi, cæde & sanguine & incendiis, hujus, admirabilium naturæ operum aspectu & contemplatione pascuntur. Ille, aut in ipso ætatis flore hostili gladio transverberatur, aut mancos ac debiles artus, & insignem cicatricibus vultum referens, domum redit: Hic, ut animo, ita & corpore integer, vultum, nisi quantum rugæ caniq; venerationis addiderunt, etiam nutrici agnoscendum perfert, ad ultimam senectutem. Neque vero minus gloriosa, aut minus Hominum generi fructuosa, hujus quam illius opera. Occupatur ille in finibus Imperii proferendis, hic in finibus Cupiditatum regendis ac coercendis; novit ille quemadmodum urbes Expugnentur, hic quemadmodum Gubernentur: Ille, quemadmodum Injuria aut repellatur aut deponatur, hic quemadmodum & a quo animo negligatur: dicet Ille, quam multos homines manibus suis trucidaverit, hic quam multos a cæde faciendâ; oratione revocaverit: Ille, quot in servitutem abduxerit; Hic, quam multos a servitute victorum in veram Libertatem perduxerit: Illius usus, nisi in Bello, nullus est; Hujus opera, & in Bello & in Pace salutaris,

F 3

‘ Itaque

Itaque si homines inter se amicè & concorditer viverent, si Dei ac Naturæ iussa sequerentur, si deniq; ii essent, qui esse deberent; jacerent omnes artes belli, ut quarum, inter justos, justus esse usus non possit. Nostri vero, cum demum florent ac vigerent, cum demum eas optimis quisque summa corporis & animi contentione sequeretur.

Seç. VI. De Oppositis.

Magnam Oratori vim suppetit hic Locus, non ad Probandum modo, sed etiam ad Amplificandum.

Sunt autem Oppositorum quatuor omnino Genera, nempe Contraria sive Adversa, Relata, Privantia, Contradictoria.

Contraria dicuntur ea, quæ sub eodem Genere posita, plurimum distant, ac se mutuò expellunt. Sic Virtus & Vitium sunt Contraria, quia sub eodem Genere, nempe sub Habitu posita, sese mutuò expellunt; nam ubi Virtus est, ibi Vitium esse non potest.

Ut igitur argumentum à Contrariis valeat, hæc est tenenda Regula; Contrariorum contraria sunt consequentia; hoc est, quod uni Contrario damus, negamus alteri, v. g. Virtus colenda est, Vitium igitur fugiendum. Ita Cicero probat à Contrariis, in Virtute satis magnam esse vim ad beatè vivendum: *Quid? Cum fateamur satis magnam vim in Vitiis ad miseram vitam, nonne fatendum est eandem esse vim Virtuti ad beatam vitam?*

Est elegans huius Loci tractatio, cum singulis membris singula statim opponuntur, hoc modo: 'O tempora! O mores! Olim in desertas solitudines Christiani sese offerebant ad precandum; nunc ex agris in urbes frequentes commigrant ad comessandum. Olim egenorum inopiam erogatis facultatibus, serviebant; nunc detractis per nefas tenuiorum exuviis locupletati, dominantur. Hymnis olim Divinisq; laudibus antra ipsa rupeq; personabant: nunc, ad cœli religionisq; opprobrium, Veneris & Cupidinis flagitia passim exaudias. Olim deniq; vexandi, nunc curandi corporis cura primaria.

Aliquando Verba Verbis contraria, inter se consurgunt. Ita Cicero 2. Catil. n. 25. hanc propositionem amplificat ab Enumeratione partium: Hinc pugnant Virtutes omnes, illinc omnia Vitia. Sic ille: ‘ Ex hac parte pudor pugnat, ‘ illinc petulantia; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudine; hinc continentia, illinc libido: ‘ Deniq; equitas, temperantia, fortitudo, prudentia, Virtutes omnes, certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum Vitiis omnibus.

Est insignis Ciceronis locus, per Interrogationem & Subjectionem, Ver. 4. n. 192. ubi probat Hortensium non posse defendere Verrem ab ulla Virtute. Enumerat autem aliquas Virtutes, quibus opponit Vitia contraria. ‘ Nunc ‘ vero quid faciat Hortensius? Avaritiæ crimina frugalitatis laudibus deprecetur? At hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimum defendit. An ab hac ‘ ejus infamia & nequitia, vestros animos in aliam partem, ‘ fortitudinis commemoratione traducat? At homo inertior, ignavior, magis Vir inter mulieres nequam, impura ‘ inter viros Muliercula, proferri non potest. At mores ‘ commodi? Quis contumacior? quis inhumanior? quis ‘ superbior? At hac sine cujusquam malo? Quis acerbior? ‘ quis infidiosior? quis crudelior unquam fuit?

Relata dicuntur ea, quorum natura in hoc posita est, ut ad aliud referantur. Sic Pater & Filius sunt Relata; nam Filius est Patris filius, & vicissim Pater, Filii pater; ita ut necessario Filius ad Patrem referatur, & vicissim Pater ad Filium. Sic Dominus ad Servum, Discipulus ad Praeceptorem, &c. Hinc Roscium in causa Parricidii defendit Tullius, quod verisimile non sit Filium interfecisse Patrem. Sic enim ille, n. 88. ‘ Restat, Judices, ut hoc dubitemus, uter ‘ potius Sextum Roscium occiderit is, ad quem morte ejus ‘ divitiæ venerint; an is, ad quem mendicitia: is, qui antea tenuis fuerit, an is, qui postea factus sit egentissimus: ‘ is, qui ardens avaritia feratur, infestus in suos; an is, qui ‘ semper ita vixerit, ut quantum nosset nullum, fructum ‘ autem eum solum, quem labore peperisset: is, qui om-

nium sectorum audacissimus sit; an is qui propter fori
 judiciorumque insolentiam non modo subsellia, verum
 etiam urbem ipsam reformidat: postremo, id quod ad
 rem mea sententia maxime pertinet, *utrum inimicus potius,*
an filius. Quo in exemplo, notanda sunt etiam Contra-
 ria variis inter se modis pugnantia.

Privantia seu privativè opposita, sunt Habitus & ejus
 Privatio: ut Mors & Vita, Lux & Tenebræ, Visus & Ca-
 citas. Hinc illud argumentum: Mortem patris ultus est;
 reddidisset igitur vitam, si potuisset.

Contradicentia sunt ea, quorum unum negat quod affir-
 mat alterum: ut Esse, & non esse; Probum esse, & Non
 esse probum.

Sect. VII. *De Adjunctis.*

IN omni oratione dominatur hic Locus, nequidquam est
 apud Oratores usitatus, quàm Orationes Amplificatio-
 nesq; ex eo deducere. Nam sive probes, sive refellas; seu
 laudes, seu vituperes; sive suadeas, sive dissuadeas; sive
 purges, sive accuses; hinc tibi maxima exoritur ubertas
 orationis.

Adjuncta sunt ea, quæ cum re non necessario sed proba-
 biliter conjuncta sunt. Dividuntur autem in Præcedentia,
 Concomitantia & Consequentia.

Præcedentia sunt ea, quæ rem & negotium præcedunt;
 nempe, Vaticinia, Portenta, Colloquia, Injuriam, Consuetudo,
 Minæ, Promissa, Susceptum iter, & reliquæ omnis Appa-
 ratus.

Concomitantia, quæ rem ipsam comitantur, nempe, Lo-
 cus, Tempus, Occasio, Modus, Facultas, seu Instrumen-
 ta, &c.

Ad Locum referuntur Campus, Mare, Domus, Tem-
 plum, Porticus, &c. Ad Tempus, Hora, Dies, Hebdomas,
 Mensis, Annus, Lustrum, Sæculum, Lux, Tenebræ. Ad Mo-
 dum referuntur Consilia, Finis, Intentio, Causa cur sit ali-
 quid factum: Ut si dicas rem gestam Invidia, Odio, lucri
 Spe, Metu egestatis, Clam, Palam, Scienter, aut Casu. Ad
 Facultatem, Socii, Milites, Arma, Praesidia.   *   Sub-

Subsequentia deniq; sunt ea, quæ rem gestam subsequuntur, ut Pavor, Rubor, Titubatio, frequens Anhelitus, Hæsitatio, Gladius cruentus, &c.

Adjuncta porrò omnia continentur hoc versiculo. *Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.* *Quis* Personam designat, ad quam revocantur Adjuncta Fortunæ, Corporis, & Animi. Adjuncta Animi sunt Cupiditates, Virtutes, Scientiæ, Vitia, &c.

Adjuncta Corporis sunt Ætas, Forma, Vires, Valetudo, Color, Deformitas, &c.

Adjuncta Fortunæ sunt, Genus, Opes, Amici, Gratia, Patria, &c.

Ad rerum autem istarum usum, ea seligenda erunt, quæ rem propositam vel probent vel exaggerent; reliqua omit-tenda: Non enim omnia utilia sunt, aut æquè utilia omni proposito.

Sit hoc exemplum; Accusetur Antonius, ex eo quod proscribi fratrem suum permiserit. Primo, insinuare poteris natales fratris proscripti splendidos: Secundo, hominum de eo ante conceptam opinionem: Tertio, educationem honestissimam & ab omni vitio alienam: Quarto, Magistratus gestos, consuetudinem, bona in fratrem officia, amorem singularem, &c. Quæ omnia commemorata, non parum exaggerant crimen Antonii. Hac autem figura uti poteris. 'Scelus est proscribere civem innoxium; Quid si fratrem? si semper de te benè meritum? si causam nullam dederit tantæ offensionis? si te semper omni observantia omniq; studio coluerit? Non te itaque M. Antoni Oreste dementiorem, Athamante furiosorem putem, qui negotium publicum gerens, qui Triumvir oppressa civitate factus, his natalibus, hoc splendore rerum gestarum, ausus sis eum proscribere, quem vel in strage totius civitatis, servare unum omnia jura & Divina & humana præcipiebant.

Vides totam hanc Amplificationem niti Adjunctis Personæ.

Tractatur elegantè hic Locus per Definitiones Conglobatas, si aut Personarum aut Temporum aut Locorum sancti-

ut aut dignitas violata fuerit: Sic Orator à Loci Sancti-
tate odium & invidiam in Clodianos concitat, pro Milone,
n. 90. 'An ille vivus nihil mali fecisset, qui mortuus uno
' ex suis satellitibus, Sexto Clodio duce, Curiam incende-
' rit? quo quid miserius? quid acerbius? quid luctuosius?
' vidimus templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii
' publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium
' gentium, sedem ab universo populo R. concessam uni or-
' dini, inflammari, exciendi, funestari.

Tractantur etiam Adjuncta per Interrogationem & Sub-
jectionem. Ita Cicero probat ab Adjunctis personæ & loci,
à Roscio Patrem non esse interfectum, n. 39. 'Patrem oc-
' cidit Roscius? Qui homo? Adolescentulus corruptus, &
' ab hominibus nequam inductus? annos natus magis qua-
' draginta, Venus videlicet Sicarius? homo audax & sape
' in caude versatus? At hoc ab accusatore ne dici quidem
' audistis. Luxuries igitur hominem, nimirum, & aris
' alicui magnitudo, & indomire animi cupiditates ad hoc
' socius impulerunt? De Luxuria purgavit Erucius, cum
' dixit hunc ne in convivio quidem ullo ferè interfuisse:
' Nihil unquam debuit: Cupiditates porro, quæ possunt
' esse in eo qui ruri semper habitat, & in agro colendo
' vixerit? quæ vita maxime disjuncta à Cupiditate & cum
' Officio coniuncta.

Similiter illustrari potest hic Locus, iisdem Figuris, quas
supra dedimus Definitioni per Negationem & Affirmatio-
nem. Ita probare poteris aliquem esse Impium. 'An
' etiam Pietatis tuæ mentionem facere audebis? An tu
' Pium esse illum putas, qui simulata Religione, &c. qui,
' &c. O Singularem Pietatem! Ille verè Pius est qui fin-
' cera mente Deum colit, qui, &c. An Pius eras, cum
' omnis humanitatis oblitus, miseros opprimebas, cum
' Tempa, &c. cum, &c. Quis igitur Impius, quis Scé-
' leratus appellabitur, si quidem tu Pius appellandus es?

Porro ad pleniorē hujus Loci intelligentiam, expen-
denda sunt breviter singula particulae Versiculi supra al-
lati.

Quis,

Qui; Personam designat, ut jam diximus. *Quid;* Res ipsam, quæ in quæstionem venit; quæ suis etiam montentis æstimanda est; nunc paucis, nunc pluribus. Tractatur autem eleganter per Hypotyposin, & variis quoque nonnunquam Synonymiis illustratur. Ita Cicero, Phil. 2. n. 37. *helluationes ac profusiones Antonij persequitur;* ‘Nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum: Apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur, aliæ Mimi rapiebant, aliæ Mimæ: Domus erat aleatoribus referta; plena ebriorum; totos dies potabatur, atq; id locis pluribus.

Ubi; designat Locum in quo res facta sit. Ejus autem innumera propemodum Adjuncta sunt, v. g. Sit ne Sacer, an Profanus; Nobilis, an Obscurus; Privatus, an Publicus; Saluber, an Pestilens: sitne facta res Domi, an Foris; in Urbe, an Ruri; in luce Civitatis, an intra privatos Parietes, &c. à quibus omnibus rebus duci solent Argumenta ad probandam quæstionem propositam. Sic amplificabis cum Tullio dedecus & ignominiam Pisonis, quod male gesserit Macedoniam; si dicas eam Provinciam Seminarium fuisse triumphorum, Theatrum virtutis clarissimorum Imperatorum, materiam segetemq; gloriæ; & deinde ostendas eum ex tali Provincia rediisse, nullis rebus gestis, nullis gloriæ ornamentis insignem.

Per varias autem verborum & sententiarum Figuras tractatur hoc Adjunctum.

Modò per Apostrophen, Anaphoram, & Synonymiam, ut Phil. 2. n. 58. ‘Tu etiam ingredi illam domum ausus es? tu illum sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium Diis Penatibus es importunissimum ostendere?

Modò per Definitiones Conglobatas; ut pro Milone, n. 91. ‘Vidimus Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput urbis, aram Sociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo populo Romano concessam uni ordini, inflammari, excindi, funestari.

Adhiberi possunt & aliæ Figuræ innumera, pro ratione ac diversitate Argumentorum. Ita eleganter amplificat Cicero crimen Verris, qui in Italia Cives Romanos interfecerat,

Securat. In conspectu Regum, inquit, in aspectu Italia interfusus est à Verre cruo R. &c.

Quibus auxiliis, designat non modò Ministros & Satellites, sed etiam Instrumenta ad rem gerendam necessaria. Sic Tullius pro Milone, n. 66. non solum Comites, verum & omnem apparatus Clodii describit & amplificat. Adeundus locus.

Cur, Causam denotat, five unam, five plures, maximè tamen Efficientes ac Finales; de quibus postea, cum de Causis agemus.

Quomodo, rei gestæ varios explicat Modos. Sic Orator Philip. 2. n. 58. peragrantem per Italix municipia describit ac notat Antonium cum Mima sua. 'Vehebatur in effedo Tribunus plebis; Lictores laureati antecedeabant, inter quos aperta lectica Mima portabatur; quam, ex oppidis Municipales homines honesti obviam necessariò prodeuntes, non noto illo & Mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. Sequebantur rheda cum lenonibus comites nequissimi; rejecta Mater amicam impuri filii tanquam nurum sequebatur. O miseram mulieris fecunditatem & calamitosam!

Quando denique, designat Tempus, præsens aut præteritum, noctem aut diem, ver aut hyemem, diem festum aut profestum, & similia. Sic pro Lege Manil. Tullius Pompeii Victoriam à celeritate commendat, n. 35. 'Tantum bellum tam diuturnum, tam longè latèque dispersum, quo bello omnes gentes ac nationes premebantur, Cn. Pompeius extrema hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit.

In omni Orationis parte valet hic Locus. Ac primò quidem in Exordiis frequentissimus est illius usus. Argumenta enim sæpe ab Adjunctis vel personæ vel temporis vel loci repetuntur; ut dicemus postea, cum differemus de Exordiis.

Secundò valet plurimùm in Narratione, quæ pars est secunda Orationis: Solent enim in Narrationibus Adjuncta omnia & Circumstantiæ diligentius ponderari; v. g. Utrum reus expalluerit, utrum visus sit attonitus, utrum pugnancia locutus fuerit, & alia ejusmodi. Tertiò

Tertiò valet maximè in Confirmatione & Refutatione : Ab Adjunctis enim innumera petuntur ad probandum Argumenta.

Valet denique in Peroratione, ubi dominari debet Amplificatio ; cujus uberem in primis materiam suppeditat Locus ab Adjunctis ; ex eo enim omnia affectuum genera excitantur, v. g. Quid efficacius ad misericordiam & pietatem excitandam in Auditorum animis, quam si dicas Hominem aliquem Principem, summa in fortuna natum, eo redactum esse calamitatis, ut à Regia dignitate, ad infimam sortem hominum fuerit abjectus ? Si hoc personæ Adjunctum tractare & amplificare volueris ; numquid vel invitis aut etiam ferreis auditoribus lacrymas extorquebis ?

Sect. VIII. De Antecedentibus, Consequentibus, & Repugnantibus.

Cum, in Topicis, Oratorum Princeps Antecedentia, Consequentia, & Repugnantia conjunxerit, ideo nos ea omnia in eandem Sectionem conjecimus ; contra quam faciant nonnulli, qui peculiarem Repugnantibus Locum assignant. Antecedentia itaque sunt ea, quibus positis alia consequi necesse est, ut, Ortus est sol, ergo Dies est.

Consequentia vero ea dicuntur, quæ positis Antecedentibus necessario ponuntur ; ut, Dies est, igitur ortus est Sol. In eo autem differunt ab Adjunctis, quod hæc non necessario Rem inferant, illa vero cum Re necessario conjuncta sint. Argumentum ab Antecedentibus nititur his Axiomatibus. Posito Antecedente, necessario ponitur Consequens : Posito Consequente, necesse est etiam poni Antecedens ; quod satis patet ex allatis exemplis.

Valet autem hic Locus, & maximè dominatur, ubi de re aliqua aut facienda aut omittenda agitur. Hinc enim firmissima eruuntur Argumenta, quæ rem faciendam vel omittendam probent. Sic probare poteris Magistratum aliquem non esse cuiquam deferendum, à Consequentibus ; quia nempe, si Magistratum ullum gereret, pessimè Rem publicam esset administraturus. Atque ut illustrior fiat oratio,

oratio, commemorabuntur antecedentes honorum gradus, quibus ille malè functus sit. Ita Consequentia probantur ex Antecedentibus, & vicissim ex Consequentibus Antecedentia. Sic probabis Verrem omnia jura violaturum, nihil non temerè ac nefariè facturum, si Consul renunciatur. ‘Perfidus fuit Quæstor, injustus Prætor, avarissimus Siciliae Præfectus; ergo erit Consul iniquissimus: quod Argumentum ita dilatarì potest. ‘Qui Prætor Dolabellæ à Populo R. datus, singulari perfidiâ Prætorem suum, hoc est, ‘Parentem iniquissimè violavit; qui pupillos fortunis penitus everterit, non pro consuetudine & more Populi R. ‘non jure à majoribus tradito, sed cupiditate & avaritia ‘incredibili jus omne sustulerit, potius quam dixerit; qui ‘Siciliæ Præfectus, urbes omnes compilaverit; ornamentis ‘templa, frumentis agros; fortunis, existimatione, vita Siculos multos spoliaverit; eum si Consularum adeptus fuerit, qualem futurum putatis? Modestum? Repugnat ‘natura, ad omne facinus audaciamque promptissima. ‘Continentem? Non patitur antiqua consuetudo virum ‘impudicissimum rationis limitibus contineri. Frugalem? ‘qui fuerit libidinibus perditus. Non iniquum? qui quid ‘æquitatis sit non satis quidem intelligit; qui per vim ad ‘huc omnia, nihil more, nihil instituto, nihil jure, nihil ‘lege fecerit. An flagitiosissimum potius, iniquissimum, ‘audacissimum, omni felere coinquinatissimum?

Eodem modo Tullius, Ver. 2. probat condenmandum esse Verrem à Consequentibus; quia nempe, si reus tam famosus, tot flagitiorum palam & publicè convictus, à Senatu damnetur, maxima deinde læs æquitatis & justitiæ in Senatum ipsum derivabitur. Contra vero si absolvarur, ipsorum judicio sempiterna dedecoris labes adhærebit. Deinde paulo post idem Tul. probat ab Antecedentibus eundem Verrem esse damnandum; Enumerando scilicet omnia ejus flagitia, fraudes, latrocinia.

Valeat præterea vel maximè hic Locus ad Staudendum & Dissuadendum, sive, quod idem est, ad Spem Metumque concitandum. Si enim, v. g. deliberetur de Magistratu cuiuspiam conferendo; Quam Spem & Expectationem non excitabis

excitabis in Auditorum animis, si amplifices quatenus ille prius cum laude fecerit; ut in omnibus sese gesserit moderatè; ut omnium animos sibi conciliaverit; quam integritatem & constantiam in omnibus præ se tulerit, &c. Quæ ab eo expectanda felicitas? quæ non speranda bona? Si vero exaggeres quot ab illo prius perpetrata scelera, quot cades, quot rapina, quæ vis ubique allata; Quem apud Auditores metum non concitabis, ne ille adipsius Magistratum, per quem potentior in omni facinore perpetrando fieret.

Maximam vim habent illa Ciceronis verba in Clodium. Polluerat (scilicet Clodius) sanctissimas religiones, gravissima Senatus decreta fregerat, pecuniâ se palam à Iudicibus redemerat, vexarat in Tribunatu Senatui, in patria expulerat, domum incenderat, bellum indicerat, Magistratum privatorumq; cades effecerat, vastavit Hetruriam, multos fortunis & sedibus ejecerat: capere ejus amentiam Civitas, Italia, Provincia, Regna non poterant.

Tum ad ea descendit Orator, quæ facturus erat Clodius, nisi à Milone fuisset interfectus. Quæ quidem omnia per Conglobationem dicta, mirum quantum valent ad permovendos Auditorum animos.

Repugnantia sunt ea, quæ neque certa lege, neque certo numero inter se pugnant: Ut, Amare, & Injuria afficere; Odio, & Laudare. In eo autem discrepant à Contrariis, quod Contraria sub eodem genere posita, certa lege inter se diffideant; Repugnantia vero minime: v. g. Virtus ita pugnat cum Vitiis, ut cum alio nullo eadem ratione pugnare possit; unde sunt Contraria: Odio autem non magis repugnat Laudatio, quam Veneratio, ceteraq; Amoris indicia.

Commodè autem erui possunt à Repugnantibus argumenta, si Contrariorum alteri, alterius Effecta, Causæ & Adjuncta opponantur. V. g. Odii Contrarium est Amor, cujus Effectus, Adjuncta & Causæ repugnant Odio, puta Morum ac Studiorum Similitudo, Necessitudo, Proximitas, Vultus hilaritas, ad amici conspectum explicata Frons, Comis appellatio, Officiosa consalutatio, Laudare, Venerari, Beneficiis afficere, &c.

Argu-

Argumentum à Repugnantibus nititur hoc Axiomate. In uno eodemque homine Repugnantia esse non possunt: ut, Nocere vult, ergo non Amat; Diligit, ergo non Vituperat. Sic Orator pro Cœlio, n. 5. probat Cœlii mores non improbatos fuisse, quod Puteolani ei absenti maximos honores detulerint. ' Nam quod est objectum, Municipibus ' esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam ' præfenti Puteolani majores honores habuerunt, quam absenti Mar. Cœlio, quem & absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt; iidemque nunc lectissimos viros, & nostri ordinis, & Equites Romanos, cum legatione ad hoc judicium, & cum gravissima atque ornatissima laudatione miserunt. Et n. 45. probat eundem Cœlium non fuisse deditum Libidinibus: Quod repugnet tantam Eloquentiam, quanta in Cœlio elucebat, cum his Amorum Voluptatumque blandimentis consistere. ' Atque eas ' cupiditates, quæ obijciuntur Cœlio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. ' Fieri enim non potest ut animus Libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, hoc, quicquid est, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando possit sustinere.

Opportunè tractabitur hic Locus, si singula singulis opponantur. Ita Cicero Verrem infestatur, Actione 7. n. 84. ' Vide quid intersit, inter tuam libidinem, Majorumque; auctoritatem; inter amorem furemque; tuum, & illorum consilium atque prudentiam: Alii aditum littoris Syracusanis ademerunt: Tu Maritimum Imperium concessisti; ' Habitare in eo loco Syracusanum, quo naves accedere possent, illi noluerunt; Tu classi & navibus Syracusanum præesse voluisti; quibus illi urbis suæ partem ademerunt, iis tu nostri Imperii partem dedisti, & quorum Sciorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse jussisti.

Sect. IX. De Causis.

Praclare Tullius libro de Eato, n. 34. Causam definit, his verbis. 'Causa ea est, quæ id efficit cuius est'. 'Causa ; ut vulnus mortis ; cruditas morbi ; ignis ardo-
'ris. Itaque non sic Causa intelligi debet, ut quod cuiq ;
'antecedat, id ei Causa sit, sed quod cuiq ; efficienter an-
'tecedat ; nec quod in campum descenderim, id fuisse
'causam, cur pilâ luderem ; nec Hecubam causam interi-
'tus fuisse Trojanis, quod Alexandrum genuerit ; nec Tyn-
'dareum Agamemnoni, quod Clytemnestram. Hoc enim
'modo Viator quoque bene vestitus causa Grassatori fuisse
'diceretur, cur ab eo spoliaretur. Hactenus Cicero.

Causa dividitur in Materialem, Formalem, Efficientem,
& Finale.

Materialis est, Ex qua inexistente fit aliquid, ita ut ipsa
componat id quod ex ea fit. Sic aurum est Causa Materia-
lis statuæ ; quia ex auro inexistente fit statua.

Formalis est ea, per quam res constituitur Talis, & ab
aliis distinguitur. Sic Anima rationis particeps est Causa
Formalis hominis, quia per eam homo constituitur, &
distinguitur à cæteris animantibus.

Causa Efficiens est principium unde actio proficiscitur.
Ita Deus est Causa Efficiens rerum omnium ; Statuarius
statuæ, &c.

Causa Finalis est ea, Cujus gratia fit aliquid : Sic Victo-
ria est Causa Finalis belli, quia suscipitur bellum, ut Vic-
toria reportetur.

Arque ut de Materia primum dicamus, Triplex est
Causa Materialis ; alia, *in qua* ; ut paries in quò recipitur
albedo : alia, *circa quam* ; sic medicinæ Materia sunt mor-
bi & vulnera, quia circa ea curanda Medicus versatur :
alia, *ex qua* ; sic statua fit ex marmore.

Ufus porro hujus Loci est multiplex : valet enim pri-
mò ad Laudem & Vituperationem ; Sic laudabis à Mac-
ria famosam illam Cleopatraz navem cujus vela & ruden-
tes erant ex serico, puppis ex auro & pretiosis lignis, &c.

Hinc similiter vituperabis Avaritiam cum Plinio, si ostendas quæ tanto in pretio sunt mortalibus, aliud esse nihil quam terram croceam vel candidam. Hinc accusabis delicias Unguentorum, quòd plerumq; sint Animalium excrementa; superbas Vestes, quòd Vermium purgamenta sint, quòd exuviz Pecudum, quòd sanie Muricis infectæ.

Secundo valet ad Probandum. Sic à Materia probat Tullius omne Corpus posse corrumpi, quòd ex ea Materia sit conflatum, quæ mutationi subjaceat. ‘Etenim, inquit, ‘omne Corpus aut Aqua aut Terra est, aut Aer, aut Ignis, aut id quòd concretum est ex illis: Horum autem ‘nihil est, quod non intereat: Nam & Terrenum omne ‘dividitur, & Humor ita facilis, ut facile comprimi colligique possit, Ignis vero & Aer facili impulsu pellitur, ‘naturaque cedens est & maximè diffipabilis, &c.

Triplex quoque est Causa Formalis, alia Essentialis, ut Anima rationis particeps in Homine; alia Accidentalís, ut Scientia in eodem Homine; alia Artificialis, quæ ut plurimum in Figura & Partium inter se Ordine & Dispositione posita est, qualis est Forma in Domo, in Navi, &c.

Porro ex Causa Formali petitur quoque rerum Nobilitas: Hinc Orator pro Sex. n. 47. probat ab Immortalitate Animæ sibi Mortem non fuisse pertimescendam. ‘An mihi ipsi, ut quidam putant, fuit Mors æquo animo optenda? Quid? Tum mortemne fugiebam? An erat res ‘ulla quam mihi magis optandam putarem? Tam eram ‘rudis, tam ignarus rerum, tam expers consilii atque ingenii, nihil audieram? nihil videram? nihil ipse legendo ‘quærendoq; cognoveram? Nesciebam Vitæ brevem esse ‘cursum, Gloriæ sempiternum? Cum esset omnibus definita Mors optandum esset ut Vita, quæ necessitati deberetur Patriæ potius donata, quam reservata Naturæ videretur? Nesciebam inter sapientissimos homines hanc ‘contentionem fuisse, ut alii dicerent Animos hominum ‘sensumque extinguere Morte; alii autem, tum maximè ‘Mentes sapientum ac fortium virorum, cum e Corpore excessissent, sentire ac vigere? quorum alterum fugien-

‘dum

‘dum non esse, carere sensu; alterum etiam optandum
‘meliore esse sensu.

Similiter Pythagoras apud Ovidium 15. Metam. ex Immortalitate Animi Mortem fortiter contemnendam esse confirmat;

O Genus attonitum gelida formidine Mortis:

Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis,

Materiam vatum, falsiq; pericula mundi?

Morte carent anima.

Causa Efficiens est multiplex, alia Prima, ut Deus; alia Secunda, ut Homo; alia Universalis, ut Sol; alia Particularis, ut Homo; alia Procreans, alia Conservans.

Valet primo ad Probandum hic Locus. Sic probabis Causis Efficientibus aliquem affectasse Tyrannidem; si oxeris eum fuisse ambitiosum, rerum novarum appetentem, turbulentum, audacem, quietis insolentem, &c.

Eodem modo probare poteris ab aliquo alium esse interfectum. Si enim ostendas in eo fuisse Causas homicidii, puta odium, inimicitias, jurgia, minas, verbera, ceteraq; ejusmodi, rem facile conficies.

Secundò valet ad Amplificandum; præsertim si plures Causæ conglobentur. Ita Cicero vitam Verris anxiam ac sollicitam amplificat à Causis Efficientibus. ‘Multa, inquit, & in Deos & in homines impiè nefarièq; commisit, quorum scelerum pœnis agitur, & à mente confilioque deducitur; agunt eum præcipitem panè Civium Romanorum manes, quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantes jura Libertatis & Civitatis in crucem sustulit; rapiunt eum ad supplicium Dii Patrii, quod iste inventus est, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberorum posceret. Religiones vero Ceremoniaq; omnium sacrorum sanorumq; violata, simulacraq; Deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiam jacent in tenebris, ab isto retrusa atque abdita, consistere ejus animum sine furore atque amentia non sinunt.

Ubi non est *Causa*, ibi non potest esse *Effectus*. Sic *Tullius*, ut *Parricidii* crimen *Roscio* objectum diluat, removet à *Roscio* causas omnes, quæ potuissent eum impellere ad *Patrem* interficiendum ; nempe, *luxuriam*, *cupiditatem*, *odium*, &c. Adeundus locus, n. 39.

Quia porro hic *Locus* maximam habet cum *Effectibus* cognationem, si quidem ut ex *Causis* *Effectus*, ita ex *Effectibus* *Causas* intelligimus : ideo pleniorē ejus tractationem ad *Locum* de *Effectibus* remittimus.

Finem in omni re spectare sibi que proponere debet *O*-*rator*. Debet enim semper habere scopum aliquem quo tendat, & in quem arcum dirigat ; ideoque *Causa Finalis* *Oratori* semper inservit.

Multiplicem habet usum hic *Locus*. Valet enim primo ad suadendum : Sic homini persuadebis *Virtutem* esse amplectendam, quia *Virtus* humanæ vitæ *Finis* est. Sic author eris *Scholastico*, ut diligentem literis operam navet, quia eo *Fine* in *Collegium* est missus.

Valet secundo in *Deliberationibus* ; cum proposito *Fine* indagantur *Media*, quæ ad illum *Finem* deducunt. Ita cum honestam *Gloriam*, veluti *Finem* vitæ, nobili viro proposueris ; ostendes eum non otio & ignavia, sed virtute atque fortitudine comparari.

Sect. X. De Effectibus.

Effecta dicuntur a *Tullio*, quæ sunt orta de *Causis*. Licet autem *Effectus* vi nominis ad *Causam Efficientem* tantum referri videatur ; tamen ad alias quoque *Causas* pertinet. Cum enim *Effectus* & *Causæ* mutuam quandam inter se relationem habeant, tot esse oportet *Effectorum* genera quot *Causarum*. Ita *Causam Efficientem* probabis ab *Effectibus*. *Militia* propagat *Imperii terminos*, *Reipublica* dignitatem tuetur & auget, hostes summovet, exteras nationes ac provincias ditioni nostræ adjungit ; ergo maximam in *Reipublica* dignitatem habet *Militia*.

Similiter Finem demonstrabis ab Effectibus. Nam si dicas Principem aliquem habere delectum militum, conscribere legiones, magnum belli apparatus instruere, vestigalia magna imperare; certo inde colliges ejus Finem & Consilium, ipsum nempe bellum meditari. Sic alias Causas ex Effectis intelligas.

Tantam Orationis ubertatem & copiam Oratori suppetat hic Locus, ut nulla sit ferè pars Orationis, nullum dicendi genus cui non inserviat.

Valet potissimum in Laudationibus & Viruperationibus; quæ ex rerum bene vel male gestarum enumeratione constant. Res autem gestas quis Effectus esse ignoret? Ita Cicero pro Leg. Manil. laudat authoritatem, felicitatem, scientiam militarem, ceterasque Pompeii Virtutes, a rebus ab ipso gestis, id est ab Effectis. Ita quoque Verrem, Pisonem, Gabinium, Antonium, & alios, a rebus improbe nefariæque gestis gravissimè infectatur.

Valet secundo ad Amplificationem. Ita Cicero primo de Orat. n. 30. Eloquentiæ dignitatem, necessitatem, jucunditatemq; amplificat ab Effectis: *Neque vero mihi quidquam prestabilius videtur, quam posse dicendo, &c.* Locum antea exscripsimus. Valet & ad Descriptionem; cum Auditorum oculis Effecta conglobata subjiciuntur. Sic urbis direptæ miserandam faciem describit Salustius in Catil. *Plerique eorum qui ante me dixerunt, copiose magis & magnifice casum Reipublicæ miserati sunt; etiam rapi virgines, pueros a complexu parentum divelli, matresfamilias pati quæ victoribus collibuisse, fana domosque spoliari, eadem & incendia fieri, postremo armis, cadaveribus, cruore omnia replevi.*

Valet denique ad Suadendum & Dissuadendum; cum scilicet ejus rei quam suades aut dissuades, bonos vel malos Effectus enumeras. Vis suadere pacem? Explica pacis felicitatem ab Effectis. Vis a bello dehortari? Enumera calamitosos belli Effectus.

Sect. XI. De Comparatione.

Comparatio est, Oratio qua duæ aut plures res, in aliquo tertio quod sit illis commune, conferuntur. Hæ autem res, quæ inter se conferuntur, dicuntur Comparata. Triplex porrò est hic Locus. Ducitur enim Comparatio vel a Majoribus, vel Minoribus, vel Paribus. A Majori duces argumentum, si agnoveris quod est magis probabile, negaveris id quod minus probabile est. Ita si quinque legiones hostem vincere non potuerunt, multo minus duæ potuissent.

Maxima in Comparatione momenta ad Amplificandum. Ita Cicero pro Rosc. Amerino, n. 131. probat Syllam non omnia animadvertere potuisse; cum ipse Jupiter non possit: *Etenim si Jupiter Opt. Max. cujus nutu & arbitrio cælum, terra, mariaque reguntur, &c.*

Argumentum a Minori ducitur, cum affirmata re quæ minus est probabilis, probabiliorē affirmamus, v. g. Quando duæ legiones hostem vincere potuerunt, multo magis quinque.

Non parum valet hic Locus ad motus animorum excitandos. Hinc P. R. ad Imperii sui gloriam retinendam multis hortatur Princeps Oratorum pro lege Manil. n. 11. *‘ Majores vestri sæpe, Mercatoribus injuriosius tractatis, bella gesserunt: Vos tot civium Romanorum millibus uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthus, Patres vestri, totius Græciæ lumen, extinctum esse voluerunt: Vos eum Regem inultum esse patiemini, qui Legatum P. R. Consularem, vinculis ac verberibus atque omni supplicio excruciarum, necavit? Illi libertatem civium Rom. imminutam non rulerunt: Vos vitam ereptam negligetis? Jus legationis verbo violatum illi persecuti sunt: Vos Legatum Populi R. omni supplicio interfectum, inultum relinquetis? Videte ne ut illis pulcherrimum fuit tantam vobis Imperii gloriam relin-*
‘ quere,

¶ querere, sic vobis turpissimum sit illud quod accepistis tueri
¶ ac conservare non posse.

In hoc autem exemplo per varias oppositiones multiplicemque Comparationem hoc amplificat: Majores vestri propter leves injurias bella gesserunt; Vos ergo propter maximas gerere debetis.

Præterire vero non possum aliud elegantissimum hujus Locī exemplum, quo Tullius hoc argumentum amplificat: Multum debemus Parentibus, Diis Immortalibus, Populo Romano, Senatui, a quibus dona singula accepimus; ergo vobis debemus plurimum, per quos hæc universa recuperavimus. Sic enim ille Oratione post reditum in Senatu, n. 20. Quod si Parentes carissimos habere debemus, quod ab illis nobis vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est; si Deos Immortales, quorum beneficio & gratia, & hæc tenuimus & cæteris rebus aucti sumus; si Pop. Romanum, cujus honoribus in amplissimo concilio, in altissimo gradu dignitatis, atque in hac omnium terrarum arce collocati sumus; si hunc ipsum Ordinem, a quo sæpe magnificentissimis decretis sumus honestati: immensum quoddam & infinitum est, quod vobis debemus; qui vestro singulari studio atque consensu Parentum beneficia, Deorum Immortalium munera, P. Rom. honores, vestra de me multa judicia, nobis omnia uno tempore reddidistis; ut cum multa Vobis, magna Populo Romano, innumerabilia Parentibus, omnia Diis Immortalibus debeamus, quod hæc antea singula per illos habuerimus, nunc universa per vos recuperavimus.

Argumentum a Pari facies, si Paria cum Paribus conferras, v. g. Beati omnes innocentia & virtute gloriam æternam sibi pepererunt; ergo iisdem nos gradibus ad tantum honoris fastigium oportet ascendere.

Non parum valet Comparatio Parium ad Motus Amplificationesque. Ita Cicer. Philip. 5. n. 25. Annibali Romanorum hosti infensissimo componit Antonium. Ergo Annibal hostis; civis Antonius? Quid ille fecit hostiliter, quod hic non fecerit, aut faciat, aut non molietur, aut non cogitet? Torum iter Antonii, quid habuit nisi

depopulationes, vastationesque, cades, rapinas, quæ non faciebat Antibal, quia multa ad usum suum reservabat?

Hinc similiter iudicio bonorum urget a Comparatione parium Catilinam, & severe graviterque monet ut ex urbe quamprimum discedat, 1. Catil. n. 17. Quo tandem animo ferendum hoc tibi putas? Servi mehercule mei si me isto pacto meruerent, ut te metuunt cives tui, domum meam relinquendam putarem: Tu tibi urbem non arbitraris. Et si me meis civibus injuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium, quam infestis omnium oculis conspici mallet: Tu cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium justum & jamdiu tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum præsentiamque vitare. Si te Parentes timerent atque odissent tui, neque eos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes; nunc te Patria, quæ communis est omnium nostrum Parens, odit ac meruit, etiam diu te nihil iudicat nisi de parricidio suo cogitare, huius neque auctoritatem verebere, neque iudicium sequerè, neque vim pertimesces.

C A P. III.

De locis Assumptis.

S Equitur Locorum Assumptorum tractatio: Sed quia lectionem authorum magis quam artem exigunt, ideo superiorem rerum explicationem omittimus. Accipe tantum universè sex esse Locos Extrinsecos sive Assumptos; nempe, Præjudicia, Famam, Fabulas, Jusjurandum, Tormenta, & Testes. Quanquam Cicero in Topicis unicum agnoscit, nempe Testimonium, quod bifariam dividit, in Divinum & Humanum; priorem nos sequimur divisionem.

Præjudicia

Præjudicia itaque sunt judicia ante causam, qua de agitur, lata. Fiet autem argumentum, si probet Orator id, quod contendit fieri debere, vel quia in similibus causis similia judicia lata sunt, vel quia illud ipsum judicium, quod ipse flagitat jam est ab iisdem, aut ab aliis Judicibus pronunciatum. Præclare Tullius pro Cluentio, n. 197. præjudicii authores commendat ab Adjunctis per Negationem & Subjectionem, ut hanc ratiocinationem amplifcet. Pub. Octavius Balbus, Quintus Concidius, & cæteri hunc reum non absolverunt; ergo non est absolvendus. Sic autem ille: 'Quis Publio Octavio Balbo ingenio prudentior, jure peritior, fide, religione, officio diligentior aut sanctior commemorari potest? non absolvit. Quis Q. Concidio constantior? quis virtute, consilio, authoritate, præstantior? ne is quidem absolvit, &c. Adi insignem locum.

Fama est constans opinio sparsa in vulgus. Efficies autem argumentum a fama, si ostendas id quod probare contendis, ex communi omnium sermone verum esse.

Tabulæ sunt testimonia quæ ex Scripto proferuntur. Continent autem pacta, conventa, contractus, codicillos, testamenta & alia id generis. Est autem Oratoris illarum authoritatem amplificare pluribus, si pro se facere intelligat: Sin contra, faveant adversario, debet earum authoritatem diminui. Quod etiam dicendum de præjudiciis.

Jusjurandum definitur a Cicerone, Religiosa affirmatio. Ad hujus autem Loci tractationem, Jurati Adjuncta, nempe vitia & virtutes, diligenter expendenda sunt, v.g. an Juratus sit vir bonus, an malus; an verax, an mendax.

Tormenta seu Quæstiones sunt testimonia quæ per vim & cruciatus ab aliquo extorquentur. Si nobis favent, extollenda sunt; si verò contra nos faciant elevanda; qua in re discutit Orator Adjuncta ratione; v. g. Sit ne patiens, an impatiens; delicata, an dura; timida, an audax; puer, an adultus; mas, an foemina, &c.

Huc adducenda sunt exempla multorum, qui Tormentorum metu falsum dixerunt; quive nulla vi, nullis cruciatibus adduci potuerunt, ut verum faterentur.

Si Testes producat Orator, eorum fidem & authoritatem magnifica laudatione commendabit. Ita Cicer. Verr. n. 13. *Sunt testes viri clarissimi totius civitatis, quos homines a me nominari non est necesse, &c.*

Eos porro producet, qui rem qua de agitur exploratam habeant, & eam non a auribus tantum, sed & oculis usurpaverint. Utrumque præstat Cicero pro Archia: *‘ Quid horum infirmari potest? Heracleæne esse eum ascriptum negatis? Adest vir summa autoritate, & fide, & religione, qui se non opinari sed scire, non audivisse sed vidisse, non interfuisse sed egisse dixit. Adsunt Heracleenses Legati nobilissimi homines.*

Si Testes refellat Orator, dicet primo de toto genere testium, quam sit infirmum & leve, deinde nominatim eos, qui contra se producti sunt, refutabit ab Adjunctis, hoc est, a vitiis, & iis rebus quibus adduci potuerunt ut testimonium dicerent; v. g. a spe præmii, levitate, egestate, perfidia, audacia, &c. Is denique per Comparationem opponet testes alios longe graviores, qui causæ suæ faveant.

Observandum porro Locos Extrinsecos tractari a Definitione, ab Enumeratione partium, cæterisque Locis Intrinsecis. Placet in ultimo exempla proponere.

Locus a Testibus tractari potest a Genere, ab Adjunctis, a Causis, a Comparatione, a Repugnantibus, &c. Sic pro Flacco, n. 9. Græcos testes refellit a Genere Rom. Orator, quod scilicet universa Græcorum natio testimonium, fidem, ac religionem semper neglexerit: *‘ At quos testes? Primum dicam id quod est commune Græcis, non quo nationi huic ego minus maxime fidem derogem, verum tamen hoc dico de toto genere Græcorum, tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam, demone siquæ alia sibi sumunt non repugno; Testimonio-ram religionem & fidem nunquam ista natio coluit, totiusque hujusce rei, quæ sit vis, quæ authoritas, quod potius, ignorant.*

Tum descendit ad Hypothesin, agitque nominatim contra eos qui testimonium erant dicturi.

Tractatur idem Locus ab Enumeratione partium; cum scilicet plures ejusdem rei testes adducuntur. Ita Cicero pro Lege Manil. n. 30. 'Testis est Italia, quam ille ipse victor Sylla hujus virtute & consilio confessus est fuisse liberatam: Testis est Sicilia, quam multis undique citam periculis, non timore belli, sed celeritate consilii explicavit: Testis est Africa, quæ magnis oppressa hostium copiis, eorum ipsorum sanguine redundavit: Testis est Gallia, per quam legionibus nostris in Hispaniam iter, Gallorum sanguine patefactum est.

Quo in exemplo notanda est elegans Anaphora, in repetitione vocis *Testis*; & Metonymia, qua regiones pro ipsis incolis usurpantur, *Italia*, pro *Ital*is; *Africa*, pro *Africis*, &c.

Tractatur etiam a Repugnantibus; cum scil. aut testes, aut ipsum adversarium cujus testimonium gravissimum est, pugnantia loqui ostendimus.

Ab Adjunctis, cum Adjuncta testium, hoc est virtutes ac vitia expendimus, ut jam dictum est. A Comparatione, cum testes testibus opponimus, & collatis utrorumq; moribus ac vita, alios aliis anteponendos esse ostendimus.

Unicum proferemus exemplum ex Tull. pro Pontecio, n. 13. ubi probat ab Adjunctis, per Comparationem, non esse credendum Belgarum atque Allobrogum testimoniis, quia sapientissimi Judices summorum virorum testimoniis non crediderunt. 'An vero vos id in testimoniis hominum barbarorum dubitabitis, quod persæpe & nostra & patrum memoria sapientissimi Judices de clarissimis nostræ civitatis Viris dubitandum non putaverunt; qui Cn. & Qu. Cæpionibus, Luc. & Qu. Metellis testibus, in Q. Pompeium hominem novum non crediderunt; quorum virtuti, generi, rebus gestis, fidem & authoritatem in testimonio, cupiditatis atque inimicitiarum suspicio derogavit? Ecquem hominem vidimus, ecquem vere commemorare possumus, parem consilio, gravitate, constantia, cæteris virtutibus, honoris, ingenii, rerum gestarum

rum ornamentis, M. Æmilio Scauro fuisse. Tamen huius, cuius injurati nutu prope terrarum orbis regebatur, jurati testimonio neque in Caium Fimbriam neque in C. Memmium creditum est. Noluerunt ii qui iudicabant hanc patere inimicitiiis viam, quem quisque odisset, ut eum testimonio posset tollere. Quantus in Luc. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta autoritas, quis ignorat? Tamen is, cuius etiam sermo testimonii auctoritatem habebat, testimonium ipsum quod in M. Marcellum inimico animo dixit probare non potuit. Fuit illis iudiciis Divinum ac singulare consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid fortuna aut spe allatum, quid pretio corruptum, quid spe aut meru depravatam, quid cupiditate aut inimicitiiis profectum videretur, &c. An vero illi Equites Romani quos nos vidimus, qui nuper in Republica iudiciiisque maxime flourerunt, habuerunt tantum animi, tantum roboris, ut M. Scauro testi non crederent? Vos Belgarum atq; Allobrogum testimoniis non credere timetis?

Animadvertite Tullium in hoc exemplo eorum laudes prædicare quibus creditum non est, testes vero de quibus agitur deprimere; quod Oratori præstandum est, quoties utitur argumento a Majori ad Minus: v. g. Si probare velit a Majori Lysimachum posse Canem interficere, argumentum erit interfectus Leo; ubi Leonis generositatem prædicabit, Canem vero propter ignaviam deprimet. Sic itaque conficiet argumentum. Lysimachus interfecit Leonem, qui generosus est; ergo potest interficere Canem, qui ignavus.

C A P. IV.

De Amplificatione.

Amplificatio definitur ab Oratorum Principe, *Gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem.* Sed cum e Locis Oratoriis peti debeat Amplificatio, eorumque amplificandorum rationem satis fusè tradiderimus; ideo ne rem actam hic agere videamur, ea tantum attingemus, quæ ad faciliorem ejus intelligentiam pertinebunt.

Quatuor esse veluti fontes Amplificationis author est Quintilianus; Incrementum, Comparisonem, Ratiocinationem, & Congeriem.

Fit Amplificatio per Incrementum, cum per Gradus crescit oratio, & ad summum ascendit. Id autem duobus potissimum modis fieri solet. Primò minus apertè, cum citrà distinctionem graduum, in ipso contextu & cursu orationis semper aliquid præcedente majus insequitur. Ita Cicero Antonii vinolentiam ac vomitum insectatur, Phil. 2. n. 63. 'Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiae nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in Pop. Rom. conspectu vomere postridiè. O rem non modo visu scèdam, sed etiam auditu! Si inter cœnam in tuis illis immanibus poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu vero Pop. Romani, negotium publicum gerens, Magister Equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal implevit.

Quo in exemplo singula Incrementum habent; nam per se turpe est vomere, turpius in cœtu, longè turpius in cœtu Populi, turpissimum in cœtu populi Romani, longè turpissimum quod Negotium Pub. gerens, quod Magister Equitum, cui vel ructare scèdum esset.

Secundò fit multo apertius & efficacius, cum gradus singulos dividimus; & ea quæ minora sunt magna facimus, ut quod ultimo ponitur loco maximum esse videatur. Ita Cicero crudelitatem Verris in cives Rom. exagitans, eò rem per Incrementum deducit, ut verba crimini explicando non suppetant. ‘Facinus est vincere civem Rom. ‘scelus verberare, propè parricidium necare, quid dicam ‘in crucem tollere? nihil addi jam videtur ad hanc amen- ‘tiam, improbitem, crudelitatemq; posse.

Fit Amplificatio per Comparisonem, cum augendo quod est minus, extollimus id quod supra positum est. Id pulchre exequitur Tul. 1. Catil. n. 3. ‘An vero vir ‘amplissimus Pub. Scipio, Pontifex Maximus, Tiberium ‘Gracchum mediocritèr labefactantem statum Reipub. pri- ‘vatus interfecit; Catilinam orbem terræ, cæde atq; in- ‘cendiis vastare cupientem, nos Consules perferemus?

In his autem comparisonibus, observandum diligenter utriusq; partis circumstantias, quæ rem augere possunt, esse excutiendas; neq; solum virum cum viro, rem cum alia re, sed partes singulas cum aliis partibus esse componendas. Sic in exemplo superiori, & Catilina Graccho, & status Reipub. Orbi terrarum, & mediocris Labefactatio Cædi atq; Incendiis, & Privatus Consulibus comparantur.

Eodem modo Virtutes Virtutum, & Vitia Vitiorum Comparisonem augeri solent. Ita si velis amplificare crimen aliquod, erit adducendum aliud minus crimen, ejusq; magnitudo exponenda, ut atrox crimen cum eo comparatum, atrocius videatur. Contrà si minuendum fit crimen, majus erit proponendum, ut per Comparisonem deprimatur; ut, Horatius, interempta Sorore, non est damnatus; ergo Rutilius damnandus non est, qui propter eandem causam Famulum interfecit.

Fit Amplificatio per Ratiocinationem, cum ut aliud crescat aliud augemus, unde ad id quod extolli volumus ratione devenitur. Ita Cicero Phil. 2. n. 63, merum ac vomitum objicit Antonio. *Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini exhauseras, &c.* Unde colligimus quantum ille vini in

in illis nuptiis exhausserit, quod ferre & conequere non posset ista gladiatoria totius corporis firmitate. Quare cum aliud ex alio colligitur, dicitur Ratiocinatio.

Sic Annibalis virtutem prædicabis, ut Scipionis, qui eum debellavit, major appareat gloria. Sic Gallorum fortitudinem extolles, ut Casaris, a quo domiti sunt, victoriam sit illustrior. Sic Tyranni alicujus immanitatem describes, ut eluceat Martyris fortitudo, qui patientia sua crudelitatem ejus superavit.

Fit deniq; Amplificatio per Congeriem; quæ duplex est, altera rerum, altera verborum.

Congeries Verborum est, cum verba pænè idem significantia congeruntur; ut, *Quos tu Mæandros, quæ diverticula, flexionesq; quasivisti?* Fit autem triplici potissimum de causa. Primò ut Orationi major lux affulgeat, dum priora posterioribus explicantur.

Secundò ut plenior atq; uberius fiat oratio; ut, *Ego te non vecordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste aut Athamante dementiorem putem? qui sis ausus, &c.*

Tertio ad instandum & urgendum; cum adducto in angustias adversario, insultat Orator, ejusq; aures & animum ita ferit, nullus ut ei respirandi locus relinquatur: ut, *Quid enim Tubero, &c.* Vid. pag. 22. Sect. 8.

Congeries rerum est, cum Definitionis Causa, Effecta, ceteriq; loci congeruntur: de quibus cum satis fuisse superius egerimus, hic, brevitatis studio, paucissimis exemplis contenti erimus.

Fit igitur primò Amplificatio per Congeriem Causarum. Ita Cicero causas congerit cur non mortem, pugnant, optetierit; pro Sect. n. 46. *Cum vero in hanc Reipub. navem, ereptis Senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armata tot classes, nisi ego unus deditus essem, incursum viderentur; cum proscriptio, cades, direptio denunciarentur; cum alii me suspitione periculi sui non defenderent, alii vetere odio bonorum incitarentur, alii inviderent, alii obstare sibi me arbitrantur, alii ulcisci dolorem suum aliquem*

aliquem vellent, alii Rem ipsam publicam atq; hunc bonorum statum otiumq; odissent, & ob has causas, tot, tamq; varias, me unum deposcerent; depugnarem potius cum summo, non dicam exitio, sed periculo certe vestro liberorumq; vestrorum, quam non id quod omnibus impendebat, unus pro omnibus suscipere ac subirem.

Fit etiam per Congeriem Effectorum, cum ejusdem rei Effecta conglobantur. Ita Cicero Pomp. laudat ab Effectis, per Interrogationem & Subjectionem, pro Lege Manil. n. 61. 'Quid tam novum, quam adolescentulum privatum, Reipub. tempore, exercitum conficere? Confecit. Huic præesse? Præfuit. Rem optime ductu suo gerere? Gessit. Quid vero tam inauditum quàm equitem Romanum triumphare? At eam quoque rem Pop. Rom. non modò vidit, sed etiam imperavit.

Fit quoque per Congeriem Partium, qua nullum amplificandi instrumentum potentius; cum scilicet pro Toto partes enumerantur. Ita Cicero, copioso velut æstu verborum criminibus in unum conglobatis, ostendit Pisonem omnium mortalium sententiis esse damnatum. n. 96. 'Omnes memoriam Consulatus tui, facta, mores, faciem deniq; ac nomen a Republica detestantur; Legati, qui una fuere, alienati; Tribuni militum, inimici; Centuriones & si qui ex tanto exercitu reliqui milites existunt, non dimissi abs te sed dissipati, te oderunt, tibi pestem exoptant, te execrantur; Achaia exhausta, Thessalia vexata, lacerata Athenæ, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bullenses illusi, Epyrus excisa, Locrii, Phocii & Eæotii exusti, Athamantum gens vendita, Macedonia condonata Barbaris, Ætolia amissa, Dolopes finitimiq; Montani oppidis atq; agris exterminati, Cives Romani qui in iis locis negotiantur, te unum solum suum depecul torem, vexatorem, prædonem, hostem venisse senserunt.²

Eodem modo cum satis esset Tullio dicere, *Urbem hodie videtis a me conservatam*; illud amplificat per Congeriem partium, ut animos vehementius permoveat, commemoratis

memoratis iis rebus, quæ dulcissima sunt. Sic igitur ille,
3. Cæcil. 'Respublicam, Quirites, vitamq; omnium ves-
'scum, bona, fortunas, conjuges, liberosq; vestros, atq;
'hoc domicilium clarissimi Imperii, fortunatissimam pul-
'cherrimamq; urbem, hodierno die, Deorum Immortalium
'summo erga nos amore, laboribus, consiliis, periculisque
'meis, ex flamma atq; ferro, ac pane ex fœderibus suis &
'reparam, & vobis conservatam ac restitutam videtis.

Misum quantum valet in Objurgationibus hæc Conger-
es. Sic objurgare poteris perditam adolescentem, qui in
conspetu Dei quavis flagitia perpetrare non veretur.
'Tu bacchari coram Deo, tu fures, tu lascivire, tu supe-
'ros hominesq; perjuris ac maledictis incescere, tu in lus-
'tris, in galeis, in lupanaria intrare non erubescis? Tu
'maxime Numen foeditatium voluptuum & scelerum
'spectatorem habere non perhorrescis? O canam! O mi-
'serum! Inspectante certe gravi homine ne concipere qui-
'dem flagitium, nedum admittere sustineres. Parentis ocu-
'los reformidares; Pueri, aut mancipii ancillæve vocem,
'vestigia, umbramq; refugeres; nec tamen simili omnium
'Domini majestatem sanctitatemq; revereris?

Fit etiam per Congeriem Exemplorum, quæ vim ha-
bent ad movendum maximam. Sic Tullius pro Archia,
n. 19. per Distributionem amplificat hoc Distichon.

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri.

*Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athe-
nae.*

'Sic igitur, Iudices, sanctum apud vos humanissimos ho-
'mines, hoc Poetæ nomen quod nulla unquam Barbaria
'violavit, &c. Vid. pag. 64.

Variis porro Figuris illustrari solet Amplificatio, putà
Hypotyposi, Protopopæia, Apostrophe, Exclamatione,
Interrogatione, Obsecratione, cæterisq; id genus lumen-
bus, quibus & ornatior & vehementior efficitur.

Per Hypotyposin tractatur Amplificatio, cum pæne
oculis subjicitur res, adductis omnibus circumstantiis; ut,
'Nomen ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa ole-
're malitiam, &c. Vid. pag. 51.

Per Prosopopziam, cum absenti personæ tamquam præ-
senti, aut rei inanimæ tamquam viventi tribuitur oratio,
ad dignitatem accommodata, ut alibi diximus; pag. 37.
Sect. 5.

Per Apostrophen, cum scilicet ad aliam personam
quàm instituta requirat oratio, putà ad Adversarium, vel
ad aliquem absentem aut mortuum, vel etiam ad res mutas
sermonem convertit Orator, rei magnitudine permotus.
Ut pro Milone, num. 101. ‘Quid vos, Iudices? quo
‘tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ip-
‘sum ejicietis? Et erit dignior locus in terris ullus, qui hanc
‘virtutem excipiat, quàm hic, qui procreavit? Vos, vos ap-
‘pello, fortissimi viri, qui multum pro Repub. sanguinem
‘effudistis; vos in viri & in civis invicti appello periculo
‘Centuriones, vosq; milites; vobis non modo inspectantibus
‘sed etiam armatis, & huic judicio presidentibus, hæc tanta
‘virtus ex hac urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur.

Per Explanationem, cum jam exposita rei gravitate, ve-
hementius permovendus est auditoris animus. Ita Cicero
mulieris libidinem insectatur, pro Cluentio n. 15. ‘O sce-
‘lus mulieris incredibile, & præter hanc unam, in omni vi-
‘ta inauditum! O libidinem effrænatam & indomitam!
‘O audaciam singularem! non timuisse, si minùs vim Deo-
‘rum hominumq; famam, at illam ipsam noctem, fa-
‘cesq; illas nuptiales? non limen cubiculi, non cubile filia,
‘non parietes deniq; ipsos superiorum testes nuptiarum?
‘Perfregit ac prostravit omnia cupiditate ac furore, vicit
‘pudorem libido, timorem audacia, rationem amen-
‘tia.

LIBER III.

De Dispositione.

Quemadmodum Exercitus nullo ordine instructus nullo negotio frangitur, sic facile est Argumenta, partesq; orationis eludere, nisi certo ordine aptaq; dispositione composita, velut in acie collocentur. Unde cum hactenus a nobis tradita sit Inveniendorum argumentorum ratio, jam superest ut de Dispositione agamus, sine qua nullus orationi splendor aut dignitas inest. Docendi itaq; hoc in libro Tyrones, quomodo auspicari orationem debeant; quid in ipso limine orationis faciendum; quomodo utendum narratione; quando adhibenda refutatio; tum quomodo disponenda argumenta ut audientium animos fortius percellant; deniq; quomodo tota sit Oratio concludenda.

CAPUT I.

De Exordio.

Nulla ferme pars est Orationis, in qua majora sint momenta, quam in Exordio; nulla quam cautius prudentiusq; exequi debeat Orator. Hoc enim specimen, si recte processerit, magnum aditum præbet ad reliquam orationem.

Quamobrem sedulo videndum est, quale adhiberi debeat Exordium, longum, breve, an nullum. Sine Exordio ad causam accedere Oratores Lex Arcopagitica iussit; qua si quis longum verborum ambitum ad conciliandos sibi Iudices adhibuisset, non ille Orator, sed imprudens & insulsus præceptorum Rhetoricæ omnium habitus fuisset observator. Itaq; nonnunquam Exordio omni carere debet Oratio. Sæpe quoq; ea Exordii parte super sedendum est, in qua Orator solet aucupari benevolentiam auditorum, &

attentionem petere. Quorsum enim illæ verborum phalaræ, ut benevolè ac attentè audiaris, ubi nemo erga te male affectus est, ubi te libenter audiunt omnes, amant & admirantur? Ut sæpè in sacris concionibus.

Sed aliquando accidit, ut aliter se gerere debeat orator. Si enim auditores oratori sint iniquiores, si res quam agitat invisa sit ac dubia, tum omni arte Exordium texendum est, permulcendi paulatim animi, præparandi & præmuniendi; longo deniq; circuitu, & quasi aliud agendo, ad rem veniendum est. Si enim prima fronte rem ingeras, si statim consilium tuum aperiās, fortasse nihil nisi sibilum aut invidiam referes. Sed de diversa illa Exordiorum ratione postea dicemus.

Seçt. I. Unde sumi debeant Exordia.

EXordia alia sunt necessitatis, alia pompæ & ornatus. In prioribus quidem indicatur finis, cujus gratia fit Oratio; in posterioribus, varia est, pro inventionē & solertia ingeniorum, ratio; conveniuntq; illa orationibus, in quibus & eruditio spectatur & delectatio. Utrūq; porro Exordiorum genus ex his maximè fontibus ac Locis eruitur.

Primo ab Adjunctis, quorum ampla & multiplex est seges: potest enim Orator vel a Persona sua, vel a Cliente, vel a Judicibus, vel a Loco, vel a Tempore, vel ab ipsa Causa ducere principium, in quibus omnibus est infinita varietas. Sic ab adjunctis loci & personæ orationem pro Leg. Manil. Cicero atspiciatur. ‘Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatus est virtus, tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuiq; maxime paruit, non mea voluntas, sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.

Secundò petuntur Exordia a simplici expositione rei vel consilii quod suscepit Orator, idq; sine fūco. Ita Tullius exorditur Orationem pro Cluentio. ‘Animadverti Ju-

‘dices

‘dices omnem accusatoris orationem, in duas divisam esse
‘partes, quarum altera mihi niti ac confidere videbatur
‘invidia jam inveterata iudicii Juniani, altera tantum-
‘modo consuetudinis causa, timide & diffidenter attingere
‘rationem veneficii criminum; qua de re, Lege est hæc
‘quæstio constituta. Itaq; mihi certum est hanc eandem
‘distributionem invidiæ & criminum sic in defensione ser-
‘vare, ut omnes intelligant, nihil me nec subterfugere
‘voluisse reticendo, nec obscurare dicendo.

Tertio sæpe ab ipsis Causæ visceribus ducuntur Ex-
ordia; hoc est, ab ipsis internis principiis. Talia sunt
Exordia quæ a Thesi seu Genere ducuntur. Ita si lauda-
re velis Helenam, a pulchritudine orationem auspicaberis.

Quartò petuntur sæpe ab Exemplis, Parabolis, Fabulis,
Proverbiis, Apothegmat: &c. Quorum omnium exem-
pla subijciemus.

Quintò deniq; sunt ea quæ dicuntur ab Abrupto, de
quibus etiam postea.

Sect. II. Ratio Exordiorum pro triplici Causarum Genere.

TRia sunt Causarum Genera, Demonstrativum, Delibe-
rativum, & Judiciale; quæ ut diversa inter se sunt,
ita diversa quoq; Exordia postulant.

Ac primò quidem, Demonstrativum, ut totum est ad
apparatum & pompam constitutum, ita quoq; ea requirit
Exordia, quæ mirè compta sint, & omnibus ingenii &
eloquentiæ ornamentis instructa.

Non raro petuntur in hoc Genere ab aliqua Historia, Fa-
bula, aut acuto dicto; quorum si apta sit accommodatio,
non per vim intrusa & intorta, elegantia & eruditionis
habent plurimum. Ita Plinius Panegyricum de Trajano
suum a vetere consuetudine exorditur: ‘Benè ac sapien-
‘ter, Patres conscripti, majores instituerunt; ut rerum a-
‘gendarum, ita dicendi initium a precationibus capere:
‘quod nihil ritè nihilq; providentè homines sine Deorum
‘immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Quæ

‘mos, cui potius quam Consuli, aut quando magis usur-
 ‘pandus colendusq; est, quam cum imperio Senatus, au-
 ‘thoritate Reipub. ad agendas optimo Principi gratias ex-
 ‘citamur? Quid enim præstabilius est aut pulchrius mu-
 ‘nus Deorum, quam castus & sanctus & Diis simillimus
 ‘Princeps?

Laudat Victorem post bella civilia Ludovicum XIII.
 eximius Orator Gallus, sumpto ab Historia Exordio.
 ‘Augustum accepimus oppressam bellis civilibus, penitus-
 ‘que convulsam Rempublicam ita restituisse, ut optandam
 ‘pleriq; Reipublicæ ruinam dicerent, quam ille tanta
 ‘Romanæ gloriæ accessione in integrum erexerat: felicem
 ‘eam arcem Imperii & gloriæ Romam, quam Cæsar inse-
 ‘disset: maiorem humanis casibus Rempublicam, cui Cæs.
 ‘præffet: tanto victori omnium gentium gratam servitu-
 ‘tem esse, dum Cæsari servirent: placere ea conditione cæ-
 ‘dem Mutinensem, Pelusiacas aras, cladem Actiacam:
 ‘bene occubuisse in Ægypto Pompeium, in Africa Scipi-
 ‘onem, in Oriente Antonium: in uno Cæsare represen-
 ‘tari omnium Imperatorum virtutem, omnium temporum
 ‘felicitem. (Jam totam historiam sic Ludovico accom-
 modat.) ‘Fuit hac jam adulta servitutis foeda potius & in-
 ‘temperans adulatio, quam Augusti, qui post eas strages
 ‘clemens hominum generi esse cœpisset, honorifica præ-
 ‘dicatio. Quare quam illi turpi assentatione tribuebant
 ‘Augusto, eam nos iusta verissimæ gloriæ significatione,
 ‘Ludovico ascribimus, temporum felicitatem, &c.

Secundo, ab Adjunctis quoq; sapissime petitur Exor-
 dium; cuius exempla passim obvia: Vix enim Ciceronis
 orationem unam reperias, quam non exordietur vel a sua,
 vel Judicium, vel adversariorum Persona, vel a Loco, vel
 a Tempore, cæterisq; rerum Adjunctis.

In Deliberativo Genere Exordia debent esse gravia, nec
 tamen curiosius elaborata. Petuntur aliquando ab exem-
 plo, quod aptum sit, & accommodatum rei de qua agi-
 tur: aliàs duci possunt ab attentione & promissione rerum
 magnarum. Exemplum esto in eo qui suadere velit Im-
 peratori ut Imperium abdicet. ‘Rem magnam postulas,

‘Cæsar, quæ nec leviter agitata est, nec temere absol-
‘venda. Agitur enim in hac una re & Populi salus & in-
‘columitas Imperii & dignitas Reipub. & quod cæteri
‘unum præfero, salus tua, incolumitas, dignitas.

Ducitur aliquando ab eorum reprehensione, qui sistam
instituunt deliberationem, & eos adhibent in consilium,
quorum opinionem minimè sequi velint. Exemplum fit in
Principe, qui ea de re consulit, quam ipse, quicquid a-
lii dixerint, certus fit perficere. ‘Ad bellum te compa-
‘ra, Princeps, milites collige, confice exercitum. Quid
‘enim repugnemus? Jam antequam nos in consilium voca-
‘res, deliberatum id apud te fuit. Vasta ergo patriam,
‘quando lubet; regioni florentissimæ asser solitudinem;
‘subditos tuos miserè perde: ut refragemur, ut dissentia-
‘mus, id a te tamen perficiendum est.

Si rem aliquam incredibilem aut maxime difficilem sua-
dere velis, aptum erit Exordium a virtute & prudentia
Deliberantium, aut a persona ipsa suadentis, qui præ se
ferre amorem & benevolentiam debet, seq; suis auditori-
bus approbare. Ita Cicero oratione pro Lege Agraria, po-
pulum, qui suis ipsum commodis & rationibus adversari
credebat, in ipso aditu orationis conciliare sibi studet.
‘Video quosdam, Quirites, strepitu significare nescio quid,
‘& non eosdem vultus quos proxima mea concione præ-
‘buerunt, in hanc concionem mihi retulisse. Quare a
‘vobis, qui nihil de me credidistis, ut eam voluntatem,
‘quam semper habuistis erga me, retineatis, peto: A vo-
‘bis autem, quos leviter immutatos esse sentio, parvam
‘exigui temporis usutam bonæ de me opinionis postulo,
‘ut eam, si, quæ dixerò, vobis probabo, perpetuo reti-
‘neatis; sin aliter, hoc ipso in loco depositam atq; ab-
‘jectam relinquantis.

Elegans est in primis & efficax illud Exordium, quod
a Contrario desumitur: in quo quidem ita se gerit Ora-
tor, ut ipso dicendi initio, contrariam sententiam proba-
re videatur. Fit enim, ut cum primum obsequi audito-
rum voluntati appareat, minus molestam postea repulsam
efficiat. Hujus Exordii luculentum habes exemplum in

Curtio, qui Alexandrum inducit exhortantem milites suos, ut omissio in patriam reditu pergant secum in extremas Indiarum regiones. Sic autem exorditur Alexander quasi reditum ipse probaret. 'Magnitudinem rerum quas gessimus, milites, inuentibus vobis, minime mirum est & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam Illyricos, Triballos, Bæotiam, Thraciam, Spartam, Achajos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioq; perdomui, plures Provincias complexus sum, quam alii Urbes ceperunt: & nescio an enumeranti mihi quadam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaq; si crederem satis certam esse terrarum possessionem, quas tanta velocitate domuimus, ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem, sororesq; & ceteros cives vel renitentibus vobis erumperem, ut ibi potissimum parca vobis cum laude & gloria fruerer, ubi nos uberrima victoria præmia expectant, liberorum, conjugum, parentumq; læticia, pax, quies, rerum per virtutem paratarum secunda possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) præcario Imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus Barbaris, tempore, milites, opus est, dum micioribus ingeniis imbuantur, & effaratos mollior consuetudo permulceat. Reliqua oratione contendit Alexander non esse redeundum in patriam.

In Genere Judiciali, cum gravis est causa, & defenditur aliquis reus illustris, tum sæpe Exordia commiseratione plena sunt; qualia sunt ea, in quibus Orator a sua spe dejectum esse dicit reum; pro præcariis, quæ expectabat, ipsi imminere pericula; in quibus deniq; rei calamitatem ac miseriam, Judicium oculis subijcit. Hujus Exordii Exemplum habet Quintilianus, in quo parens inducitur calamitatem suam deplorans hunc in modum. 'Etiam si, Judices, in hac asperissima conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo prepe mortalium impune vivat, hæc omnibus natura est, ut sua cuiq; calamitas præcipuè misera atq; intoleranda videatur; inter omnes tamen hoc constet necesse est, infelicitatem meam tantum ceteras esse supergressam, ut prorsus hæc sit quæ fieri debeat usque

‘ad cæcitatem. Quid enim passus sum tam leve, ut non
‘comparatio mei felices aliorum etiam misérias faciat?
‘Grave est a pyratís alligari? alligatus sum. Sed tamen
‘miser magis queror quod solutus sum. Indigna est impietas in suos, quæ quanta versetur in hoc Judicio videtis: Sed mihi hoc quoq; querendum, quod me & uxor
‘nimium dilexerit & filius.

Hujusmodi est Ciceronis Exordium pro Flacco. ‘Cum, inquit, in maximis periculis hujus urbis atq; imperii; gravissimo atq; acerbissimo Reipub. casu, socio atq; adjutore consiliorum periculorumq; meorum Flacco, eadem a vobis, conjugibus, liberis vestris, vastitatem a templis, delubris, urbe, Italia depellebam: sperabam, Judices, honoris potius Lucii Flacci me adiutorem futurum, quam miseriarum deprecatorem, &c.

Tale quoque est Exordium Orat. pro Sulla; quam vide.

In hoc Genere crebra sunt Exordia, quæ ducuntur ab Adjunctis, vel Accusatorum, vel Reorum, vel Defensorum, vel Judicum. Sic Tullius exorditur Orationem pro Balbo ab Adjunctis Defensorum: ‘Si authoritates patronorum in Judiciis valerent, ab amplissimis viris Lucii Cornelii causa defensa est: si usus, a peritissimis: si ingenia, ab eloquentissimis: si studia, ab amicissimis, & cum beneficiis cum Lucio Cornelio, tum maxima familiaritate conjunctis, &c.

Sect. III. *Exordia ab Abrupto.*

ADhiberi solent hæc Exordia in negotiis, magni momenti, decentq; viros acres, præsertim ubi res aliqua gravis, indigna & communi jam omnium sensu damnata affertur. Exemplum habes illustre in Pison. Si tamen hujus orationis Exordium est, neo desideratur. Jam ne vides bellua, jam ne sentis, &c.

Et in prima Catil. Quousq; tandem abutere Catilina, patientia nostra, &c.

Videndum porro diligenter, ut cautè & cum dignitate usur-

usurpentur hæc Exordia: nihil enim proclivius est quam ex abrupto ut absurdum facias. Eorum aliquot species subjiciemus.

Primum esto in quo subiti lætitiæ motus exprimuntur cum aliqua exclamatione; ut, ‘Felicem te, Valeriane, Senatus sententia, imò animis atq; pectoribus totius orbis? Suscipe Censuram quam tibi detulit Roma, quam solus mereris, judicaturus de moribus nostris.

Secundum sit in quo dolor, tristitia, commiseratio exprimitur. Præclarum est illud Philippi apud Tit. Liv. ubi describitur Philippus sedens ut Judex inter filios, quorum alter Perseus erat accusator, alter Demetrius reus parricidii. Sic autem exorditur Philippus. ‘Sedeo miserimus pater Judex inter duos filios, accusatorem parricidii & reum, aut conficti aut admissi criminis labem apud meos inventurus. Hanc pridem procellam timebam imminentem, cum vultus inter vos minime fraternos cernebam, cum voces quasdam exaudirem; sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras vestras, purgari suspensiones posse.

Hinc revocari debent ea Exordia, quæ usurpantur in Orationibus, quas vulgò Funebres appellant. Tale est exordium orationis habitæ in funere Sigismundi Poloniæ Regis. ‘Rex mortuus est, si tamen ille mori potuit, quam sua præstant, atq; regia virtus immortalem ante obitum reddiderat; quam ille cum constantè in omni vita cole-ret, quid tandem est cur hunc mortuum esse potius putemus, quam hoc mortali corpore exutum ad illam immortalem vitam abiisse, ad quam sibi iter, sobriè, justè, ac piè vivendo paraverat? Abiit ergo hinc; nos flentes ac dolentes reliquit, in squalore ac sordibus, quibus ob-siti in funere ipsius comparemus. Nobis cum illo periere omnia; illi vero nihil præter hoc mortale corpus decessit: pro quo tamen ipso cumulatur nunc ipsius acta vita æternitate atq; immortalitate sempiterna.

Sic exorditur Gabriel Maurus orationem dictam in funere Benedicti Pisauri classis Venetæ Imperatoris: ‘Amisit hæc Civitas virum, in quo summa erant omnia, & in quo

quo gravissimis & periculosis Reipub. temporibus
omnis salutis nostræ spes tutissimè collocata fuit. Amis-
sit Respublica civem optimum, Senatorem gravissimum,
Imperatorem fortissimum & hostibus formidabilem. A-
misit nostrum Imperium tutelam certissimam, & ingens
propugnaculum. Quam quieto tranquilloq; animo hoc
fortissimo Imperatore degebamus? quam securi, eodem
pro patria vigilante, dormiebamus? Sed ô vanas homi-
num spes! ô fallacia vota! ô inanes nostras cogitatio-
nes! ô inevitabilem humanæ naturæ cæcitatem! ecce cu-
jus vitam quàm longissimam optabamus; cui patriam, de
qua tam bene meritus erat, revisenti tota civitas lætabun-
da obviam sese effundere parabat, illum, prohi dolor, an-
te pedes exanimem intuemur! O infaustam diem qua te
Imperator clarissime amisimus! O luctuosam diem, qua
nuntium tuæ mortis acerbissimum accepimus! O lacry-
mabilem iterum atq; iterum lucem hanc, qua te vita
functum vidimus! Sed quo feror demens? leniturus ac-
cerfor, non exasperaturus doloris acerbicatem.

His quoq; Tullii verbis, quibus mortem Crassi deplorat,
auspicari orationem funebrem licet ab Abrupto. O fal-
laciæ hominum spem, fragilemque fortunam! O ina-
nes nostras contentiones, quæ in medio spatio sæpe
franguntur, & corruunt, & ante in ipso cursu obruun-
tur, quàm portum conspiciere potuerunt!

Tertium Exordii Abrupti genus est in quo exprimuntur
motus indignationis. Tale fuit illud Veturiæ matris ad Co-
riolanum filium, cum ipse patriis mœnibus infestus immi-
neret. Sic occurrentem filio loquentemque matrem indu-
cit Livius. Sine priusquam complexum accipio, sciam
ad hostem an ad filium venerim; captiva, materne in
tuis castris sim. In hoc me longa vita & infelix senectæ
traxit, ut exulem te, deinde hostem viderem? Potui-
isti populari hanc terram, quæ te genuit atq; aluit? Non
tibi, quamvis infesto animo & minaci perveneras, ingre-
dienti fines ira cecidit? Non, cum in conspectu Romæ
fuit, succurrit, intra illa mœnia domus ac penates mei
sunt mater, conjux, liberiq;? Ergo, ego nisi peperissem,
Roma

Roma non oppugnaretur? Nisi filium haberem, libera in libera patria mortua essem? Sed ego nihil jam pati nec tibi turpius, nec mihi miserius possum: nec ut tim⁶ miserrima, diu futura sum. De his videris, quos, si per⁶gis, aut immatura mors, aut longa servitus manet.

Sect. IV. *De Insinuatione.*

EXordii quoddam est genus quod Insinuatio dicitur. Nam etsi omne Exordium Insinuatio quadam est, qua Orator in auditorum animos sensim subit, eosq; ad reliquam orationem comparat, tamen Insinuatione longiori utendum aliquando est, & per quosdam prolixiores verborum circuitus ad rem deniq; veniendum; cum praesertim causa, quæ defenditur, vel dubia est, vel humilis, vel incredibilis, vel odiosa.

Variis autem modis in auditorum animos sese Orator insinuat. Ac primò quidem cum suspensiones omnes & præjudicia diligenter amovet, sinistramq; de se opinionem solerter amolitur. Sic Tullius pro Cluentio n. 17. de Saffia, matris Cluentii, turpibus & inhonestis amoribus dicturus, impietatis suspensionem a Cluentio removet. ‘ Illud me non præterit, cujuscumque mater sit, tamen in judicio filii de turpitudine matris dici vix oportere. Non essem ad ullam causam idoneus, si hoc quod in communibus hominum sensibus atq; in ipsa natura positum atq; infixum est, id ego, cum ad amici pericula depellenda adhiberer, non viderem. Facile intelligo non modo reticere homines parentum injurias, sed animo æquo ferre oportere: Sed ego ea quæ ferri possunt ferenda, quæ raceri, tacenda arbitror.

Secundò cum metum aliquem præ se fert Orator, & dubitare videtur quomodo sint Auditores accepturi quod dicturus est. Ita Cicero Phil. 7. n. 8. dissuasurus pacem, hæc habet: ‘ Ego pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quantuscunq; sum, (nihil enim mihi arrogo) sine pace civili certe non fuisset, periculose dico; quemadmodum Patres Conscripti sitis, horreo: Sed pro mea perpetua cupiditate

‘piditate vestrae dignitatis retinendae atque augendae, quae
‘so oro; vos, ut primo si erit vel acerbum auditu, vel
‘incredibile a Marco Cicerone esse dictum, accipiat sine
‘offensione quod dixerò, neque id prius quam quale sit ex-
‘plicavero repudietis.

Tertiò cum res videtur esse tenuis ac levis momenti.
Tunc enim adhibenda Insinuatio est, dicendumque rem de
qua agitur non esse negligendam. Ita pauper apud Quin-
tilianum, Declam. 13. Divitem accusaturus, quod veneno
per flores sparso apes suas interemisset, hac utitur Insinuati-
one. ‘Unum oro, Iudices, ne cui minor dignitate vestra
‘videatur causa litis meae. Ante omnia enim non deberis
‘expectare uti pauper magna perdiderit, sed quantum
‘sit quod abstulerit mihi Dives, minus est quod reliquit.

Quartò cum ostendit Orator, maximè si res iniusta &
odiosa agitur, se in omnibus Auditorum commoda specta-
re, eo consilia sua omnia pertinere; velle se quidem, si
fieri posset, res gratas jucundasque proponere, sed aliud in
praesentia & rerum statum & temporum rationem postula-
re. Ita si quis pacem velit dissuadere, hanc adhibere Insi-
nationem poterit. ‘Utinam iustissimae vestrae cupiditati
‘patrocinari mihi liceret, & quod tam effusis ambrosiisque
‘votis optatis plerique, id ego vobis possem in hac oratione
‘proponere. Sed ego a felicitate vestra essem alienus,
‘vestras utilitates negligerem, si desiderio huic pacis in-
‘temperantissimo, (hanc mihi quæso condonate liberta-
‘tem, quam amor in vos meus facit) velim obsecundare.
Hic quoque poterit in Adversarios invehi, tanquam in ma-
litosos homines, qui circumveniant auditores suos, suisque
duntaxat commodis studere videantur.

*Sect. V. Quomodo benevolus, attentus, ac docilis
fiat Auditor.*

Benevolum auditorem reddere quatuor modis possu-
mus, a nostra, ab adversariorum, ab auditorum per-
sona, & a rebus ipsis.

A nostra persona benevolentiam colligemus si officium
nostrum

nostrum sine arrogantia commemorabimus, aut in Rempub-
licam quales fuerimus, aut in parentes, aut in amicos, aut
in eos ipsos qui audient, referemus; dummodo hæc om-
nia ad eam ipsam rem, de qua agitur, sint accommodata.
Item si nostra incommoda proferemus, putà inopiam, cala-
mitatem, &c. Si deniq; orabimus Auditores ut nobis auxi-
lio sint, & simul ostendemus nos in aliis spem ponere no-
luisse.

Ab adversariorum persona benevolentiam captabimus,
si eos in odium, in invidiam, in contemptum adducere ni-
tamur.

Ab auditorum persona, si res eorum fortitè, sapient-
tè, mansuetè, magnificè judicatas proferemus.

A rebus deniq; ipsis benevolum faciemus auditorem, si
nostram causam laudando extollamus, adversariorum per
contemptum deprimamus.

Attentio duobus modis quæritur, directè & indirectè.

Directè quidem, si eam petat Orator hac communi soli-
taq; formula: Quod ego dum explico, quaeso Judices di-
ligenter attendite: Vel, Adeste animis Judices dum is-
tius obscuritatem causæ oratione mea illustravero: vel,
Dum omnes ambages evolvam, aures quaeso mentemq; ad-
vertite.

Indirectè autem quæritur attentio multis modis.

Primò cum res per se magnæ & illustres proferuntur:
his enim excitantur auditorum animi, & acùuntur ad au-
diendum. Ita Cicero in Verrem. ‘Quid est, proh deùm
‘hominumq; fidem! in quo ego plus Reipublicæ hoc
‘tempore prodesse possim? quid quod aut populo Rom.
‘gratius esse debeat, aut sociis exterisq; nationibus opta-
‘tius esse possit, aut saluti fortunisq; omnium magis ac-
‘commodatum sit?

Secundò conciliatur attentio, cum res novas, inauditas,
mirabiles, curiosas dicturum se pollicetur Orator. Sic
Tullius pro Ligario. ‘Novum crimen C. Cæsar & ante
‘hunc diem inauditum propinquus meus ad te Tubero de-
‘tulit, Quintum Ligarium in Africa fuisse.

Tertiò comparatur attentio cum dicit Orator, velle se lo-

qui iis de rebus quas audire vehementer cupiant ipsi auditores.

Quartò deniq; cum Orator se ita dicturum esse pollicetur, ut auscultationem vel ab ipsis invitis auditoribus extorsurus sit. Ita Cicero Phil. 2. 'Sed cum mihi & pro me aliquid, & in Marcum Antonium multa dicenda sint; alterum peto a vobis, ut pro me dicentem benignè; alterum ipse efficiam, ut contra illum cum dicam, attentè audiatis.

Docilem auditorem habere poterimus, si summam causæ breviter exponamus; si totius Orationis œconomia, quàm ordinatissimè fieri potest, digeratur; si explicetur rerum obscuritas; si suas in partes Oratio distribuatur; quod fit per Expositionem, quæ pars est Exordii necessaria, neq; fere unquam omittenda; cum scilicet rem, de qua sumus dicturi, exponimus. Adverte quàm eximie Tullius orationem pro Leg. Manil. partiatur. 'Primum, inquit, mihi videtur de genere belli, tum de magnitudine, tum de Imperatore esse dicendum. Et paulo post. 'Ego enim sic existimo in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior umquam fuit, aut esse debuit? &c.

Similibus itaque partitionibus maximè docilis redditur auditor, quippe quæ rem clariorem facilioremq; efficiant.

Sect. VI. *Quibus Figuris illustrentur Exordia.*

Licet Figuræ, saltem illustriores, in Exordiis non ita frequentes esse debeant, præsertim si causæ vel in Deliberativo vel in Judiciali genere versentur, (nihil enim affectatæ elegantia huiusmodi Exordia habere debent) in iis tamen figuræ aliquot aptè usurpantur, quarum exempli subijciemus.

Frequentius usurpatur in Exordiis Dubitatio: habet enim venustatem aliquam dubitantis statim ab initio hominis, & veluti suspensi Oratio. Huiusmodi Exordii exemplum exstat apud Livium, Lib. 28. ubi Scipio inducitur alloquens

quens milites qui *seditionem* commoverant. ' Nunquam
 ' mihi defuturam orationem, qua exercitum meum allo-
 ' querer, credidi; non quod verba unquam potius quam
 ' res exercuerim, sed quia prope a pueritia in castris ha-
 ' bitus, assueveram militaribus ingenis. Apud vos quem-
 ' admodum, &c. Vid. pag. 30.

Est elegans hæc figura in Exordiis generis Exornativi;
 nam præclare laudat, qui tantam esse virtutem rerumq;
 laudabilium varietatem ostendit, ut suspensus hæreat Ora-
 tor unde potissimum exordiri queat.

Secunda figura exordiis inserviens est Licentia; placet
 enim & conciliat animos affectata quædam libertas, qua os-
 tendit Orator se non timere; imò adulationis quoddam a-
 liquando genus est ejusmodi in Oratore licentia, quæ tan-
 tum abest ut offendat auditorum animos, ut eos sapissimè
 alligat. Talis est illa quam habet Cicero pro Ligario m. 6.
 ' Ligarii ego causam animadvertite quæso qua fide defen-
 ' dam, cum prodo meam. O Clementiam admirabilem
 ' atq; omnium laude, prædicatione, literis, monumentisq;
 ' decorandam! Marcus Cicero apud te defendit alium in
 ' ea voluntate non fuisse, in qua se ipsam confiteretur fuisse;
 ' nec tuas tacitas cogitationes extimescit, nec quid tibi de
 ' alio audienti de se ipso occurrat, reformidat. Vide
 ' quam non reformidem, vide quanta lux liberalitatis &
 ' sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oborietur. Quantum
 ' potero voce contendam ut hoc populus R. exaudiat: Sus-
 ' cepto bello, C. Caesar, gesto etiam magna ex parte, nul-
 ' la vi coactus, judicio meo & voluntate, ad ea arma pro-
 ' fectus sum, quæ erant sumpta contra te. Apud quem
 ' igitur hæc dico? Nempe apud eum, qui cum hoc sciret,
 ' tamen me antequam vidit, Reipubi reddidit.

Secunda figura est Occupatio, quæ frequentior esse solet
 in causis Judicialibus, quæ plerumq; indigent Insinuatione,
 cum suspiciones, quæ reo nocere possent, evelluntur.
 Ita miles apud Curtium totius Exercitus nomine reditum
 in patriam ab Alexandro flagitat. ' Dii prohibeant a no-
 ' bis impias mentes; & profecto prohibent. Idem animus
 ' est tuis, qui semper fuit ire quo jusseris, pugnare, peri-
 ' clitari,

* clitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum
* nomen: Proinde si perseveras, inermes quoq; & nudi,
* & exangues, si utrumq; tibi cordi est, sequimur, vel an-
* recedimus; sed si audire vis non fictas militum tuorum
* voces, verum necessitate ultima expressas, prabe, quæ-
* so, propitias aures, imperium atq; auspiciam tuum con-
* stantissimè secutis, & quocunq; pergis secuturis. Vicis-
* ti, Rex, magnitudine rerum, non hostes modò sed eti-
* am milites: quicquid mortalitas capere potuerat imple-
* vimus. Indiam quaris, Indis quoq; ignotam; digna
* prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostra: virtus e-
* nim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam
* est.

Quarta deniq; figura est Suspensio, quæ mirum quan-
tum attentionem auditoris excitat, spe ac expectatione
rei alicujus magnæ & illustris; estq; in Exordiis frequen-
tissima. Sic Tullius Ver. 1. Quod erat optandum maxi-
me, Judices, & quod unum ad invidiam vestri ordinis,
infamiam Judiciorum sedandam maximè pertinebat, id
non humano consilio, sed propè divinitus datum atq; ob-
latum vobis summo Reipub. tempore videtur. Inve-
ravit enim jam opinio perniciofa Reipub. vobisq; pericu-
losa, quæ non modò Romæ sed & apud exteras nationes
omnium sermone percrebuit; his Judiciis quæ nunc sunt,
perniciosum hominem, quamvis sit nocens, neminem pos-
se damnari.

Sect. VII. *De vitiis Exordiorum.*

Vitiosum erit Exordium, si vulgare, si commune, si
commutabile, si longum, si translatum.

Vulgare est quod in plures causas accommodari potest;
quod ut vitetur, Exordium peti debet a propriis causæ
circumstantiis.

Commune est, quod accusatori pariter ac reo convenire
potest.

Commutabile, quod leviter immutatum usurpari potest
ab adversario.

Longum, quod verbosus est; quemadmodum enim non decet vestibulum domus ipsa domo majus esse, sic Exordium protrahi ultra modum non debet.

Translatum deniq; quod aliud conficit quam genus causæ postulat; ut, si docilem reddas auditorem, cum paranda est benevolentia.

C A P. II.

De Narratione.

Sect. I. *Ubi utendum Narratione,*

Narratio, inquit Fabius, est rei factæ utilis ad persuadendum expositio. In genere porro Judiciali adhibenda Narratio, nisi de re omnino inter accusatorem & defensorem constet; quamquam etiam si de re inter eos conveniat, non propterea tamen semper admittenda Narratio; tacentur enim ab uno alia, alia fusius explicantur, alia minuuntur, alia augentur.

In genere deliberativo ea non est semper necessaria, præsertim si res de qua deliberatur, explorata sit & conperta.

In Demonstrativo locus est quoque narrationi: nam bene vel malè acta, pro diversitate causarum, debent recenseri.

Sect. II. *De Virtutibus Narrationis.*

Tres, vulgo numerantur Narrationis virtutes; brevitās, probabilitas, perspicuitas; quæ quomodo comparentur, paucis aperiemus.

Primò itaque sic intelligere debes Narrationis brevitatē, non quod omnis fusior longiorq; Narratio vitiosa sit, sunt enim quædam, quæ narrari paucioribus non possunt, sed quod narrandi modus concisus esse debeat & brevis, non longo

longo periodorum ambitu magnisq; verborum ambagibus incedens, quemadmodum progreditur reliqua Oratio. Itaque periodi, quæ in Narratione adhibentur, breviores esse debent, historicorum periodis sermè similes, quæ concisæ sunt, & unius serè duorumve membrorum. Talis est hæc Verrinæ tertiæ Narratio. ‘Invitantur, maturè veniunt, discumbitur, fit sermo inter eos & mutatio, ut Græco more viveretur. Hortatur hospes, bibunt majoribus potibus, celebratur omnium sermone lætitiæq; convivium.

Secundò brevis erit Narratio, si amputabitur superflua quædàm & intempestiva verborum luxuries; item si non omnia pueriliter & putidè recenseantur, sed tantum ea quæ graviora sunt, & ad rem facientiâ.

Tertiò conciliabitur Narrationi brevitatis, si eadem nugatoriè non repetantur. Sic ineptè dicas: *Excessit ex urbe Milo; postquam vero excessisset, factus est obviam Clodio; tum ubi obviam factus est, utrinq; ad arma conclamatur.* Apage ridiculam istam ac puerilem loquacitatem; dic paucioribus: *Excessit ex urbe Milo, factus est obviam Clodio, ad arma utrinq; conclamatur.*

Jam probabilitatem Narrationi conferes, si diligenter & accurate decorum ubiq; serves; tum in orationibus & colloquiis personarum, tum in circumstantiis. Si aliquem v. g. homicidii accuses; ostendere debes antea mores ejus, & indolem truculentam, ad omne flagitium comparatam; tum inimicitias inter utrumq; capitales; deinde verba, quibus necem adversario minatus est, cæteraq; ejusmodi, quæ Cicero in Oratione pro Mil. præclare exequitur.

Secundò videntum est ut omnia inter se aptè cohereant: adeoq; cum aliqua dicuntur incredibilia & fide majora, ea non sunt dicenda sine aliqua probatione, sed statim vel causa, vel testimonium gravis alicujus viri profertendum est. Ita Cicero ostensurus Miloni Clodium vitant eripere voluisse, quia hoc erat insolentius & audacius, statim subjicit causam, quia nempe occurrerat maneam ipso Consule fore Præturam suam. Deinde profert testimonium Favonii hoc modo. ‘Quinetiam Favonio fortissimo viro quærenti ex eo qua spe sureret, Milone vi-

vo, respondit, triduo illum aut ad summum quatrīdū
periturum; quam vocem ejus ad hunc M. Catonem sta-
tim Favonius derulit.

Tertiò deniq; probabilis fiet Narratio, si qui narrat exis-
timetur esse verax: hoc enim mirum quantum valet ad
fidem faciendam.

Perspicuitas, quæ tertia Narrationis est virtus, compara-
bitur, si verba nitida, propria & usitata usurpentur; si ap-
tè & ordinatè disponentur omnia.

Sect. III. *Quibus Figuris illustretur Narratio.*

Dominatur in Narrationibus Hypotyposis, sive Descrip-
tio; cujus luculentum habet exemplum Plinius ju-
nior in Panegyrico Trajani, ubi narratur ejus in Romam
ingressus, postquam Imperator factus est. “Qui dies ille
inquit, quo expectatus desideratusq; urbem tuam in-
gressus es? Non ætas quemquam, non valetudo, non
seus retardavit, quo minùs oculos insolito spectaculo
impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mira-
ri senes, ægri neglecto quoq; medentium imperio, ad
conspectum tuum, quasi ad salutem sanitatemq; prorepe-
re. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto; alii
nunc magis esse vivendum prædicabant. Faminas etiam
tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas subit, cum cer-
nerent, cui principi cives, cui imperatori milites peperis-
sent. Videres referta testa & laborantia, ac ne eum qui-
dem vacantem locum, qui non nisi suspensum & instabile
vestigium caperet; oppletas undiq; vias, angustumq;
tramitem relictum tibi, alacrem hinc atq; inde populū,
ubiq; par gaudium paremque clamorem; tam æqualitèr
ab omnibus ex adventu tuo lætitia perccepta est quam ex-
pectatus venisti.

Simile est illud exemplum Ciceronis Verr. 7. n. 160.
Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit, arde-
bant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat, &c.

Usurpantur inter narrandum suspensiones animorum,
plurimumq; afferunt non dignitatis modo, sed etiam vo-
luptatis.

Injunctis. Ita Cicero Verr. 7. n. 10. ' Quid deinde? quid
' censetis? furtum fortasse aut pradam expectatis aliquam?
' Nolite usquequaq; eadem querere; in metu belli, fu-
' randi qui locus esse potest? Expectate facinus quam
' vultis improbum, vincam tamen expectationem om-
' nium.

Adhibentur præterea inter narrandum Dialogisini, seu
Sermocinationes; quando scilicet vel duo inter se collo-
quantur, vel unus aliquis secum. Cujus exemplum figuræ
repetere potestis ex prima declamatione Quintiliani pro
caco qui accusabatur parricidii. ' Cacus, inquit, parricidi-
' um cogitavit. Cum quo? Cujus se commisit oculis, itu-
' rus per totam domum? Quem ducem elegit ille, qui
' erat in cubiculo suo solus? secum opinor, secum delibe-
' rat; sufficit sibi; cum homine expeditissimo loquitur.
' Cur enim socium conscientia querat? omnia potest sci-
' re; primum vel nox quanta sit; deinde prospicere sol-
' licite, an omnis familia dormiat, gradu suspenso ponere
' certa vestigia, & in omnem sui timoris partem sollicitum
' circumagere vultum: O quam parum est in metu ipsos
' etiam oculos habere! Ita non iste sibi dixit? occidere
' quidem patrem volo, sed quem sequentur hæ manus?
' nocte solus egrediar, sed quando perveniam? putas nos
' junctis habitare liminibus? domus inter patrem filiumq;
' media; quantum erroris? quantum moræ? spatium
' ingens & vix metiendum, cæcitas inconsulta, quid agis?
' nox ante deficiet. Quid si deinde utero; vigilaverit? quid
' si noverca? Age, limen inveniam, cardinem sine strepi-
' tu movebo, dormientis cubiculum intrabo, quiescentem
' feriam patrem; semel satis erit, nec noverca vigilabit;
' securus egrediar; sciente nullo revertar. Vota sunt
' ista, sed oculorum.

Seçt. IV. *De reliquis Narrationis Ornamentis.*

PRÆTER illa quæ jam diximus, hæc videntur potissimum
in contextu Narrationum observanda.

Primò frequens Præteritio, quæ multa se omittere pro-
fiteretur

fitetur Orator. Ita Paccatus in Panegyrico Theodosii ; crudelitatem narrat Maximi Tyranni. ‘Nos primi, inquit, impetum belluæ furentis excepimus ; nos sævitiam ejus innocentium sanguine, nos cupiditatem publica paupertate satiavimus : apud nos semet exercuit crudelitas, jam secuta, & adhuc inops avaritia. Alibi malum publicum cœpit, aut destitit ; in Gallia cædit. Quis se nobis calamitate contulerit ? Tyrannum & cum aliis tulimus, & soli. Quid ego referam vacuatas municipibus suis civitates ? impletas fugitivis nobilibus solitudines ? quid perfunctorum honoribus summis virorum bona publicata ? capita diminuta ? vitam are taxatam ? vidimus redactas in numerum dignitates, & exutos trabes consulares, & senes fortunis superstites, & infantium suo ipso sectore ludentium flendam securitatem ; cum interim miseri veritatem agere miseros ; imò omnes cogebantur mentiri beatos ; & cum domi atq; secreto, conjugibus solis ac liberis credidissimus furtivum dolorem, in publicum procedebamus nos nostræ fortunæ vultu. Audires enim dicere delatorem : quid ille ita tristis incedit ? an quia pauper ex divite est, non se vivere gratulatur ? quid ita publicum attritus incesat ? luget credo fratrem, sed habet filium. Ita flere non licebat amissa, metu reliquorum.

Vides in hoc insigni exemplo multa narrari per Præteritionem ; ut, ‘ Quid ego referam vacuatas municipibus suis civitates ? &c. Secundò elegantissime induci aliquem loquentem ; ut, ‘ Audires dicere delatorem. Quid ille ita tristis incedit ? &c.

Ad Narrationis ornamenta pertinent plures Infinitivi sine ullo verbo unde pendeant : ita Verris avaritiam describit Orator Ver. 6. n. 63. ‘ Iste unumquodque vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere, Prætori populi Romani satis jucundum & gratum illud esse convivium. Posteaquam inde discessum est, cogitare iste nihil aliud, nisi quemadmodum Regem ex Provincia spoliatum expilatumq; dimitteret.

Præsens pro præterito, historico more, ad seriem & continuationem Narrationis plurimum habet ornamentum. Ta-

lis est apud Tullium Lib. 3. de Officiis n. 59. lepida illa Narratio, qua docet, avaros & deliciis fractos homines, aliquando fraudare. Sic enim ille. ‘Cum percrebuisset Cannium hortulos velle emere, quò invitare amicos, & ubi se oblectare sine interpellatoribus posset; Pythius quidam ei dixit, se habere, simulq; ad cœnam in hortos hominem invitavit in posterum diem. Cum ille promississet, tum Pythius, qui esset, ut Argentarius, apud omnes ordines graciosus, piscatores ad se convocavit, & ab his petivit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur; dixitq; quid eos facere vellet. Ad cœnam tempore venit Cannius; opipare a Pythio apparatus convivium; cymbarum ante hortulos multitudo; pro se quisq; quod ceperat afferebat; ante pedes Pythii pisces abiciebantur. Tum Cannius, quæso, inquit, quid est hoc Pythi? Tantumne piscium, tantumne cymbarum? Et ille, quid mirum, inquit? hoc loco est, Syracusis quidquid est piscium; hæc aquatio, hæc villa carere istis non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit a Pythio ut venderet. Gravatè ille primò. Quid multa? inperat. Emit homo cupidus & locuples, tanti quanti voluit Pythius; & emit instructos; nomina facit; negotium conficit. Invitat Cannius postridie familiares suos, venit ipse maturè; scalnum nullum videt; quærit, ex proximo vicino, num feriæ quædam piscatorum essent quod eos nullos videret. Nullæ quod sciam, inquit ille: sed hic piscari nulli solent: itaq; heri mirabar quid accidisset. Hic verò stomachari; quærere quid rei esset, agere se in omnem partem; suspendi animo.

Eleganter Participia conglobantur; ut apud Ciceronem pro Amerino, n. 30. ‘Quid primum querar? aut unde potissimum exordiar, aut quod, aut a quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? Populine Rom.? vestrumne qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? Pater occisus nefariè, domus obsessa, ab inimicis bona ademta, possessa, direpta; filii vita infesta, sæpe ferro atq; incendiis appetita.

Recte inchoantur Narrationes per casum Absolutum; ut,

sublato ex humanis Constantino &c vel per Nominativum ut, Rerum in oriente potitus Constantinus, &c. Item per Imperfectum Subjunctivi; ut, Pub. Clodius cum videret, Milone Consule, Præturam se ex animi sententia non posse gerere, &c. Vel per Plusquam-perfectum ejusdem Subjunctivi; ut, Julianus Apostata cum in Gallia res magnas ad Imperii gloriam gessisset, aspiravit nimirum ad Imperium. Incipiunt quoq; frequenter a Plusquam-perfecto Indicativi; ut, Nondum orbis terrarum adoraverat Romam, nondum Oceanus decesserat Tybri, cum &c. Item ab Imperfecto Indicativi; ut, Redibat ex militia adolescens nobilis, jamq; a patria prope aberat, cum &c.

Plurimum habent venustatis & elegantie inter narrandum Admiraciones, & breves Exclamationes & Apostrophæ. Ita pater in Quintiliano, filium suum narrat, se ipsum dedisse piratis, ut ipse pater solveretur. ‘Dii immortales, cœli, maris, inferorum præsides, uni mihi adhuc omnes malè experti; vos tamen solos habeo testes, quod invitus redemptus sim. Miserum me! Periit qui sciebat. Nam ut primum pervenit juvenis ad piratas, afferens redemptionis meæ se pretium, & ferali navicula avidus exiliit, vicarias oblaturus manus; stravit se ad genua singulorum, & ut cupiditas fecerat blandum, obsecravit omnibus precibus, miserabili planctu, & lacrymis panem maternis; nemo unquam sic, ut solveretur, rogavit. Nec sane difficile fuit impetrare a piratis captivitatem; major illi pugna mecum fuit. Non illud dignum spectaculum latronibus erat, cum pater filiusq; de vinculis conrenderent, & sibi quisq; carcerem vindicaret? Ego jam usu defendebam meum, & in his annis jam maturam mortem afferebam. At ille contra: Ego te in calamitate deseram? ego alligatum relinquam? &c.

Recte quoque usurpantur in Narrationibus ex orationes quibus affectus hominum atq; cogitationes exprimuntur. Ita pater apud eundem Quintilianum, qui ad filios captivos redimendos venerat, cum ea pecunia quam secum attulerat, ad unum modo redimendum sufficeret, describitur elegantè tanquam dubius utri amborum pecuniam

cuniam suam impendat. ‘ Dii immortales, quam arrogans
‘ me Pirata, quam superbus excepit! Parum, inquit, at-
‘ tulisti senex; languet alter. Quid ergo a Diis homini-
‘ busq; merui, quod mihi non redditurus utrumque, non
‘ ipse potius elegit? Sævus & humani doloris artifex ne-
‘ gavit a me duos posse redimi; deinde, ut hoc tristius,
‘ ut difficilius esset, rediturum se dixit utrum maluissem.
‘ Vides, juvenis, quantum pietati meæ testimonium red-
‘ derit ipsa crudelitas: conditio non ponitur nisi duos re-
‘ demturo. Expectatis, certum habeo, Judices, ut in
‘ tristissimæ necessitatis positus abrupto, ad ægrum conti-
‘ nuo præparaverim: quis non putet audita conditione,
‘ vincula me statim detraxisse languenti? Oderitis licet
‘ confessionem meam, deliberavi: tenuit inter illos inex-
‘ plicabiles doloris æstus perquam longum pietas misera
‘ consilium; & quod nunquam satis manibus filii, nun-
‘ quam satis excusabo conscientiaæ meæ, non statim mihi
‘ ille deficiens unicus fuit. Dissimules licet, orbitas, ego
‘ mihi plurimum morbis, plurimum videor adjecisse lan-
‘ guori, cunctationis mora: & sensit infelix, quid in elec-
‘ tionis hujus necessitate fuerit neutro languente facturus;
‘ tandem quod solum habet ambitus genus, desperatione
‘ prævaluit. Accepi, fateor illum, qui solutus quoque
‘ non sequebatur, quem non gaudium redemptionis, non
‘ læticia prælati, non hortantis crexit patris amplexus.

CAPUT II.

De Confirmatione.

Operosa & difficilis, adolescenti præsertim, Con-
firmatio est: In hac enim omnes orationis ner-
vi esse debent, ideoq; & firmitus judicium, &
ingenium acrius desiderat.

Confirmatio definitur, Pars Orationis, per quam argu-
mentando nostræ causæ fidem & auctoritatem adjungimus.
Duas autem habet partes; Confirmationem propriè dictam,
in qua rationes ad faciendam fidem adducimus; & Confu-
tationem,

futationem, in qua adversarii firmamenta convellimus ac refellimus. Primò itaq; de Confirmatione acturi sumus, postea de Confutatione.

*Seçt. I. De ordinandis Confirmationis
Rationibus.*

Licet illa rationum ordinatio ac dispositio plus judicii quam præcepti postulare videatur, id tamen vulgò & benè præcipi solet, ut primo loco, quia tum maximè attendit auditor, & in fine, quia quæ postremo dicuntur, ea inhærent altius audientium animis, firmissima quaque argumenta collocentur; in medio autem ex rationes conglobatæ ponantur, quæ minus firmæ sunt & efficaces, uti sunt conjecturæ aliquæ, suspiciones, cæteraq; ejusmodi. Cavendum tamen in primis ne inutilia & supervacanea proferantur, vel certè ita levia, ut aut nihil conferant ad causam, aut nihil habeant probabilitatis. Quod si causa duobus tantum nitatur argumentis, quorum alterum sit firmitus; imbecillius quidem firmiori subjiciendum erit, sed mox ad validius recurrendum, ejusq; vires quodammodo expendenda.

Seçt. II. De Argumentatione.

Postquam Orator invenit argumenta quibus fidem faciat, ea debet Argumentatione, velut arcu aut nervo aliquo torquere: est enim argumentum, antequam fufius explicetur per argumentationem, gladius quasi vagina inclusus, qui ut vim habeat, liberandus est, & per illam quasi ad usum adhibendus. Tractandæ autem Argumentationis multiplices formæ traduntur a Rhetoribus, quas inter principatum tenet Ratiocinatio. Sit itaq;

Subsectio I. De Ratiocinatione.

Ratiocinationis partes non plures tribus Philosophi numerant, quinq; Rhetores, quarum prima est Propositio; altera

altera propositionis Ratio ; tertia Assumptio ; quarta ejusdem assumptionis Probatio ; quinta deniq; & ultima Complexio sive Conclusio. Verum hæc in exemplo fient illustriora. Hoc itaq; sit probandum : *Retinendam esse Continentiam.* Quarenda primùm ratio, qua id persuadeatur ; quæ non aliunde quam ex locis communibus erui potest. Eruat ergo ab effectis, quia scilicet Continentia divinam amicitiam conciliat. Hac inventa ratione, statim Philosophus ratiocinationem suam ita conficiet : *Quod divinam amicitiam conciliat omnibus modis retinendum est ; Sed Continentia divinam amicitiam conciliat : Ergo Continentia modis omnibus est retinenda.* Orator vero cui tam sicca & jejuna displicet Oratio, ab arte sua quæret ornamenta, quibus orationem suam illustret. In quinque igitur partes hanc Ratiocinationem ita distribuet.

Divinam amicitiam sibi quisq; conciliare debet ; Hæc est Propositio.

Quia ex Deo pendent omnia, vita, voluptas, honos, &c. Ista est propositionis Ratio.

At Continentia divinam amicitiam conciliat ; ejusmodi est Assumptio.

Etenim similitudo contrahit amicitiam, Deus autem purissimus est & castissimus ; ita Assumptio probatur.

Ergo retinenda est continentia. Hæc denique est Complexio.

Habet hæc Ratiocinatio, ut vides, partes suas omnes. Jam superest ut Figuris, cæterisq; eloquentiæ ornamentis illustretur. Sic igitur exornabis Propositionem.

‘ Si felix ille, nec immeritò, dicitur, qui illustris alicujus potentisq; viri fruitur amicitia, quid huic homini ad absolutam perfectamq; felicitatem desideres, qui divinam amicitiam & familiaritatem fuerit consecutus ?

Jam propositionis Ratio sic amplificari potest. Enimvero quid est in rebus boni quod non sit ab infinito ejus amore profectum ? Viri ? hanc omnibus mortalibus tribuit. Honores ? fons est omnis existimationis & gloria. Voluptates ? ab eo solidissima verissimæq; dimanant. Divitiæ ? in eo tantæ sunt ut cumulatè vel avidissimis satisfaciatur.

Vides

Vides hanc Orationem eleganter tractari per Interrogationem & Subjectionem.

His confectis quærenda est aliqua transiio, per quam ad Assumptionem progrediari; hoc autem ita institui potest.

‘Videtis opinor divinæ vim amicitiae, quam negare nemo, nisi qui sit impius idem stolidusq; possit. At quæ tandem ratione tantum hoc bonum consequi possumus? Superbia fortasse, & arrogantia? vanissime id quidem: Voluptatibus atq; deliciis? stultissimè. Quid est igitur quod Deum conciliare possit? Continentia, continentia inquam, nexus ac vinculum hominis & Dei.

Jam confecta transiione, sic dilatari assumptio & exornari figuris potest, ut voto & optatione.

‘Utinam intelligerent homines quantum in ea virtute momenti sit ad felicitatem! utinam ad integritatis dignitatem & præstantiam seriò mentem adjungerent! Fugerent profectò hanc solutioris vitæ rationem, neq; se tot vitorum sordibus inquinarent; scirent nos Deo tantum caros esse castimonia mentis & corporis, quantum cæno voluptatum ac turpitudinis infensi Deo redduntur.

Tum ad Probationem assumptionis ita progredi poteris.

‘Nam qui fieri potest, ut eum hominem non summo amore complectatur Deus, quem videt sibi esse simillimum? Quæ vero major cum divina natura similitudo, quam si ejus integritatem, morum innocentia proximè imitare?

Quod si hanc assumptionem exornare volueris, uti poteris Antithesi.

‘Divina mens incorrupta est, nulla rerum corporearum contagione fœdata: Continentia ab omnibus corporeæ voluptatis sordibus animum avocat. Divina mens, &c. Continentia, &c. ab Effectis.

His ita tractatis, Conclusio deniq; amplificanda est.

‘Et erit aliquis tam nihil de sua salute cogitans, tam inimicus & hostis summo puritatis authori Deo, qui Continentiam non amet, sine qua, &c. tam ab omni ratione ac judicio desertus, qui neget castitatem esse verum
‘adolescens-

‘adoleſcentiæ decus & ornamentum, qua veluti compen-
‘diaria quadam & facili via propius ad Deum accedimus.

En Ratiocinationis exemplum, in quo animadvertes,

Primò, quomodo ſint omnes ratiocinationis partes va-
riis figuris illuſtrandæ. Itaq; explicandæ ſunt Propoſitio-
nes aliquando per optationem, alias per exclamationem,
interrogationem, execrationem; intermiſcendæ reprehen-
ſiones, admonitiones; ipſaq; Concluſio variè ampli-
canda.

Animadvertite ſecundò, non eundem ſemper eſſe debere
Propoſitionum ordinem, ſed immutari ſæpe, & primò
loco poni Aſſumptionem, poſtea Propoſitionem; quineti-
am a Concluſione ſæpè Ratiocinatio inchoatur.

Animadvertite tertio, ne id quidem neceſſarium eſſe, ut
Ratiocinatio quinq; ſemper conſtet partibus; ſæpè enim
Propoſitio Ratione non confirmatur, præſertim quando
ita clara eſt, ut probatione non egeat; ſæpe quoq; Propo-
ſitio & ejus Ratio deſiderantur: hinc diverſæ ſunt ratio-
cinationis ſpecies; quanquam cum Propoſitio & ejus Ratio
omittuntur, Enthymema id appellatur, de quo inferiùs.

Subſect. II. *De Enthymemate.*

Enthymema Ratiocinatio imperfecta eſt, cui deeſt una
propoſitionum: talis eſt iſta argumentatio: Sapiens non
ſibi tantum, ſed multo etiam magis patriæ natum ſe putat;
ergo nullum pro patria periculum fugere debet. Deeſt il-
la propoſitio generalis, quæ Theſis eſt: Qui ſe patriæ na-
tum putat, is nullum pro patria periculum ſubterfugere
debet.

Enthymemate frequentius utuntur Oratores, quam Ra-
tiocinatione. Quoties enim Theſis omittitur, & Hypo-
theſis explicatur unà, toties Enthymema nominatur. En-
thymema igitur in eo totum eſt, ut propoſitionem unicam
probet, eamq; tractet oratoriè. Variis autem modis id
fieri poteſt.

Primò tractatur Enthymema per collectionem, cujus idea
hæc eſt: Initio quidem proponitur ea res quæ probanda
ſuſci-

suscipitur, tum subjiçitur ratio, tertio rationis confirmatio, quarto exornatio seu expositio, conclusio deniq; quæ quidem semper eadem est ac prima propositio. Ut igitur in exemplo prius allato hæreamus; sic probabis per collectionem, sapienti nallum esse pro patria vitandum periculum. Primo sic oratorie rem totam proponet.

‘Cum patriæ salus, Reiq; publicæ incolumitas agitur, sapientem virum sic affectum esse debere arbitror, nullum ut sibi timendum periculum, nullum fugiendum discrimen statuat.

Jam huic propositioni sic ratio subjungi potest: ‘Neque enim sibi uni natum se putat, sed etiam amicis, affinis, liberis, multoq; etiam magis patriæ, in qua hæc omnia continentur: a qua cum omnia bona acceperit, nullum huic profecto, si memoriam beneficii tueri velit, pro ejus salute periculum grave & molestum videri potest.

Hæc porro ratio ita exornari potest per sermocinationem, in qua sapiens secum ipse loquens inducitur: Sic sibi sapiens quisq; loquitur, sic cogitat: ‘Mihi patria ut essem dedit, dat illa etiamnum ut vivam, alit me sinu in suo mater optima, informavit me disciplinis, bonis legibus instituit; quicquid in me est optimum, id illa totum concessit. Hæc tanta cum ab ea mihi tributa sint, an omittere quid quam possem quod ad ejus aut salutem aut dignitatem pertineret? Id si tantum cogitem, reus sim & sceleratus: si faciam, luce hæc qua fruuntur homines plane indignus. Suscipiendi labores sunt? suscipiantur. Adeunda pericula? adeantur. Oppetenda mors? moriamur. Enimvero minus semper patriæ dabo quam quod ipsa mihi largita est: hæc mors, tam pulchra, famam mihi conficiet immortalem.

Nunc rationis confirmatio repeti potest a consequentibus, hoc pacto. ‘Accedit quemadmodum maximis dissimilisq; Reipub. temporibus id sæpe contingit, ut qui pro Republica perire noluerit cum Republica pereat, & communia patriæ incendia, quod extinguere periculo suo neglexerit, liberos suos videat, fortunas, opes, totam deniq; familiam misere desagrare.

Ex innumeris propemodum locis repeti potest confirmationis exornatio, sed delectus pendet ex Oratoris iudicio; hic a contrario sic eam repetes.

‘Quæ cum ita sint, stultè omnino faciat necesse est, qui pro patria periculum subire nolit; cum neque incommoda effugere possit, & ingratus in Rempublicam reperitur. Etenim vehementer iniquum est, vitam, quam a natura acceperis, cum eam repetit naturæ reddere, patriæ vero cum res cogit, non dare, & cum possis pro patria summa cum virtute & honore interire, malle per dedecus & ignominiam vivere. Exemplum aliquod magnam huic argumento dignitatem afferet; quod ita propones.

‘Quod mihi rectè videtur intellexisse Decius, qui se devovisse patriæ liberè dicitur, & pro legionibus in hostes medios immisisse. Vitam amisit, at non perdidit; re siquidem vilissima tenuissimaque; maximam redemit; vitam dedit, accepit patriam; amisit animam, gloria potitus est immortalis.

Conclusio denique ita subjungi debet. ‘Evanescat ergo periculi omnis diligentior cautio, expellatur procul discriminum omnium timor, patriæ salus cum agitur: nesciè timere sibi sapiens, ubi patriæ esse videt formidandum.

Subsect. III. De Sorite.

Sorites a Tullio sic definitur. *Argumentatio quæ multas propositiones gradatim & acervatim involvit, ac tandem quibusdam gradibus ad conclusionem accedit.* Est autem periculosum ac lubricum hoc argumentandi genus; unde cavendum, vel maxime ne in toto propositionum, quibus constat, decursu falsi aliquid minùsve consequentis admitatur. Accipe formam hujus argumentationis illegitimam ac spuriam.

‘Bibliopola multos habet libros, quos sæpe volvit; qui autem libros sæpe volvit, multum studet; qui multum studet, doctus evadit; ergo Bibliopola doctus evadit.

Error hujus argumenti positus est in secundo gradu:

Est

Est enim anceps hæc propositio : Qui libros sæpe volvit, multum studet.

Sorites in amplificationibus aptissimus est, ac præsertim in conclusionibus, ubi rebus antea probatis diligenter, in unam veluti catenam multæ argumentationes coacervantur. Ita probabis ex omnibus Regni partibus in ærarium Regium vestigalia debere comportari.

‘ Quale detrimentum passura esset Respub. si pateret hostium incursionibus ? si in provinciis atq; urbibus, si in privatis ædibus, & domesticis focis Barbarorum arma grassarentur ? Ad illam porro exitialem calamitatem amoliendam, bella identidem cum irrumpentibus hostium copiis sunt facienda ; bellum ut geri possit, conscribendæ sunt cohortes, omnibus præsidiis instruendæ legiones, comparanda militibus arma. Quis autem colligere milites, conflare exercitum, instruere aciem possit, nisi stipendio, congiariis, muneribus propositis, quibus incendi milites consueverunt, & ad difficillima quæq; pericula subeunda excitari ? Jam vero ad numerandam infinitæ prope multitudini pecuniam, quis opus esse neget ærario locupletissimo ? quod certe ut ejusmodi sit, ex omnibus Regni partibus atq; clientium fortunis in illud vestigalia comportari necesse est.

Subsect. IV. *De Enthymemate Composito.*

Enthymema Compositum dicitur, cum plures Conclusiones ex una propositione, vel contra una conclusio ex multis propositionibus colligitur. Sic ex una propositione conclusiones multas elicere poteris. ‘ Moriendum est : stultè igitur facit is qui caducis & perituris voluptatibus indulget. Moriendum est : insanum igitur existima, quisquis brevissimi temporis usuram æternæ diturnitati anteponit. Moriendum est, inquam : quid igitur vanissimis hujus vitæ illecebris, quid in momentariis ejus commodis mortales adhæretis ?

Jam ex multis propositionibus unam conclusionem elicies, hoc pacto. ‘ Terit assidue libros obscenos & infames ;

mes; & impudicus non est? adhinnit ad omnes voluptates, in omni libidinum coeno volutatur; & impudicus non est? fescenninis delectatur, emiffinos habet oculos, cantat inverecunde, & impudicum se negat tot flagitiorum conscius?

Hoc quoque modo tractari potest: *Torus est in deliciis & voluptatibus, torus in obscenis libris, torus in conviviis & comestationibus, torus in ludo & alea; & impudentem hunc dici miraris?*

Vides in his exemplis, ex multis propositionibus antecedentibus unam inferri conclusionem.

Subsect. V. De Dilemmate.

Cum duas in partes ratiocinatio dividitur, quarum utraq; ferit adversarium, Dilemma dicitur; quamcunq; enim partem ipse concesserit, capitur nihilominus & reprehenditur. Sic Clodiam perstringit Cicero, pro Cælio, n. 50. *Nam si non est impudica, prociæ & petulans meretrix, nihil est quod objiciant, Cælium cum honesta matrona parum honeste versatum: Si meretricem impudicam esse consententur accusatores instructi, non est magis Cælio, quam ipsi Clodiz ab hoc impudicitæ crimine metuendum.*

Præclarum est illud Poetæ Dilemma contra Lucretiam, quam laudari immeritò contendit, ob mortem sibi allatam, violatâ ejus a Tarquinio pudicitia.

Si fuit ille tibi, Lucretia, gratus adulter,

Immerita ex meritâ premia morte petis:

Sin potius casto vis est allata pudori,

Quis furor est hostis crimine velle mori?

Frustra igitur laudem captas, Lucretia, namq;

Vel furiosa ruas, vel scelerata cadas.

Dilemmatis expoliendi ratio peti potest ex Oratione pro Balbo, n. 13. ubi sic probat Tullius Pompeium contra foedera non fecisse. *Si fecit, vel sciens fecit, vel*

insciens ; non sciens, quia est virtute præditus, ut testantur nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, Tyranni, regiones, maria, portus, insulæ, littora ; non fecit insciens, quia Pompeius non ignoravit quod sciunt Librarioli ; fœdera didicit, cum in pace, libris legendis, tum in bello, rebus gerendis. Illud autem amplificat Cicero per exclamations conglobatas, & apostrophen etiam ad mutas regiones, hoc modo.

Utrum enim inscientem vultis contra fœdera fecisse an scientem ? Si scientem, ô nomen nostri imperii ! ô populi Romani excellens dignitas ! ô Cn. Pompeii sic latè longèq; diffusa laus, ut ejus gloriæ domicilium communis imperii finibus terminetur ! ô nationes ! ô urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, Tyranni, testes Cn. Pompeii non solum virtutis in bello, sed etiam religionis in pace ! vos deniq; mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarum, vos maria, portus, insulæ, littoraque ; quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo non extent hujus cum fortitudinis, tum vero humanitatis, tum animi, tum consilii impressa vestigia ? Hanc quisquam incredibili quadam & inaudita gravitate, virtute, constantia præditum, fœdera scientem neglexisse, violasse, rupisse dicere audebit ? Gratificatur mihi gestu accusator, inscientem Cn. Pompeium fecisse significat ; quasi vero levius sit, cum in tanta Republica versere & maximis negotiis præsis, facere aliquid quod scias non licere ; an omnino nescire quid liceat. Etenim, &c. Ubi probat Orator doctissimum fuisse Pompeium.

Subsect. VI. De Inductione.

Eximium est argumenti genus Inductio, quo nullum fortè ad omnem sermonis elegantiam atq; ubertatem est aprius. Definitur autem, Argumentatio, quæ rebus non dubiis captat assensum rebus quæ veniunt in questionem.

Per varias porro verborum ac sententiarum figuras texuntur Inductiones. Illustris est ea quam habet Cicero pro Lege Manil. n. 61. Ubi probat multa in Pompeio nova constitut

constituta esse. Amplificat autem hoc argumentum: Adolescentulus exercitum præfuit, Africam obtinuit, cum esset Eques Romanus triumphavit, ad bellum periculosissimum pro Consule missus est cum essent duo Consules fortissimi, Consul ante factus est quam alium magistratum per leges capere licuisset, cum esset Eques Romanus, ex Senatusconsulto iterum triumphavit; ergo multa in eo nova constituta sunt. 'In ipso Cn. Pompeio, in quo novi constitui nihil vult Q. Catulus, quam multa sint nova, summaque Catuli voluntate constituta recordamini. Quid enim tam novum quam adolescentulum privatim, exercitum difficilis Reipub. tempore conficere? confecit: huic præesse? præfuit: rem optime ductu suo gerere? gessit. Quid tam præter consuetudinem, quam homini peradolescenti, cujus a Senatorio gradu ætas longe abesset, imperium atque exercitum dari, Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea administrandum? Fuit in his Provinciis singulari innocentia, gravitate, virtute: bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportavit. Quid vero tam inauditum quam Equitem Romanum triumphare? ac tam quæque rem Pop. Romanus non modo vidit, sed etiam omni studio visendam putavit. Quid tam inusitatum, quam ut, cum duo Consules clarissimi fortissimique essent, Eques Romanus ad bellum maximum formidolosissimumque pro Consule mitteretur? missus est. Quo quidem tempore, cum esset nonnemo in Senatu, qui diceret non oportere mitti hominem privatim pro Consule, L. Philippus dixisse dicitur, non se illam sua sententia pro Consule, sed pro Consulibus mittere: tanta in eo Reipub. bene gerenda: spes constituebatur, ut duorum Consulum munus unius adolescentis virtuti committeretur. Quid tam singulare, quam ut ex Senatusconsulto legibus solutus, Consul ante fieret, quam ullum alium magistratum per leges capere licuisset? Quid tam incredibile, quam ut iterum Eques Romanus ex Senatusconsulto triumpharet? Quæ in omnibus hominibus nova post hominum memoriam constituta sunt, ea tam multa non sunt, quam hac quæ in hoc uno homine vidimus:

Vides hanc Inductionem, quæ sex partibus continetur, totidem Interrogationibus & Subjectionibus absolvi. Interrogationes incipiunt ab his vocibus Synonymis. Primo, *Quid tam novum?* Secundò, *Quid tam præter consuetudinem?* Tertiò, *Quid vero tam inauditum?* Quartò, *Quid tam inusitatum?* Quintò, *Quid tam singulare?* Sextò, *Quid tam incredibile?*

Subsect. Ultima. *De varianda Argumentatione.*

Argumentationis tractatio varia esse debet, ne agnoscat artem qui audit, aut defatigetur similitudinis satietate. Aliquando itaq; perfecta Ratiocinatione utendum est; aliquando prætermittenda est aliqua pars, quæ satis perspicua sit.

Propositionem tractabit Orator modò per Interrogationem, modò sine Interrogatione; modò seipsum interrogabit, modò auditores, modò adversarium; sæpè utetur Interrogatione & Subjectione, sæpè imperabit, sæpè optabit, sæpè exclamabit.

Uteretur opportunè Transitionibus: quarum infinitam segetem suppeditabit Ciceronis lectio. Aliquando Transitio complexionem continet; ut: *Sed videtur levitatem cum hora diei decima,* &c. Phil. 2. Ubi frequentissima sunt exempla Transitionum. In Transitionibus eleganter de suo jure concedit Orator, & maximè post factam fidem, quasi victo exutoq; adversario arma restituat. Sic Tullius in eadem divina Philip. *Sed sit beneficium, quandoquidem majus accipi a latrone nullum potuit; In quo potes me dicere ingratum,* &c.

C A P. IV.

De Confutatione.

Quemadmodum facilius est vulnus infligere quam sanare, ut ait Quintilianus, ita & accusare quam defendere. Unde maximam adhibere debet diligentiam Orator in confutandis adversariorum argumentis; cujus rei varii modi traduntur a Rhetoribus.

Primò a Repugnantibus peti potest Confutatio; cum scilicet ostendimus reum alienum esse ab ea vita, & iis moribus, qui ad tale facinus impellere consueverunt. Sic Roscium parricidii reum absolvit Tullius, n. 39. *Patrem occidit Roscius; qui homo, &c.* Ad Locum ab Adjunctis; ubi hoc exemplum protulimus.

Secundò ab Adjunctis personarum; cum scilicet adjuncta criminis & circumstantias refellimus. V. g. si quis interfectus fuerit, & videris hominem totis artibus contremiscentem, pallidum, stricto ense fugientem, hinc poteris hominem accusare perpetratae caedis; quod qui confutare voluerit, respondebit eum febris aestu atque horroribus jactari, morbo pallere, in latrones incidisse, salutem quaerere in pedibus quam in ense reperire non potuit.

Adjuncta porro petuntur ex duplici persona, adversariorum & nostra; adversariorum, si ostendamus eos vel odio, vel scelere insignes facile crimen finxisse; a nostra, si nos ab eo crimine quod nobis obicitur alienos probabimus.

Tertiò a Consequentibus. Sic Tullius crimen insidiarum a Dejotaro removet, quia vir prudentissimus si Caesari fecisset insidias, domi hospitem necasset, orbis lumen extinxisset, victorem orbis Terrarum non pertinuisset, Tyrannus inventus fuisset in eum, a quo fuerat Rex appellatus, in se unum omnes Reges & Populos concitasset. Sic autem elegantissime Tullius n. 15. 'Is igitur non

modo a te periculo liberatus, sed honore amplissimo or-
 natus, arguitur domi te suæ interficere voluisse; quod
 tu, nisi eum furiosissimum judicas, suspicari profectò non
 potes. Ut enim omittam, cujus tanti sceleris fuerit, in
 conspectu Deorum Penatium necare hospitem; cujus tantæ
 inopportunitatis, omnium gentium atq; omnis memoriæ
 clarissimum lumen extinguere; cujus tantæ ferocitatis,
 victorem orbis terrarum non extimescere; cujus tam in-
 humani & ingrati animi, a quo Rex appellatus esset, in
 eum Tyrannum inveniri; ut hæc omittam: Cuius tanti
 furoris fuit, omnes Reges, quorum multi erant finitimi,
 omnes liberos populos, omnes socios, omnes provincias,
 omnia deniq; omnium arma contra se unum excitare?
 &c. At, credo, hæc homo inconsultus & temerarius
 non videbat. Quis consideratio illo? quis testior?
 quis prudentior? quanquam hoc loco Dejotarum non
 tam ingenio & prudentia, quam fide & religione vitæ
 defendendum puto. Nota tibi est, Caii Caesar, hominis
 probitas, noti mores, nota constantia.

Quo in exemplo vides locum a repugnantibus cum loco
 a consequentibus esse conjunctum. Vides præteritionem
 in his vocibus, *Ut enim omittam, &c.* Vides Anaphoram
 in voce *Cuius* sapius iterata. Vides deniq; Correctionem
 his vocibus contentam, *Quanquam hoc loco Dejotarum, &c.*

Quarto ab Increpatione, sive Execratione, cum crimen
 aliquod minus verisimile cum vehementi quadam indigna-
 tione rejicimus. Tale est illud pro Dejotaro, n. 11. *Dii te
 perdant fugitive, &c.*

Quintò a Contemptu, cum adversarii rationes ita despici-
 mus, aut despiciere videmur, ut ne responsione quidem sit
 opus. Ita Cicero accusationem Calii vult videri magis fu-
 isse iras & jurgia amantium, quam vera crimina.

Sextò a Negatione, cum objectum crimen, si tuto fieri
 possit, penitus negamus; quæ confutandi certissima ratio
 est.

Septimò, cum totum argumentum, ut facilius confutetur,
 dividitur in partes; tunc enim melius infirmatur, cum
 singula ejus membra figillatim expenduntur: vis nimirum
 collecta

collecta fortior est, dispersa imbecillior. Quod olim exemplo equinae caudae per singulos crines facile avulsae, militibus suis ostendit Sertorius; & Silius quidam suis filiis, octoginta sagittarum fasciculo ipsis proposito, quem cum frangere non possent, tamen singulas sagittas facile singuli fregerunt.

Unum interea te monitum velim, multa esse, quibus refellendis si longius insistas, criminis suspicionem Judicum animis facile defigas. Multa etiam sunt, quae vel indignatione quadam, vel acuta interrogatione, vel risu & joco urbano melius eludantur, quam argumentorum numero diluantur. Id autem opportune fieri potest per Exclamationes jocosas & ironicas, post expositum crimen: v. g. *Arguitur minxisse ad statuam Imperatoris: O nefarium scelus! O facinus post hominum memoriam audacissimum.*

Sect. Unica. *Qua arte confutandaque negari non possunt.*

Cum objectum crimen inficiari non potest Orator, tum illud poterit variis modis refellere.

Primò Translatione; cum scilicet crimen objectum non negamus quidem, sed in alium transferimus. Ita Cicero cum seditionis crimen a Sextio removere aliter non posset, illud in Clodianos derivavit, n. 84.

Secundò Compensatione; cum virtutes objectis vitiis opponimus, & ita vitium quod negari non potest, oppositione virtutum elevamus. Siquis v. g. vituperet senem, quod non possit loricam induere, non struere vallum, non muros tueri; his tu poteris hac opponere. ‘At est sanæ mentis vir, at prudentis consilii, quod in bello plus potest quàm ferrum, quàm vires, quàm arma.

Tertiò Interpretatione; cum facinus, quod obijcitur, aliter interpretamur quàm adversarius. Siquis v. g. cadis accusetur, quod interfecti hominis cadaver sepeliverit; sic poterit accusatorem eludere: ‘Sepelivi fateor, sed misericordia commotus, cum forte illac iter habens, insepultum cadaver nactus essem.

Alia quoq; ratione usurpatur Interpretatio ; cum scilicet vitio speciosum virtutis nomen obtendimus. Si tibi v. g. avaritiæ crimen objiciatur, sic poteris adversarium jocando refellere : ‘ O virum sapientem, qui non potest ab avaritia frugalitatem discernere ! qui virtutem eximiam turpissimi vitii nomine dedecorat !

Eodem modo Tullius probat Milonem summum beneficium Reipub. contulisse, cum interfecit Clodium ; quia virtutis sult Reipub. hostem infensissimum è medio tollere.

Quartò Traductione, sive fallaciâ, qua non raro Tullius & alii Oratores utuntur ; cum scilicet premente graviore argumento, Judicum animos ad aliarum rerum considerationem deducimus, pollicemurq; nos de iis, quæ obiecta sunt, postea dicturos ; sicq; interveniente rerum multitudine per auditoris oblivionem teli istius impetum subterfugimus, in eo Sepiæ haud absimiles, quæ aqua turbata piscatorem eludit.

Quintò Comparatione ; cum facinus de quo agitur, venia dignum esse contendimus, quod alii sæpe gravioribus perpetratis non modo non damnati sint, verum etiam laudem ex iis sint consecuti.

Sextò Expositione consilii ; cum rem admissam fateamur quidem, sed non eo consilio, quo vult adversarius. Sic Tullius pro Dejotaro n. 22. fatetur Dejotarum milites conscripsisse ; non quibus inferret bellum Cæsari, sed quibus fines suos ab hostium excursionsibus & latrociniis tueretur.

Septimò Inversione ; cum ostendimus ea, quæ nobis obiecta sunt, pro nobis facere, sicq; adversarii tela nostris intentata cervicibus in ipsum authorem retorquemus, V. g. si dicat accusator : ‘ Tu illum occidisti, quia illum sepe liens deprehensus es ; respondebit reus : ‘ Imo si occidisset non sepelisset ; satius enim fuisset statim aufugere cadavere relicto.

Hoc confutandi genere utitur Orator, cum alibi sæpè, tum oratione pro Sextio n. 47. Nimirum objecerant Tullio metum mortis adversarii ; probaverantq; ipsi mortem non fuisse pertimescendam, imò debuisse pugnando fortiter occum-

occumbere, idq; multis rationibus : verum hæc tela retorquet in adversarios ipse Tullius ; ut ostendat se mortem nequaquam timuisse. *An mihi ipsi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo appetenda ? &c.* Vide locum insignem.

Octavò Exemplis ; cum facti, de quo agitur, exemplum aliquod grave proferimus, quod tamen impunitatem obtraherit. Ita Cicero pro Milone n. 7. diluit objectionem adversariorum, qui negabant intueri lucem esse fas ei, qui a se hominem esse occisum fateretur. Sic autem ille :
 ‘ Negant intueri lucem esse fas ei qui a se hominem occisum fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant ? Nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit Horatii fortissimi viri, qui, nondum libera civitate, populi Romani Comitibus liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateretur.

Sed pæne omiseram eximium Confutationis genus, quod dicimus nos id non fecisse, quod scimus esse factum ab adversariis. Ita Cicero in Vatinius n. 5. quærit ab ipso Vatino, utrum Cornelius ea fecerit, quæ a Vatino facta esse constabat. Sic ille :
 ‘ Sed quæro a te, cur Caium Cornelium non defenderem ? num legem aliquam Cornelius contra auspicia tulerit ? num Æliam, num Fusiam legem neglexerit ? num Consuli vim attulerit ? num armatis hominibus templum tenuerit ? num religionem violaverit, ararium exhausserit ? Rempub. compilarit ? Tua sunt, tua sunt hæc omnia ; Cornelio ejusmodi nihil obiectum est, &c.

His adde suum quoq; Deprecationi locum esse in Confutatione ; cum videlicet in desperationem res venit, nec jam ulla spes alia superest diluendi criminis. Ita Cicero per concessionem fatetur Ligarium alienum fuisse a Cæsare, eoq; consilio profectum esse in Africam, ut ipsi bellum inferret ; sed ei parcendum esse recordatione Quæsturæ, quam olim totam Ligarius contulerat ad amplificandam Cæsaris dignitatem. Sic ergo Tul. pro Lig. n. 35.
 ‘ Sed ierit ad bellum ; dissenserit non a te solum, sed etiam a fratribus ; hi te orant, tui. Equidem cum tuis omnibus negotiis interesssem, memoria teneo, qualis T. Lig.
 ‘ Quæstor

Quæstor Urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam; sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui oblivisci nihil soles nisi injurias; quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenii tui, te aliquid de hujus illo Quæstorio officio cogitantem, etiam de aliis quibusdam Quæstoribus reminiscerem recordari. Hic igitur T. Lig. qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc divinabat) nisi ut tu eum studiosum & bonum virum judicares, nunc a te supplex fratris salutem petit, quam, hujus admonitus officio, cum utrisque his dederis, tres fratres optimos & integerrimos, non solum sibi ipsis, neque his tot ac talibus viris, neque nobis necessarius suis, sed etiam Reipublicæ condonaveris.

Seçt. II. Quibus Figuris illustretur Confutatio.

Quia plurimum caloris & roboris inesse debet Confutationi, ideo illustranda est Figuris gravioribus, quibus Oratoris ardor incallescere solet. Tales sunt Exclamationes, Hypotyposes, Interrogationes, Subjectiones, Indignationes, Apostrophæ, Ironiæ, &c.

Elegantissima illa est, variisque figurarum luminibus distincta Confutatio, qua Tullius Pisonem insectatur, qui se triumphum cupidum fuisse negaverat. Sic enim ille, n. 56. At audistis, P. C. Philosophi vocem; negavit se triumphum cupidum unquam fuisse. O scelus! O pestis! O labes! cum exinguebas senatum, vendebas auctoritatem hujus ordinis, addicebas Tribuno plebis Consulatum tuum, Rempublicam, evertebas, prodebas caput & salutem meam una mercede provinciæ; si triumphum non cupiebas, cujus tandem rei te cupiditate arsisse defendes? &c.

Quo in exemplo videre licet Exclamationes conglobatas, & elegantem Hypotyposin. Miram habet vim Confutatio per crebras Interrogationes; qualis est illa pro Quinctio, n. 38. Vide locum.

CAP. V.

De Peroratione.

Perorationem definiunt eloquentiæ magistri, Artificiosum orationis Terminum, ac propriam morum sedem, quibus in hac potissimum Orationis parte locus esse debet. Cum enim, ut ait Cicero, triplex sit ratio dicendi facultatis; una conciliandorum hominum, quæ lenitatem orationis desiderat, scilicet Exordium; altera docendorum, quod partim in narratione, partim in confirmatione fit; tertia deniq; concitandorum animorum, quod præcipuum est munus perorationis; ideo in hac potissimum orationis parte omnibus eloquentiæ armis pugnandum est, ut vel inflammentur Judicium & auditorum animi vel mitigentur. Id autem duplici ratione efficitur: Enumeratione scilicet, & Motibus; de quibus sigillatim ac breviter disserendum.

Sect. I. *De Enumeratione, primo munere Perorationis.*

Enumeratio, quæ & Anacephalæosis seu Recapitulatio dicitur, est cum ea, quæ per totam orationem variè sparsa sunt, uno veluti aspectu ponuntur ob oculos, ut altius audientium animis inhæreant.

Duo porrò in hac Enumeratione observanda sunt; primo, ut ea tantum, quæ efficaciora sunt, repetantur, omis-
sis levioribus; secundo ut non iisdem planè verbis exprimantur rationes, quibus in reliqua oratione expressæ sunt; id enim sæpius quandam & fastidium crearet auditoribus. Eximium habet exemplum Recapitulationis Cicero pro Lege Manil. n. 49. ubi eo servato ordine, repetuntur quæ sparsim in tota oratione dicta sunt. 'Quare cum & bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit; ita magnum, ut accuratissime sit administrandum; & cum
ei

‘ ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia bel-
 ‘ li scientia, singularis virtus, clarissima authoritas, egregia
 ‘ fortuna; dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod
 ‘ a Diis Immortalibus oblatum & datum est, in Rempub-
 ‘ licam conservandam atq; amplificandam conferatis.

Variis Figuris illustrari potest Recapitulatio; puta Interrogatione, Præteritione, Asyntheticis, &c.

Interrogatione, ut apud Ciceronem pro Amerino, n. 52.
An vero, Judices, vos non intelligitis, &c.

Præteritione, ut pro Cluentio n. 88. ‘ Mitto illam pri-
 ‘ mam libidinis injuriam; mitto nefarias generi nuptias;
 ‘ mitto cupiditate matris expulsam e matrimonio filiam;
 ‘ quæ nondum ad hujusce vitæ periculum, sed ad commu-
 ‘ ne familiæ dedecus pertinebant: nihil de alteris Oppia-
 ‘ nici nuptiis queror; quarum illa, cum obsides filios ab
 ‘ eo mortuos accepisset, tum deniq; in familiæ luctum atq;
 ‘ in privignorum funus nupsit; prætereo quod Aurium
 ‘ Melnium, cujus illa, &c.

Asyntheticis, cum scilicet nullis adhibitis Conjunctioni-
 bus, membratim vel cæsim loquimur; ut pro eodem Clu-
 entio n. 101. ‘ Conservate Cluentium; restituite incolu-
 ‘ mem Municipio; amicis, vicinis, hospitibus, quorum
 ‘ studia videtis, reddite; vobis in perpetuum liberisq; ves-
 ‘ tris obstringite; vestrum est hoc Judices, vestræ digni-
 ‘ tatis, vestræ clementiæ.

Porro cum Tullius perorandi Princeps extiterit, ut ipse
 gloriatur, accuratè legendæ sunt ejus Perorationes, puta
 pro Domo, pro Muræna, pro Cluentio, & maximè pro
 Milone, ubi regnant omnes omnino affectus, omnes figuræ
 dominantur.

Sic in sacris concionibus maxima industria adhibenda est
 in peroratione, ut reliquæ orationis partes memoria retine-
 antur, & voluntas audientium facilius flectatur.

Sectio altera, De Motibus animorum.

Quantum sit in affectibus momentum ad permovendos
 auditores, vel ex eo colligitur, quod Eloquentiam
 Cicerō flexanimam vocet; quidquid enim juris obtinet
 Regi:

Regina illa in hominum animos & voluntates, illud totum animi motibus acceptum refert; his illa vincit, his triumphat, his dominatur. In hac autem potissimum parte regnare debent animi affectus, quos pro causarum varietate varios esse oportere nemo nescit.

In Demonstrativo Genere, si laudamus, plena omnia debent esse gratulationibus, admirationibus, amore, lætitiâ, æmulatione: contra, si vituperamus, odium, invidia, contentus & pudor cieri debent.

In Genere Judiciali omnia serè concurrant affectuum genera; amor, odium, invidia, indignatio, misericordia, prout aliquis vel accusator est vel defensor.

In Genere Deliberativo, si suadeas, spem excitabis vel explendæ cupiditatis vel ulciscendæ injuriæ; si dissuadeas, timorem injicies & periculi metum.

Hic porro, nequid a nobis prætermisum esse videatur, brevem affectuum tractationem subjiciemus. Affectus itaq; definitur, Animi quidam impetus, quo ad appetendum vel fugiendum aliquid vehementius impellimur: ex qua definitione patet nasci affectus ex appetitu boni assequendi & mali fugiendi.

Est autem duplex appetitus; Irascibilis, & Concupiscibilis. Appetitus concupiscibilis sex motus continet; amorem, desiderium, gaudium, odium, fugam, tristitiam. Irascibilis vero quinque complectitur; scilicet spem, desperationem, iram, audaciam, timorem.

Sed antequam progrediar ulterius, unum moneo; non hic quærendas a nobis aut sigillatim explicandas omnes affectuum definitiones, sed quod ad Oratoris munus maximè pertinet, eorundem excitandorum artem methodumq; breviter esse tradendam. Sit itaq;

Subsect. I. *De Amore & Odio.*

Amor affectuum omnium princeps definitur, Inclination quædam voluntatis in bonum, siye sit verum siye apparens.

Amorem autem excitabit Orator in audientium animis ab Adjunctis præsertim; si nimirum commemoret ea quæ
sunt

sunt amabilia, si prædicet ejus virtutes cui benevolentiam auditorum conciliare studet, si deniq; ostendat eum esse fortem, justum, liberalem, &c. Sic Tullius Fonteio conciliat amorem Judicum a probitate vitæ, n. 30. *Frugi igitur hominem, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officii, plenum religionis videtis positum in vestra fide ac potestate; atq; ita, ut commissus sit fidei, permissus potestati. Videte igitur, utrum sit aquius hominem honestissimum, virum fortissimum, civem optimum dedi inimicissimis atq; immanissimis nationibus, an reddi amicis? præsertim cum tot res sint, quæ vestris animis pro hujus innocentis salute supplicent.*

Secundò conciliabitur benevolentia, si clientis dores, cum animi tum corporis, prædicentur; est enim animorum conciliatrix vel corporis vel animi illustris quædam species, v. g. pulchritudo, quæ habet, autore Tullio, ut etiam hoste posita delectet: item nobilitas, ingenium, &c. Sic Tullius pro Archia benevolentiam capiat ab ingenio clientis, n. 31. *Quare conservate, Judices, hominem, &c.*

Tertiò comparatur benevolentia, si clientis in Judices vel in Rempublicam beneficia recenscantur. Sic Tullius Judicum benevolentiam Roscio conciliat, commemoratis ejus in Rempublicam beneficiis, n. 144.

Quartò valet ad amorem conciliandum græti animi significatio. Id præclare Cicero exequitur sexcentis in locis; sed omnium instar esse potest Miloniana Peroratio, in qua motus omnes amoris ac benevolentia reperias.

Odium verò, cum amor ex adverso respondeat, facile intelligi potest ex iis quæ de amore disputavimus: nam ut amor, sic odium incenditur ab adjunctis, sive animi sive corporis, idq; triplici ratione.

Primò si eorum, quos in odium volumus adducere, vitia recenseamus; puta libidinem, avaritiam, superbiam, crudelitatem, ingrati animi labem, &c. Sic odium Antonio conflaturus Orator, ejus adolescentiam omniaq; in eo ætatis flore perpetrata flagitia reprehendit, Phil. 2. n. 44. *Visne igitur, te inspicimus a puero? &c.*

Secundò

Secundò si per elegantem Hypotyposin describarur externa corporis species. Ita Cicero pro Sextio, n. 18. utrumq; Consulem aptissimè describit, ad odium concitandum. Alter unguentis affluens, calamistrata coma, despiciens vexatores atatula sua, contemnebat equites Romanos, minabatur Senatui, venditabat se operis, &c. Alter, o Dii boni! quam teter incedebat, quam truculentus, quam terribilis aspectu! unum aliquem e barbaris illis, exemplum imperii veteris, imaginem antiquitatis, columnam Reipublicæ diceret intueri.

Tertiò si adversarii violentia & illata ab eo injuria proponantur. Id autem fieri solet vel per Congeriem vel per Hypotyposin. Ita Cicero per Congeriem Pisonis crimina exaggerat, pro Milone n. 7. 'Polluerat stupro sanctissimas religiones, Senatus gravissima decreta perfregerat, vexarat in tribunatu Senatum, omnium ordinum consensu pro salute Reipub. gesta resciderat, me patria expulerat, bona diripuerat, domum incenderat, &c.

Per Hypotyposin autem tractatur hic locus a Paccato in Panegyrico Theodosii, ubi maximum Tyrannum insectatur, cladesq; ab eo Provinciis illatas describit. 'Quid ego referam vacuatas municipibus suis civitates? impletas fugitivis nobilibus solitudines? quid perfunctorum honoribus summis virorum bona publicata? capita diminuta? vitam ære taxatam? Comportabantur spolia provinciarum, exuvia exulam, bona peremptorum: Hic aurum matronarum manibus extractum; illic rapta pupillorum cervicibus bulla, &c.

Observandum porro post ejusmodi flagitia explicata, eleganter subjeci Exclamationem; ut Phil. 2. n. 15. 'O feditatem hominis flagitiosam! O impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam! Aliquando subjecitur Imprecatio; ut Phil. 13. n. 48. 'Quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. Aliquando Execratio subjungitur; ut, Dii te perdant, fugitive.

Subsect. II. *De Desiderio & Fuga.*

Desiderium varias in partes dividitur; in avaritiam, quæ divitiarum est desiderium; in ambitionem, quæ honoris; in libidinem, quæ voluptatis; &c.

Est autem Desiderium, Appetitus rei absentis; quem ut excitare possis in animis audientium, debes indolem eorum, apud quos agis, habere perspectam, ipsisq; rem illam proponere, quo eos maximè duci intelliges. Ita si quem ambitiosum noveris, gloriam ipsi famamq; immortalē propones; si avarum, lucrum & utilitatem; si sanctum, virtutis excellentiam; &c.

Fuga est Affectus animi, quo malum averſamur, siue sit verum siue apparens. Fugam autem excitabis in animis auditorum rationibus desiderio contrariis; proponendo scilicet detrimentum imminens, mortem impendentem, & alia id genus.

Subsect. III. *De Gaudio & Tristitia.*

Gaudium a Tullio definitur, *Opinio recens presentis boni.* Hujus autem causæ sunt bonum insperatum, malæ fortunæ in meliorem mutatio, res secundæ, victoriæ, triumphus, & alia ejusmodi delectabilia, quæ proponere debet Orator ad gaudium excitandum. Sic Tullius initio 2. Catil. soluti animi lætitiā explicat, ob florentiorem Reipub. statum, pulso ex urbe Catil. Tandem aliquando Quirites, L. Catil. furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriæ nefariè molientem, vobis atq; huic urbi ferrum flammamq; minitantem, ex urbe vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe persecuti sumus. Abiit, excessit, evasit, erupit: Nulla jam perniciēs a monstro illo atq; prodigio moenibus ipsis intra moenia comparabitur.

Proderit autem, ad movendam lætitiā, nosse auditorum ingenia: aliis enim alia placent, etsi quædam sint quæ hominum animos communi voluptatis sensu titillant.

Tristi-

Tristitia sensus est & opinio præsentis mali ; unde ad movendam tristitiam debet Orator proponere mala præsentia, ut sunt propinquorum & parentum funera, patriæ calamitas, & similia : qua in re plurimum valent Hypotyposes, quæ rem oculis subjiciunt.

Subsect. IV. *De Spe & Desperatione.*

Spes est Motus animi in bonum absens, quod acquiri possit. Spem autem excitabit Orator, si boni quod speratur, honestatem & magnitudinem proponat ; si rei facilitatem ; si præsidia, vires, industriam, omnem deniq; facultatem, quæ ad rem exequendam suppetit ; si adversariorum imbecillitatem commemoret.

Ita Alexander, apud Curtium, diuturnis laboribus fractos militum animos erigit spe boni & honestatis, ‘ Non in limine operum laborumq; nostrorum, sed in exitu stamus ; pervenimus ad Solis ortum & Oceanum, nisi obstat ignavia. Inde victores, perdomito sine terrarum, revertemur in patriam : nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere e manibus. ‘ Majora sunt periculis præmia ; dives eadem & imbellis est regio ; non tam ad gloriam vos duco, quam ad prædam. Digni estis, qui opes, quos illud mare littoribus invehit, referatis in patriam ; digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos, gloriamq; vestram, qua humanum fastigium exceditis ; per mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus oro quæsoq; ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnus, commilitonemq; vestrum, ne dicam Regem, deseratis.

Desperatio quam Tullius *agritudinem sine rerum expectatione meliorum* definit, spei contraria est ; unde contrario penitus modo excitari debet ab Oratore, proponendo scilicet pericula & difficultates in re, qua de agitur, obtinendâ ; nostra deprimendo subsidia ; hostium vires ac præsidia extollendo.

Subsect. V. *De Metu & Audacia.*

Metus est *Ægritudo* & perturbatio gravior ex impendentis mali opinione. Excitatur autem iis rebus, quas quisq; maximè pertimescit. Vis avaro metum incutere? bonorum jacturam ipsi propone. Apud ambitiosum agis? honorum amissionem commemora.

Adhuc amplificari debent damna impendentia, infamia, difficultates, pericula; adversariorum potentia, caliditas, perfidia; signa malorum imminantium, puta Cometae, defectiones siderum, prodigia, &c. Ita Cicero Phil. 12. n. 7. metum facit ob impendens periculum si mittantur ad Antonium legati. 'Quid enim per Deos immortalis potest Reipub. prodesse nostra Legatio? &c. Adi locum.

Audacia, quæ contemptus est impendentis mali, concitari solet eodem modo quo spem excitari supra docuimus; si videlicet extenuentur pericula &c, si proponantur vires, praefidia, necessitas periculi, conscientiae integritas, divinus favor, spes praemii & gloriae.

Subsect. VI. *De Ira & Misericordia.*

Ira definitur ab Aristotele, *Ulciscendi sui cum dolore conjuncta cupiditas, orta ex opinione contemptus.*

Ad iram porro concitandam debet Orator proponere injurias, maledicta, fraudes, ingrati animi labem, &c.

Misericordia est dolor quidam susceptus ex miseriis alterius. Hæc autem auditorum animos flectere ad misericordiam possunt.

Primò florentis fortunæ in adversam mutatio, quæ tractatur elegantèr per Hypotyposin. Ita Cicero pro Sylla n. 89. 'Quid est Syllæ reliqui quod eum in hac vita teneat? aut quid est quamobrem hæc cuiuspiam vita videatur? 'Nuper is homo fuit in civitate Pub. Sylla, ut nemo ei se neq; honore, neq; gratia, neq; fortunis anteferreret: nunc spoliatus omni dignitate, quæ crepta sunt non re-

‘petit. Quod fortuna in malis reliqui fecit, ut cum parente, cum liberis, cum fratre, cum his necessariis lugere suam calamitatem liceat, id sibi ne eripiat, vos, Judices, obtestatur.

Secundò oppressa innocentia, vexata virtus & pulchritudo, imbecillitas a potentioribus obruta solent exprimere ab auditoribus pietatis & misericordiae sensum.

Tertiò miseriae, quaecumque tandem illae sint, puta inopia, mors propinquorum, & orbis, morbi, cruciatus, exilium, caeteraque ejusmodi plurimum valent ad sciendam misericordiam; si praesertim per Hypotyposin, per Exclamationes lugubres, per Prosopopaeas, per Apostrophes, aliasque vehementiores Figuras explicentur. Id Cicero praclare exequitur pro Milone multis in locis.

Subsect. VII. De reliquis Affectibus.

Indignatio est, Dolor perceptus ob res secundas alterius, quem illis indignum judicamus. Movetur autem Indignatio commemoratione malarum artium, quibus aliquis ad honores, ad gloriam, ad opes pervenerit; viz. insolentiae, superbiae, &c.

Invidia est, Motus animi quo aegre ferimus res secundas alterius, etiam digni.

Ad sciendam invidiam dicendum est res secundas praeter meritum alicui accidisse, ac cum insolentia & elato animo esse conjunctas, &c.

Aemulatio est, Susceptus dolor ex aliena sorte bona, qua tu careas.

Aemulationem excitabit Orator si majorum ac parentum virtutes, si virorum praestantium egregia facinora commemoret; si praemia, si gloriam, si nominis immortalitatem proponat. Ita Cicero pro Sextio, n. 102. ‘Hae imitamini, per Deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis: haec ampla sunt, haec divina, haec immortalia: haec fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur.

Pudor est, Animi perturbatio orta ex malis infamiae afferentibus.

Pudorem excitabimus si exprobremus turpitudinem, ignaviam, ingrati animi labem, inconstantiam, avaritiam, & alia id genus vitia.

Admiratio est, Motus animi ortus ex rerum magnitudine & novitate. Pertinet autem maximè ad exornativum genus, in quo rei vel personæ, quam laudas, mirabilitatem excitare debes. Tribus autem potissimum modis id assequi poteris.

Primò si rem novam penitus & inauditam commemoras, suisque omnibus amplifices adjunctis: admirationem enim rei novitas parit; quo fit, ut qui pauca vel viderunt vel audierunt facile admirentur. Id autem diligenter animadvertendum, ne, cum nova proferre volumus, dicamus incredibilia: unde siquid insolentius & supra fidem proferatur, ut facilius credant auditores, id confirmare debemus validis testimoniis & rationibus, quibus res fiat probabilior; debemus præterea certum ejusdem rei laudare authorem, ejusque fidem & authoritatem extollere.

Secundò, movebitur Admiratio si res splendida & illustres proponantur, a paucis iisque heroibus gesta.

Tertiò denique, si eorum, quos laudas, facta cum aliorum factis illustribus, virtutes cum virtutibus conferantur: ex tali enim collatione non mediocris exurgit admiratio.

Observe porro hæc de concitandis motibus præcepta non ita intelligi debere, quasi affectus, qui proprii sunt in Genere Deliberativo, non aliquando concitari debeant in Genere Judiciali: nam sæpe etiam in Genere Judiciali concitandi sunt Judices ad metum, ne scilicet reum damnare velint, proponendo magnum aliquod periculum, quod impendeat; vel ad audaciam, ut nimirum audeant resistere potentia adversariorum vel accusatorum innocentiam opprimenti; & ita de cæteris.

Observe denique, diligentem esse habendam rationem auditorum ætatis, sexus, conditionis: pueri moventur præmiis; juvenes ad cupiditatem & iracundiam sunt procliviores; viri honestate ducuntur; in senibus cupiditatis ardor deferbuit. Circumstantiis denique, vis inest ad movendum,

vendum maxima; mulierculæ, infantuli, innocentis cædes majorem excitabit commiserationem, quam viri, quam nocentis; si cades in loco sacro perpetrata sit, multo plus conflabit invidiæ, quam si in loco profano.

LIBER IV.

De triplici Causarum Genere.

Cum tria sint causarum Genera, Deliberativum, Judiciale, Demonstrativum; videndum est in hoc Libro, quid cuique proprium sit; quosve Locos Orator in tractandis singulis adhibere debeat. Observandum tamen multa esse unius Generis propria, quæ ad aliud sæpissime transferuntur. v. g. in Genere Judiciali sæpissime offertur occasio laudandi, aut vituperandi alicujus; quod Generis Demonstrativi proprium est.

C A P. I.

De Genere Deliberativo.

In omni deliberatione tria spectari possunt; nempe quis sit qui suadeat, quid sit de quo deliberetur, & qui sint qui deliberent.

In suadente requiritur autoritas & probitatis existimatio: multo enim efficacius suadebit prudens senex, quam temerarius juvenis; peritissimus rei militaris Imperator, quam rudis militiæ Tyrannulus; notæ vir probitatis, quam homo perditæ ac profligatæ vitæ.

Quod ad rem attinet de qua deliberatur, ea futura esse debet: nemo enim de præteritis deliberaverit. Debet esse in nostra potestate: neque enim quisquam sanæ mentis deliberet, utrum cras sol lucere debeat. Debet posse fieri: frustra enim suaderemus, id quod fieri non potest.

Jam vero deliberantium diversi sunt animi & mores ; alii enim utile honesto præferunt, ut imperitum vulgus : alii contrà honestum utili anteponunt, ut viri nobiles ; deindè aliter juvenes, aliter senes sunt affecti ; & aliis rebus Cæsar, aliis Cato ducitur. Itaq; Oratori diligens habenda est auditorum ratio, ut eorum ingenio, conditioni, ætati, moribus orationem accommodet.

Duas habet partes Deliberativum Genus ; Suasionem, & Dissuasionem. Si suadeat Orator, debet ostendere rem de qua deliberatur esse faciendam ; si dissuadeat, omittendam.

Suasio porrò sex habet partes ; honestum, utile, facile, jucundum, tutum, necessarium. Igitur qui suadet, ostendat primò rem esse honestam, & cum virtute conjunctam ; puta justam, piam, gloriosam, &c. Honestam autem apud honestos viros suadere facile est.

Secundò probet rem esse utilem : nihil enim efficacius ad movendos animos, præsertim populares, quàm spes utilitatis.

Tertiò demonstret rem esse facilem & minimo labore comparandam : facilitas enim homines allicit, quos contra laboris magnitudo deterret. Si tamen constet rem esse difficilem, dicat eo majori studio incumbendum esse, tum quia tanto labori successura est merces amplissima, tum etiam quia nihil magni sine sudore comparari potest.

Quartò probet rem esse jucundam & cum voluptate conjunctam : quo argumento utetur cum habebit orationem apud auditores molliores, & qui voluptate ducantur.

Quintò ostendat rem esse tutam, & sine periculo suscipi posse ; ita ut nullum inde susipientibus damnum impendeat.

Sextò deniq; ostendat rem esse necessariò subeundam : nullum enim argumentum validius in omni suasionem, quam necessitas ; multos siquidem adeo segnes reperias, ut tum quoq; cum aliquid honestum & utile esse intelligunt, a re suscipienda difficultate abducantur. Si vero rei necessitas ostendatur, v. g. si agatur de vita aut fortunis, tum ad rem propositam nullò negotio impelluntur.

Jam qui dissuadet, utetur rationibus planè contrariis ; ostendetq; rem esse turpem, inutilem, difficilem, injucundam, periculosam ; uno verbo fieri non posse.

Observandum tamen ista omnia in una & eadem deliberatione locum non habere : aliquando enim honestate posthabita sola proponitur utilitas. Porro ut ostendas rem esse necessario faciendam, adeundi tibi sunt Loca a consequentibus & ab effectis ; proponendaq; mala & incommoda quæ secutura sunt, si tale consilium omittatur.

Ut ostendas rem de qua deliberatur esse utilem, debes causam finalem & ea quæ sequuntur ejusmodi actionem proponere ; uno verbo debes uti Locis a Causa finali & Consequentibus, ostendendo scilicet, quæ gloria, quæ delectatio, quæ commoda inde proventura sint.

Deniq; ut ostendas rem esse facilem, uteris Loco a Comparatione, & eorum afferes exempla, qui idem sunt feliciter aggressi. Excuties præterea Locum a Causis, ex quibus colliges effectum, qui ex illis oritur, esse facilem. Poteris quoq; Adjuncta expendere, & ex circumstantiis vel loci, vel temporis, vel personarum, facilitatem rei ostendere. Res in exemplo erit illustrior.

Deliberetur Rex aliquis Christianus an relicto Regno Palestina proficisci debeat, Turcis bellum illaturus. Si suadeas, ostendere debes,

Primò quidem rem esse utilem, a Causa finali ; nam de tota Repub. Christiana bene merebitur, si loca sacra, nostræ incunabula religionis, Christi vestigiis ac vita consecrata, ex barbarorum & impiorum servitute vindicare possit in libertatem. Rem similiter probabis a Consequentibus ; quia inde honor immortalis Regno futurus est, quòd Regem habuerit oppressæ religionis assertorem ac vindicem, totq; Christianorum, qui durissimam illic servitutem serviunt, liberatorem.

Secundo rem esse necessariam ostendes a Consequentibus hoc modo ; nempe si omittatur hoc consilium, periculum esse ne fidei hostes insensissimi sanctissimam illam regionem ferro flammaq; populentur, in alia Christiana regna involent, inundentq; proximas provincias. Satiùs esse hos-

tem propria in terra provocare, & bellum movere alieno in solo, quam expectare dum ad nos veniant, patriam nostram vastaturi.

Tertiò deniq; rem esse facilem ostendes, propositis exemplis Regum, qui relicto regno, in remotis regionibus bella feliciter gesserunt: quis enim nescit Alexandrum suis victorius Orbem prope universum peragrasse? Præterea utilitatem a Causis excuties; nempe ingentes suppetere thesauros in bellicos usus, audaces esse milites dum religionis causa decertant, totum orbem Christianum ad hoc consilium conspirare: ex his enim omnibus exitus felix & facilis ostenditur. Deniq; adjuncta quoq; varia poteris expendere; nempe hostes esse militibus nostris inferiores, tempus esse commodum, opportuna loca, &c.

C A P. II.

De Genere Demonstrativo.

Cum totum hoc Genus ad laudem & vituperium referatur, perspicuum est illud tam latè patere, quam ea quæ laudari possunt aut vituperari. Laudantur autem non solum homines, sed etiam bruta & res inanimæ.

Laudantur homines ab iis quæ ante vitam acta sunt, quæ in vita, & quæ post vitam.

Res a quibus homo laudatur ante vitam sunt patria, genus, parentes, oracula, signa & prodigia, quæ futuram ejus claritatem portenderunt.

Quod attinet ad ea quæ in vita acta sunt, homo laudari potest a triplici genere bonorum; animi, corporis, & fortunæ.

Animi bona sunt virtutes; ut justitia, fortitudo, prudentia, temperantia, sapientia, judicii robur, vis ingenii, scientiæ deniq; omnes & disciplinæ; quæ quidem omnia laudamus ut laudabiliorem reddant hominem.

*

Corporis

Corporis bona sunt forma, valendo, robur, proteritas, agilitas.

Bona fortunæ sunt opes, honores, amici, liberi, gratia, nominis existimatio, &c.

A Patria laudantur homines, si nobilis fuerit, si clara virtutibus, si viros illustres, si ingeniosos, & elegantes proferre soleat. Sic Theodosium Paccatus laudat a patria, scilicet Hispania; quam describit a situ, a temperie, a fertilitate, ab urbibus, a fluminibus, a metallis, &c. Exemplum repete ex Definitione per negationem & affirmationem.

A genere & parentibus laus petitur, si quis eorum virtuti responderit, genusq; splendidum factis illustraverit suis. Quod si desit patriæ & generis nobilitas, factus erit id silentio penitus involvere, vel certè artificiosè in laudem vertere, quia scilicet tanto sunt illustriores qui propria virtute nobiles evaserint, quanto difficilior ipsis fuit cursus in studio laudis & gloriæ. Quid enim gloriosius quam ita virtutibus elucere, ut nihil sibi ex ea laude parentes, nihil majores decerpant? Quid illustrius quam ita illustrare alios, nihil ut ipse splendoris ab aliis mutuere?

Laudantur homines a divitiis, si & benè quasitas opes habuerint, & eas in bonos usus contulerint. Laudantur ab honoribus & magistratibus; si & eos bonis artibus adepti sint, & sapienter gesserint: ab amicis; si bonorum virorum familiaritate & consuetudine usi sint, & beneficiorum ab iis acceptorum memores extiterint: ab autoritate, gratia, potestate; si eos ad publicam utilitatem, non ad aliorum perniciem converterint: a liberis deniq; si bonis moribus ac disciplinis institutos & eximiis virtutibus excellentes reliquerint.

Laudantur homines a bona valetudine; quod sit indicium sobrietatis & animi bene compositi; siquidem in sano corpore mens quoq; sana plerumq; reperitur. Laudantur a formæ dignitate; quod pulchritudo corporis sit indicium pulchri & virtute insignis animi. Laudantur a proceritate, Imperatores præsertim ac Principes; quod natura ipsa etiam staturâ corporis principem designavit, ut in apum Regibus videre est. Quod

Quod si definiat bona Corporis, ea extenuare debet Orator, quod ridiculum sit ab iis captare laudem, quæ nobis communia sunt cum cæteris animantibus. Si v. g. desideretur vires in eo quem laudas, dices taurinam esse ferocitatem de robore corporis gloriari, elephantos esse quovis homine longe validiores, &c. Si deest pulchritudo, dices eam mulierum esse propriam, non virorum; & ita de cæteris.

Porro longè minùs ad laudem conferunt bona fortunæ & corporis quam animi; & inter animi bona, virtutes plus laudis conciliant quam scientiæ: quamobrem Orator brevius esse debet in laudandis fortunæ & corporis bonis; virtutes autem multis extollere debet, & in rerum gestarum explicationem plenius excurrere; imò hæc bona externa & adventitia ita sæpè commemorabit, ut ea per præteritionem & alias figuras leviter attingat & quasi præterire se velle significet. Idem de patria & genere dictum volumus.

Quod igitur attinet ad animi bona: laudari possunt homines a variis virtutibus; ab artibus, & scientiis; ab iis facinoribus, quæ quisq; præclarè gesserit.

Postremò laudantur homines ab iis quæ post vitam: in quibus spectatur primum ætas morientis, & mortis genus. Si quis v. g. placidum habuerit exitum, qualem optabat, & revera nactus est Augustus; si pro patria fortissimo pugnans occubuerit, &c. Sic laudari solent clari Duces, sic fortissimi Christi pugiles, qui pro fide & religione acerbissimos cruciatus constanti ac invicto animo rulerunt.

Spectantur quoq; in laude hominis exequiæ solennes, Mausolea, epitaphia, ejus virtuti decreta præmia, honores habiti, desiderium, lachrymæ, & alia ejusmodi, mortem ejus consecuta.

Fœminæ similiter laudari possunt ab iis quæ ante vitam: tum a bonis corporis, forma præsertim; tum a bonis animi, ut castimonia, modestia, oeconomia, liberorum educatione, singulari erga maritum observantia, quæ propriæ sunt mulierum virtutes. Laudantur quoq; ab iis virtutibus, quas cum viris habent communes; ut a liberali-

tate,

tate, prudentia, magnanimitate, constantia in adversis, linguarum aut artium pericia, &c.

Brutæ quoq; animantes laudantur a variis capitibus : primò, a bonis corporis ; ut taurus a robore, pavo a pulchritudine, equus ab agilitate : secundò a bonis animi ; ut elephas a docilitate, canis a fidelitate & celeritate, apes ab industria, leones a fortitudine : terriò deniq; ab utili & necessario.

Virtutes laudantur ab honesto, utili & necessario : in quo quidem munere per Hypotyposin subjiciet oculis Orator, modò ejus quam laudat virtutis partes & effectus ; modo vitiorum contrariorum turpitudinem. Artes & scientiæ laudantur a nobilitate ; quæ petitur a dignitate materiæ sive objecti. Sic Theologiæ nobilitas petitur a Deo, circa cujus infinitas perfectiones versatur. Laudantur etiam ab inventoribus : Sic Medicina laudatur ab Apolline, a quo inventa dicitur. Præterea laudantur ab antiquitate, utilitate, & veritate, deniq; ab honoribus qui artium professoribus delati sunt.

Urbes laudantur ab antiquitate, a nomine, a conditoribus, a situ, a fluviis, a portubus, a soli fecunditate, ab aeris temperie, a divitiis, a civibus, a forma Reipub. ab institutis, a gestis rebus, a pietate & religione.

Horti laudantur ab amœnitate, floribus, fontibus, plantis, viridariis, arcis, ambulacris, arboribus ordine dispositis, a jucunditate, & utilitate. Idem, servata proportionem, dicendum de sylvis, pratis, villis, regionibus, &c.

Plantæ & arbores a pulchritudine, & proceritate, odore, fructibus, succis & virtutibus.

Seçt. I. De locis Generis Demonstrativi.

IN Genere Laudativo hi potissimum Loci usurpantur.

Definitio : cum enim Definitio rei naturam explicet, maximè per Definitionem intelligitur sitne res laudabilis, an vituperabilis.

Enumeratio partium : partes enim omnes rei laudabilis sunt laudabiles.

Genus :

Genus : nam proit Genus erit, vel laudabile, vel vituperabile ; partes quoq; Generi subjectæ vel erunt laudabiles, vel vituperabiles.

Notatio nominis : nam vel ab ipso Nomine duci potest aliqua laudis materia.

Causæ : nam a Causis petitur effectuum nobilitas.

Effectus : quia rei alicujus vel bonitas, vel malitia ex Effectibus maximè cognoscitur.

Similitudo : quia per similitudines maximè aperitur & cognoscenda proponitur alicujus rei natura.

Comparatio cum aliis rebus : nam ex illa Collatione magis innotescit vel præstantia rei, vel indignitas.

Locus a contrariis : Contraria enim Contrariis opposita magis elucescunt.

Adjuncta deniq; vel loci, vel temporis, vel personarum : nam sæpe adjuncta ejusmodi ad laudem rei, vel vituperationem non parum conferunt. In exemplo rem totam accipe.

Vis laudare solem ? Debes primo laudare generatim, & universè prædicare Siderum naturam ac præstantiam, quæ sunt totidem divinæ pulchritudinis vestigia : sed inter illa tamen dices eminere solem ; quem laudabis secundo a definitionibus conglobatis, dicendo eum esse parentem lucis, mundi oculum, temporum moderatorem. Tertiò enumerabis omnes ejus virtutes ac proprietates ; lucem nimirum splendidissimam, vitalem calorem, motum concitatissimum. Quarto laudabis a notatione nominis ; sol enim dicitur quasi solus, quod res nulla eum eo possit de præstantiâ aut pulchritudine contendere. Quintò a Causis ; Deus enim solus tantæ pulchritudinis conditor esse potuit.

Sextò, a Similitudine ; dicendo eum esse veluti principem, astra cætera videri ejus famulos ac satellites, &c. Septimò, eum poteris comparare cum aliquo alio Sydere, puta cum Luna ; vel cum aliis rebus, puta cum unionibus gemmisq; ita tamen, ut dicas hæc omnia & pulchritudine & excellentia longo intervallo a sole superari. Octavò, ab Effectibus ; qui locus amplissimam suppeditabit dicendi segetem, cum totius naturæ Sol sit parens,

parens, ejusq; virtute omnia procreentur. Nond, a Contrariis; quemadmodum enim nihil est tenebris horribilius, ita sole nihil praelarius esse debet. Deniq; ab Adjunctis, v. g. loci; est enim sol in altissimo loco, velut in folio collocatus, medius inter astra quasi princeps, &c.

Vides hoc in exemplo quantam argumentorum supellectilem tibi suppeditent Loci. Neque vero necesse est ea omnia in omni laudatione usurpare; sed validiora seligenda sunt ad arbitrium, & eo ordine tractanda, quo docuimus in Libro Tertio.

Sit & aliud exemplum de laude hominis. Si v. g. laudare velis Alexandrum Imperatorem: Primo defines quid sit Imperator; tum enumerabis partes & virtutes omnes, quæ requiruntur in Imperatore, puta fortitudinem, scientiam rei militaris, authoritatem, felicitatem, &c. Tertiò res ab Alexandro gestas enarrabis, easque per comparisonem, facinoribus & victoriis aliorum Imperatorum antepones. Quartò adhibebis similitudines; dicesq; fulmen extitisse, quod universo mortaliū generi terrorem incusserit; solem, qui totum terrarum orbem splendore suo illustraverit, &c. Deniq; a Contrariis, conferes eum cum Sardanapalo, Heliogabalo, aliisve mollibus & somnolentis Imperatoribus, qui nihil unquam praelare gesserunt.

Sect. H. De figuris Generis Exornativi.

Cum totum sit hoc Genus ad ostentationem & pompam comparatum, solamq; sibi proponat audientium voluptatem; idcirco omnes verborum, omnes sententiarum lepores ac veneres, omnia Figurarum lumina exposcit.

Licet autem omnibus figuris illustrari debeat Oratio Laudativa, quasdam tamen sibi vendicat tamquam peculiare & præcipuas; qualia sunt Antitheta, Isocola, Distributiones, Exclamations, Metaphoræ, Prosopopeia, Descriptiones.

Antitheta; ut, 'Qui mihi primus afflicto & jacenti Consularem fidem dextramq; porrexit; qui me a morte ad vitam,

‘ vitam, a desperatione ad spem, ab exilio ad salutem re-
‘ vocavit.

Isocola ; ut, ‘ Nonne sunt illæ virtutes Imperatoriæ
‘ quæ vulgo existimantur, labor in negotiis, fortitudo in
‘ periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo,
‘ consilium in providendo ?

Distributio ; ut, ‘ Sed ego Atracino humanissimo atq;
‘ optimo adolescenti meo necessario ignosco, qui habet
‘ excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis.
‘ Si voluit accusare, pietati tribuo ; si iustus est, necessitati ;
‘ si speravit aliquid, pueritiæ.

Cæterarum exempla repetenda sunt ex primo Libro.

Exordium in hoc Genere debet esse floridum, & omni-
bus eloquentiæ ornamentis insigne ; non petitur ex causæ
visceribus, ut in Judiciali & Deliberativo, sed ab aliqua
insigni sententia, testimonio, exemplo, fabula, &c.

In Narratione servari debet ordo temporum : primo e-
nim loco narranda sunt ea quæ ante vitam ; secundo quæ
in vita ; tertio quæ post vitam contigerunt. Debet au-
tem oratio per quosdam veluti gradus assurgere ; narrando
scilicet genus, patriam, parentes, educationem, studia,
præceptores, adolescentiam, & sic deinceps, donec ad se-
nestutem deveneris, vel eam ætatem in qua versatur is
cujus laudes prædicas.

Atque hæc de Genere Laudativo ; iidem enim sunt vi-
uperationis fontes, qui laudationis.

CAPUT III.

De Genere Judiciali.

Genus Judiciale respicit tempus præteritum, duasq;
continet partes ; accusationem, & defensio-
nem.

Motus Generis Judicialis sunt sævitia & clementia : in
accusatione moventur Judices ad sævitiam ; in defensione
ad clementiam.

Duplex

Duplex quoque est finis ; punitio, & impunitas : accusator ejus qui accusatur punitiorem petit, defensor impunitatem.

Status definitur, Cause constitutio quæ nascitur ex primo conflictu partium, hoc est, ex intentione accusatoris, & depulsione defensoris. V. g. dicit accusator, *Patrem Roscius interfecit* ; respondet defensor, *Roscius non interfecit* : hæc est prima adversariorum conflictio, ex qua nascitur quæstio five status ; *An Roscius patrem interfecerit.*

Quia porro de omni re five facto triplex quæstio esse potest, *An sit* ; *quid sit* ; & *qualis sit* ; ideo tres status constituuntur, tribus illis quæstionibus respondentes ; nempe status Conjecturalis, qui respondet quæstioni, *An sit* ; Definitionis status, qui respondet definito, *Quid sit* ; & status Qualitatis qui respondet quæstioni, *Quale sit.*

Status conjecturalis est quando quæritur an aliquid factum sit, ita ut quæstio sit de facto. V. g. *An Roscius interfecerit patrem* ; qui ideo conjecturalis dicitur, quod nitatur conjecturis.

Status definitionis est cum quæritur quid sit res aut factum, aut quo nomine appellari debeat ; ita ut sit quæstio non de facto, sed de nomine : v. g. *An Brutus Cesare interfecit, sit Parricida an Tyrannicida.*

Status qualitatis est quando constat de facto & facti nomine, sed quæritur quale sit factum, hoc est, justum an injustum ; ita ut quæstio sit de jure, v. g. *An Milo jure interfecerit Clodium.*

Status conjecturalis duos habet locos : nempe voluntatem, & facultatem : cum enim quæritur de facto aliquo, videndum est an reus voluerit & potuerit.

Voluntas autem duobus modis probatur ; ratiocinatione & impulsione. Ratiocinatio est causa finalis, propter quam facinus suscipitur : Impulsio est affectus, quo impellitur aliquis ad patrandum flagitium ; ut odium, iracundia, spes, metus, invidia, &c.

Facultas probatur per signa & circumstantias. Signa vel sunt antecedentia, ut si aliquis ante eadem interfecit miratus fuerit ; vel concomitantia, ut clamor auditus ;
vel

vel consequentia ; ut pallor accusati, fuga post eadem, sanguis manans ex cadavere ad suspecti homicidii presentiam. De circumstantiis alibi.

Jam vero pro statuum varietate varii sunt quoque loci unde argumenta eruuntur. In statu conjecturali, cum scilicet reus a se factum negat quod obijcitur ; utitur præsertim loco a repugnantibus, ostenditque se crimen obiectum non potuisse admittere. Siquis v. g. cædis accusetur, probabit a repugnantibus se non fecisse, si dicat se fuisse Lutetiam cum cædes Londini facta est ; repugnat enim eum qui Lutetiam fuerit, eodem tempore eadem fecisse Londini.

Secundò ab antecedentibus, ostendendo vitam ante actam ejus qui accusatur, nullis flagitiis fuisse obnoxiam, imò vero ab iis longè abhorruisse.

Tertiò ab adjunctis ; quæ maximam hic suppeditare solent argumentorum segetem : ab adjunctis enim vel loci, vel temporis, vel personæ, colligitur repugnare facinus ejusmodi, neque cadere posse in eum, cui obijcitur.

Quartò a causis ; ac primo quidem a finali ; ostendendo tale facinus nullo modo fuisse ipsi utile, atque adeo non esse credibile id sine emolumento aliquo voluisse perpetrare : Deinde ab efficiente ; ostendendo v. g. si de cæde agitur, mores istius hominis non esse violentos, atque adeo ad tantum scelus perpetrandum minus aptos ; nullum præterea fuisse odium, nullas inimicitias, aut alia ejusmodi, quæ causæ esse solent tantorum facinorum. Si vero de furto agatur, dices illum non esse pauperem ; pauperies enim potentissimum est ad furta incitamentum.

In statu definitionis præcipuus locus est Definitio rei five facti ; qua breviter expõsita, & pluribus deinde verbis & rationibus confirmata, descendet Orator ad Hypothesin, & factum, quo de agitur, ad eam definitionem adjungat.

In statu denique qualitatis, cum scilicet factum conceditur, sed negatur esse crimen, hi potissimum loci usurpantur. Primo Definitio ; nam cum res sit in confesso, hic videtur tantum esse controversia de natura rei, an crimen sit

fit necne; adeoque cum definitio rei naturam explicet, hæc videtur esse plerumq; necessaria.

Secundo Locus ab Adjunctis hic maximè regnat; nam ostendere debet Orator eam rem quæ aliàs crimen esset, in aliquibus circumstantiis, non esse crimen, sed laudabilem esse. Ita occidere hominem ex se quidem scelus est; sed si quis hoc faciat provocatus ab alio, & la-cessitus; si multi in unum illum irruerint; si quis seditio-sus fuit, publicus prædo, homicida nefarius, deprehensus in flagranti delicto; si deniq; in bello interfectus; certe nemo non videt hoc facinus non esse crimini sed po-tius laudi vertendum.

Tertiò usui esse potest locus a causis; v. g. si quis alte-rum interficiat imprudentèr, existimans feram interfecisse, aut aliquo alio casu: certè hæc causa reddit facinus totum innocuum, aut saltem imminuit.

Quartò locus a Contrario; ostendendo si aliter fecisset quam fecit, malè acturum fuisse; ex quo colligitur inno-cuum esse ejus facinus.

Quintò locus ab exemplis; ostendendo similibus exem-plis simile facinus non fuisse crimini verum.

Sextò denique locus a consequentibus; cum ostenditur Reipub. utile fuisse talè facinus.

In hoc statu plurimum quoq; valent loci externi; nem-pe leges, tabulæ, præjudicia, & alia ejusmodi.

Quod attinet ad illum qui accusat, ex iisdem penitus locis argumenta sua debet eruere.

LIBER V.

De Pronunciatione & Memoria.

QUicquid ad Oratoris munus in Compositione pertinet jam exposuimus, nunc aliquid breviter adjiciendum de Pronunciatione & Memoria. Et si hæc duo a multis prætermittuntur, vel summam tractantur, quasi exigui essent momenti, & ad Eloquentiæ gloriam parum contulerint: tamen si Græcorum Judicium, & illustrium oratorum præcepta, nostramque quotidianam experientiam audire licet, plurimum valent ad animorum motus excitandos, ad affectus movendos, & in omni dicendi genere ad audientium voluntates flectendas. Itaque Tyrones qui ad hujusce artis culmen pervenire conantur, quibusdam præceptis informari necesse est, ut facilius ad summum apicem possint ascendere. In duo Capita illa distribuemus; in primo de Pronunciatione, in secundo de Memoria acturi.

CAPUT I.

De Pronunciatione.

PRONUNCIATIO est externa corporis & Vocis, pro verbis & rebus, secundum auditorum caprum, & gentis consuetudinem dispositio. Tanta in ea est vis, tantaque potentia, ut merito Orationis anima & ipsa vita censeatur. Debet igitur prudens Orator ita vocem modulari, & totum corpus regere, ut animi sui affectus auditorum mentibus possit imprimere, & eosdem in illis excitare. Sed gentis ubi versatur mores et consuetudinem consulere oportet. Nam in quibusdam gestus & voces
majo-

maiores, in aliis minores & temperationes decent. Nos, cum hoc opusculum in gratiam Gentis nostræ composuimus, vocem & corporis motus ita dirigemus; ut sint Anglorum modestiæ & prudentiæ conformes. Nam illis Monachorum mimici actus, manuum verberationes & vehementiores motus admodum displicent; præsertim in concionibus sacris, ubi ratio & divinæ veritates, apud cordatos saltem Auditores, plus habent ponderis, quam corporis flexiones & inanes vociferationes.

In pronuntiatione hæc præcipuè notanda sunt; vultus, oculi, corporis status & flexiones, manus & earum actiones, vox & ejus varietas.

Sect. I. De Vultu & Oculis.

Cum primum in suggestum ascendit Concionator, vel cum alius Orator os aperit ad dicendum, omnium oculis accipitur, & de eo judicium ferunt; secundum varios eorum affectus; quod primum judicium, quantum valet in sequente Oratione, nemo ignorat. Primò igitur cavendum est ne pravam de se opinionem ingerat; sed potius ad modestiam, gravitatem, Christianam severitatem, & supremi numinis auctoritatem vultum debet componere, & rebus de quibus sermo fit conformare. Nam si aliquid triste & lugubre sit tractandum, lætitiæ præ se ferre in fronte odiosum est; & contra si aliquid gratum aut utile nunciandum est, ejusmodi affectus ostendendus in vultu & oculis, rei, de qua agitur, magis consentaneus. Sed ut plurimum deponere oportet omnem tristitiam, timorem, diffidentiam &c. Cumquæ facies & oculi sint interni sensus speculum & animæ lucernæ, nihil in iis prode debet Orator, quod possit auditorum oculos vel animum offendere. Cum autem variæ res tractantur in prædicationibus, semper aliquam mutationem, & varios animi motus aperire potest. Nam nisi oratio ipsum loquentem tangit, nullo modo audientes potest afficere,

Sect. II. *De Corporis statu & flexione.*

Cum in Prædicatore nihil nisi grande, sublime, cœleste, sanctum, & Christi servatoris nuntio dignum apparere debet, cavendum est ne corpus sit nimis inclinatum, vel in brachia propensum, sed potius erectum, & caput celsum & elevatum, ut ab omnibus in Ecclesia videatur.

Sed observandum aliquando in multas partes caput vertendum, & secundum res flectendum corpus, ut possit internos eo modo animi affectus exprimere. Eam ob rem varii decent Corporis & Capitis motus, pro rerum varietate.

Sect. III. *De Manibus & earum actione.*

Manus inter plurimas gentes dicuntur loquaces, & communis sermonis Interpretes. Et sunt nonnulli, qui, cum careant linguis, tamen sensus internos per manuum diversas actiones solent tam solertè & aperte exprimere, ut, licet muti, intelligantur a multis. Scimus inter Turcas mutos homines & mutas foeminas ab Imperatore magni estimari, quod quidquid alii voce, illi manibus & oculis possint figurare.

In omni oratione igitur manus regendæ, ut aliquam venustatem addere vel dictis vel dicentibus queant. Sinistra verò plurimùm maneat immobilis: at dextra ita moderanda, ut ipsas res apertius depingat. Sed aliquando sinistra opus est, parciù verò, cum vehementiores corporis motus requiruntur. Cavendum tamen ne manus nimis gesticulosa sint; ne pulvinar fortius seriant aut pectus; ne scenicum referant; ne immoderatæ vel immodestæ videantur,

Sect. IV. *De Voce & ejus Varietate.*

Vox plurimùm in omni oratione ad delectandum, ad persuadendum, & ad omnes motus ciendos valet: Itaq; præcipua adhibenda diligentia in componenda voce,

ut gratum in auribus sonum efficiat. Hæ igitur sunt vocis virtutes & vitia

Primò oportet esse clara & sonora, nam si non audiatur, vel vix feriat aures, nihil proficere potest.

Secundò, debet esse facilis, sine loquentis conatu progrediens; nam balbutientes & impediti lingua non audiuntur cum delectatione.

Tertiò, distincta & articulata plurimum confert ad audientium voluptatem.

Quartò flexibilis, dicendi, asseverandi, vel movendi usus idonea; vel ut ira, amor, voluptas, metus, misratio, aliiq; animi affectus nobis dictabunt. Et tunc variè & per gradus intendere vel remittere, & diverso sono mutare oportet, secundum rem de qua agitur, vel secundum cætum in quo loquimur. Sed videas ne subito ascendat, aut protinus ad imum descendat, sed gradatim ab infimo gradu ad altissimum progrediendum.

Quintò continua & æqualis vox esse debet, præcipuè in periodo; at nonnunquam aliqua varietas admitti potest, sed non multa & inconcinna, ut quorundam mos est, qui in sententiæ ingressu vehementiori voce contendunt, in fine vero demissa, & vix audiuntur. Sed ab omni *monotonia* abstinenda, quæ fastidium parit, & ab omni rauca voce, hæitatione, & importuno clamore, & si sit aliquid aliud in voce, quod audientibus non convenit, a nobis amputandum. Nam, ut jam diximus, hi tanquam Judices in omni oratione consulendi sunt. Itaque si quid occurrat asperum, hiulcum, vel ingratum auribus, hoc omitendum est.

In Exordio submissiori voce incipimus, postea paulatim insurgere oportet; in narratione quidem mediocris & aperta, in contentione acrior, præcipuè in argumentando; in Epilogo excitata & vehemens esse debet.

Curandum etiam ne vox sit nimis præceps, sed cum mora proferatur, ut omnes intelligant, deturq; tempus comprehendendi quod dictum est. Recitentur versus cum quadam vocis modulatione; res grandes dicendæ cum majestate; atroces concitate; suadendum voce gravi; lau-

dandum magnifica ; in ira utimur voce incitata, crebròq; interrupta ; in miseratione vero tristi & flebili &c. Sunt & in voce quædam vitia, quæ labore & industria possunt sanari. Nam dicitur de Græcorum Oratorum Principe, calculis sub lingua positis, magnum loquendi impedimentum ita amovisse, ut nullum postea vestigium ejus remaneret.

C A P. II.

De Memoria.

Quantum valet Memoria in dicendo, nemò ignorare potest. Author est Augustinus, Memoriam in primis Oratori necessariam esse. Nam quid ad persuadendum efficacius, quid ad permovendum vehementius, quid in dicendo ornatus, quid Oratori utilius vel gloriosius excogitari potest, quam perpolitam orationem arteq; compositam, memoria retentam, absq; ullo chartæ adminiculo, ad populum, idoneo corporis gestu, & vocis & membrorum apta figuratione, recitare? Nemo est inter priscos Oratores, qui hanc egregiam planeq; divinam animi facultatem, præcipuum in dicendo ornamentum non existimaverit. Itaque licet a divina bonitate & natura ipsa nobis donata sit, præceptis tamen et arte augeri & confirmari potest. Imbui igitur oportet Tyronis animum, ab initio, quibusdam Regulis ad dirigendam & corroborandam Memoriam.

Ea definitur, Actus potentia naturalis, quo intellecta et judicata citò in mente imprimimus, impressa diu retinemus, et deniq; recordamur: vel, est firma rerum & verborum in mente retentio, ut inde possimus ad libitum ea depromere: vel, est apprehensio in anima existentium specierum, cum indagatione et inquisitione.

Non hic quod alibi fusiùs, nempe in Opusculo meo Anglicano vocato, *The Art of Memory*, omnia præcepta figillatim recensere in animo est, sed ea tantum, quæ præci-

præcipuè observanda ad facultatem *μνημονεύουσαν* dirigendam & perpoliendam ; Itaque nobis videndum, quid officit Memoriam, quid adjuvat, quomodo augetur, quibus præceptis uti oportet, ut orationes melius & citius recordemur.

Seçt. I. Quid officiat Memoria.

AD felicem Memoriam requiruntur sanitas corporis & Animi, & bona temperies. Nam si quis ægrotat, vel si mens aliquo violento affectu agitur, non potest tunc memoria tam facile retinere aut concipere. Quidquid igitur corpus vel animum lædit, huic facultati perniciosum estimandum est ; præcipuè si caput, ubi Memoriam sedes esse dicitur. Hæc igitur notanda tanquam Memoriam valdè noxia.

Primò, Cruditates & Repletiones in stomacho, & vitium quod vulgò Gula vocatur. Nam inde fumi & vapores ascendunt in cerebrum, unde oriuntur Cephalalgia, Vertigines, aliq; morbi. Secundò, Ebrietas quæ oblivionem parit. Meritò igitur nuncupatur tempestas, tam in animo, quam in corpore, & se ipsam ignorat. Tertiò, vehemens frigus, si Caput vel Cerebrum lædat, præsertim nocturnum. Quarto, madidi & frigidi pedes in hyeme cerebrum & memoriam impediunt. Quintò, nimii fervores solis, cum caput sine tegmine feriunt radii. Sextò, nocturnæ Comestationes, præcipuè si cubitum eamus antequam fiat coctio ; & cibus ex ventriculo in alvum descendat. Septimò, Adulterium & Fornicationes ; nam nihil magis ad animi perfectionem confert quam Castitas. Octavò, Timor, Ira, Furor, Melancholia, & Tristitia, memoriam perniciosissima esse dicuntur ; nam qui iis laborant, numquam quidquam firmiter recordantur.

Seçt. II. Quid Memoriam augeat & adjuvet.

Multæ res reperiuntur inter nos, quæ hanc divinam facultatem fovant, ejusq; actiones adjuvant. 1. Temperantia, & vesci bonis cibis. 2. Corporis moderatum exerci-

exercitium. 3. Quidquid confert ad sanitatem corporis & cerebri. 4. Loti pedes in aqua calida, cum herbis odoriferis. 5. Pulveres bene olentes ad siccandum Caput. 6. Quadam emplastra, & unguenta multum ad memoriam corroborandam conferunt.

Sunt & alia adjumenta, quæ ex Medicinæ officinis extrahere licet, ut nimia frigiditas vel humiditas in cerebro corrigentur.

Quadam Medicamenta topica seu interna & localia memoriæ valde opitulantur, nempe frictiones occipitis, lotiones cum certis herbis, & moderatæ inunctiones. Herbæ quoque nonnullæ caput & memoriam fovēt; scilicet orminum, nasturtium & aliæ bene olentes.

Sect. III. *Quadam Præcepta ad Orationes nostras facilius retinendas.*

Primò, sit Oratio, quam retinere volumus, ingeniosa, egregia, faceta, mirabilis, nova vel delectabilis. Secundò, oportet ordinem adesse, nam Memoria sine ordine cadit. Tertiò, aperte conscribatur Oratio distinctis periodis, majusculis literis in initio. Et si debilis sit nostra memoria, oportet variare prima verba uniuscujusq; periodi diversis coloribus; utpotè rubro, nigro, caruleo, croceo, &c. et sic in unaquaq; pagina, observando semper eodem colorum ordine: nam ea coloris variatio altius oculis res & ideas imprimit. Quartò, utamur abbreviationibus, quibus multarum dictionum initiales literæ in unicam vocem colliguntur in singulis paginis, quæ quidem literæ, si retineamus, ad reliquam periodi partem nos subito diriget. v. g. Sal significat, bene sentire, agere, loqui, &c. Quintò, Oportet totam orationem habere in mente nostra abbreviatam vel contractam sub quibusdam capitibus, ad quæ momento temporis possimus cogitatione recurrere. Sextò observentur conditiones quadam particulares, quibus res ipsa possit facile in memoriam revocari. Septimò, oportet in intellectu nostro esse localis impressio rerum & verborum, quæ retinere volumus & publicè recitare. Octa-

vo, cum primûm Orationem incipimus memoriæ mandare, oportet placidam Mentem afferre, attentè legere, & gradatim infigere eas res, quarum reminisci volumus. Nono, oportet etiam multoties meditari de eadem re, & sæpe recitare alta vel surda voce, quia ista repetitio faciliorem ejus pronuntiationem reddit. Decimo, oportet aliquando hujusmodi frequentem meditationem abrumpere; & somno indulgere: nam post meditationes plus facit somnus & quies, quam longius producta meditatio. Itaque legatur oratio cum ad lectum progredimur & denuò matutino tempore; tunc enim facilius mente imprimitur. Undecimo, cum Orationem retinere studuimus, notanda præcipue ea loca quæ memoriâ exciderunt, ut possimus ea postea recuperare. Duodecimo, intelligat quisq; quid possit Memoria sua, ubi & quando infirma est, quando fortior, ut ea cognitione possit melius eam moderari & confirmare. Decimo tertio, debemus penitus callere res, de quibus loquimur, & omnes rationes bene intelligere. Nam cum ratio Memoriam opituletur, vix ex ea evelli possunt eæ res, quæ ita menti inhærent. Decimo quarto, a teneris annis Memoriam exerceant Juvenes: nam frequentes actiones habitum pariunt, habitus potentiam fortiores reddit; continua itaque exercitatio ad perfectionem nos tandem adducit. Decimo quinto, cavendum ne superbia inflemur, si Deus nobis firmam concesserit memoriam: citò enim auferre potest quidquid tu inani fastu abutaris. Neque negligendum est hoc donum, sed exerendum ad honorem Dei, ad salutem fratrum & ad reipublicæ commodum: nam exercitio devenimus perfectiores. Nemo unquam, teste Tullio, tam firmam a natura habuit memoriam, quin arte & usu excoli possit & confirmari. Habenti enim a natura labilem memoriam industria & labore firma redditur; cui jam firma est, firmiorem acquirit; qui habet firmiorem, firmissimam consequitur. Decimo sexto, in omnibus arti memoriæ operam dantibus, requiritur mansuetudo, ne ira, impatientia, aut alio affectu turbentur: turbatus enim non bene utitur ratione. Necessaria etiam est sobrietas, ne per ebrietatem virtus naturalis suffocetur: etenim

etenim sensus interiores superfluis humoribus & vaporibus impediuntur, ne exequantur & ritè sua obeant munia. Quies etiam & vacatio mentis, vel potius ejus præsentia requiritur, ne per occupationes externas virtus naturalis distrahatur.

His præceptis adjiciam ex idoneis autoribus quasdam de memoria observationes. Primo observandum, ut Memoriz bonitas constet, requiritur ex parte organi, tum mollitudo, tum durities: Mollities quidem, ut facile imbibat rerum notas; durities autem, ut simulacra impressa retineat & conservet. Ob defectum mollitudinis, senes jam præcipiti ætate, quibus, humore naturali magna ex parte consumpto, membra inarescunt ac rigent, labili sunt memoria. Ideo quæ didicerant, citò obliviscuntur; quia exsolescunt in iis, quasi in ruinosis ædificiis, depictæ rerum Imagines. Ob defectum vero congruentis duritiei, admodum pueri, quos constat præhumidum habere cerebrum, parum memores sunt; quamquam eos ad reminiscendum adjuvat alia causa, quod nondum multa perceperint; intellige, quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum sit: neque enim negari debet, ipsam specierum multitudinem & colluviem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actionem memoriæ interturbare, dum rerum occurſu res aliæ pro aliis sese menti ingerunt. Inde est etiam quod meminisse ea melius solemus quæ mane percipimus, quam quæ procedente die, cum tanta objectarum rerum turba, per sensus immissa, animi intentionem distraxit. Non solum autem nimia siccitas & humiditas, aetatibus certis propriæ, memoriam vitiant aut impediunt; sed etiam cum eæ morbo aut alia quavis ratione inducuntur. In quibusdam, exsuperantia caloris innati debilitat, imò extinguit prorsus memoriam; in scholastico vehemens animi intentio; in operariis, puta fossoribus, agricolis, motus corporis diuturnus & violentus. Motus autem calorem gignit, & quidem in animantibus potissimum, propter effusionem spirituum ad externas partes. Adhæc, licet oblivio sit comes nimie humiditatis, sicut retentio siccitatis; tamen aliarum etiam primarum qualitatuum redundan-

dantia memoriam labefactat ; præsertim frigoris, quod omnes animales functiones torpidas reddit, & ipsius vitæ fundamenta concutit. Speciatim autem, ad servandam memoriam, docent Medici, abstinendum ab ebrietate & a copioso vini potu, a cruditate ventriculi, omniq; satietate, a fructibus immaturis & oleribus, a lacte, caseo, & carnibus falsis, omnibusque flatum generantibus, ut piscium fluvi-
alium, & anguillarum præsertim esu.

Melancholici plurimum valent memoria, tum quia organa ficciora habent, proindeque firmitus retinentia : tum quia diutius cogitant, serius ac lentius apprehendunt, atque adeo altius res objectas animo infigunt.

Ii qui noctes ducunt insomnes minus memores fiunt ; quia humores, qui somno erant absumendi, congruam organi ficcitatem impediunt. Quæ amamus, haud facile obliviscimur, quia de iis assidue loquimur, diutius & attentius cogitamus. Ebrii, irati, & timore perterriti ægrè recordantur ; quia vehemens motus, vaporum & spirituum agitatio, quæ hos affectus sequitur, imaginum impressioni obstat. Percussis etiam ingenti metu, rerum præteritarum memoria interdum excidit ; quia confugientibus ad præcordia spiritibus, & unà cum iis calore, partes cerebri, in quibus memoriæ officina est, ita frigore occupatæ adversatæque fuerunt, ut rerum imagines perderint.

Et nequid hic omittere videar, quod ad memoriæ firmitatem conferre possit, ex clarissimorum medicorum officinis hæc sequentia accipe.

Quoniam magnâ ex parte frigida humidaque qualitas memoriam infestat, illamq; obruit, hæc contrariis est expurganda ; iis scilicet quæ humorem supervacaneum absumunt, ac cerebro robur addunt ; ut sunt nux muscata, præsertim, quæ non exsucca est & cariosa, rorismarini flos, ejusque frutex, & quicquid ex his confici solet ; Amarus, melissophyllon, utriusq; differentia stœchas, ab insulis nomen sortita, pæoniæ radix ejusq; baccæ, fruticulus quem viscum vocant, satireia, hyssopus, thymbra
quam

quam vulgò origanum vocant, quæ alia est a cunilâ, odoris saporisq; inter elixas carnes gratissimi : nam hibernis mensibus non exfolescit aut emoritur. Quibus accedunt betonica, verbasculum odoratum, vulgò herba paralyfis, maron vel origanum vulgare, aut sylvestris majorana, ocimum quod basilicon vocant, utriusq; differentia iridis radix, inula vulgò enula campana, raphanus, hoc est radícula, quæ æstate nusquam non mensis infertur ad acuedum appetitum. Inter exotica autem & peregrina, zedoaria, caryophylli, macia, quæ nucem muscatam ambit, zinziber, præsertim viride & melle conditum, acorus non adulterinus, casia aut cinnamomum, carpesium, vulgo cubebæ, myrobolanum conditum, seu in melle asservatum. Horum pleraq; vel in Syrupos redigi possunt, vel in pulveres aut condimenta reduci, vel eorum decoctum sumi aut dilutum; ab iis præsertim, qui loca frigida humidaq; incolunt, ac natura pituitosi sunt. Nam in seniculis, aridis, exhaustis, irrigari postulant cum corpus tum sensuum instrumenta, ac suavi alimentorum rore madefieri & perfundi, ut sunt cortices citri, hoc est, mali medici conditi, glycyrrhiza, nymphaea, buglossus, uvæ passæ exemptis vinaceis, passulæ corinthiæ; quæq; moderatè calefaciunt & humectant, cujus generis sunt mel, saccharum, vinum dulce ac minimè austerum, butyrum, atq; ova recentia, nuclei pini, amygdalæ dulces, non rancidæ nec vetustæ, pistacia, castanæ mollius tostæ, avellanæ, nam juglandes memoriæ officiunt, ut etiam cœpe, quod oculis caliginem infert vapore calido, ut lactuca frigidò, somnificâ vi ac soporiferâ. Rapa verò, ac napi cocti aut elixati, si cui experiri libeat, oculorum claritati adminiculantur, illisq; fomenta ministrant, ob calidi humidique flatus copiam; qua & semen augent, & ad venerem stimulant, si gingibere condiantur. Quod verò ad cerebella attinet, nihil perdicum efficacius ad confirmandam memoriâ, nec magis præsentaneum; quibus accedunt passerulorum, omniumq; alitum quæ agilitate pollent, ac se volatu exercent. Caput lotionibus fatigare, quanquam id pleriq; non im-

improbant, nemini persuasum velim; reddit enim cranium imbecille, atq; ad lenissimam auræ injuriam, distillationibus ac catarrhis expositum. Pedes verò abluere decocto foliorum lauri, roris-marini, ac fœniculi non equidem improbaverim; avertit enim a capite vapores & fuliginem, quæ mentem offuscant. Quo vero fumi reprimi possint, ac cerebrum vaporibus minus infestari, peracta cœna, aliquot coriandri grana priùs macerata aceto, in quo sampsuchus decoctus fuit, mox saccharo incrustata, occluso ore dentibus conficiantur; dici vix queat, quantum hæc memoriæ profuerint. Nec minus efficax est id quod ex cotoneis conficitur, si ab assumpto cibo nonnihil assumatur: discutit enim fumos, ac prohibet vapores sursum eniti, quod ipsum etiam præstant aliquot grana mastiches deglutita: Odorifera quoq; identidem naribus admoveri debent, præsertim quæ sunt vibrantis naturæ ac calorifica, ut lignum aloes, caryophylli, roris-marini flos, ocimum, nigella, succinum orientale, quod ambra-grisea vocatur, zibethum, rosæ rubentes, caprifolii flos, spica celtica, multa; alia quæ nullam gravitatem expirant, sed jucundum gratumq; odorem exhalant: Omnia enim hæc spiritus recreant, suoque effluxu cerebrum reficiunt.

Quod si res propemodum deplorata sit, atq; ad extremam oblivionem quis devenerit, ut in lethargo, foris nuchæ & cervices inungi debent oleo castorei, nigellæ, euphorbii, costi, erucæ; intus verò utilis est confectio anacardina, aut ipsa lingua defricetur. Dissolvit enim humidam frigidamq; ac viscosam pituitam, ita ut apoplexiâ perculsis loquelam restituat, linguamq; hoerentem refulciat; quod ipsum & oxymelle scyllitico perfici potest, & vino ardente in quo grana aliquot erucæ macerata sunt: ad hæc enim tanquam ad sacram anchoram confugimus in deploratissimis morbis: in mitioribus vero, alia jam memorata adhiberi possunt, ut serapion de stoechade, dianthos dulcis, aurea alexandrina, diacastoreum, pliris cum musco theriaca, ac mithridaticum.

Experientiâ autem & quotidiano usu comprobatum est agallacum, quod vulgò lignum Aloes vocatur, vel suffitum, vel naribus admotum mirifica vi esse in corroborando cerebro, ac sensibus excitandis; adeo ut si in pulverem redigatur, admixtis aliquot caryophyllis atq; osse de corde cervi, eaq; oleo nigellæ commisceantur, eas vires conferat cerebro, ut si galli gallinacei vertex eo oblinatur, cantillare aut crocire non desinat.

Odor thuris, amaraci, marathri, nucis muscatæ, rutæ, gariophyllorum, prodest memoriæ non mediocritèr.

Alius medicus doctissimus hæc concilia nobis reliquit: Melissophyllon confirmat memoriâ, & ingenium acuit, hominemq; facit industrium: quod etiam Nasurtium in segnioribus & frigidioribus efficere potest; unde natum est in segnem adagium: *Ede nasurtium*. Melissa, præter hæc, ad animi tranquillitatem præstat, saporem capiti jucundum inducendo. Turturis caro ingenium auget; Gallinæ, ut aiunt, cerebrum memoriâ & ingenium juvat; adeo ut aliquos qui delirare cæperunt, resipere fecerit. Semen ormini seu sclarez domesticæ fertur ad recuperandam memoriâ miræ virtutis, si in pulvere sumatur, cum cibo aut potu. Item eboris limatura contra oblivionem munit, si exigua ejus quantitas mane in vino sumatur. Granum unum thuris albi, cum lectum petis, idem præstat, si per se deglutatur: Nam capitis & ventriculi humiditatem exsiccat, atque ita memoriæ opitulatur. Hoc, post purgationem, facito bis terve in hebdomada, si magna vis sit humiditatis.

Denique precibus humillimè Deum O. M. quotidie oremus, nomine Christi servatoris, ut pro benignitate suâ memorias nostras & ingenia augeat, foveat, fulcias, & ab omni languore conservet: Nam ut ab eo proveniunt omnia dona; ex ejus sancto spiritu, & benedictione paterna, quærenda est eorum continuatio.

Itaque

Itaque hunc Dominum & Patrem coelestem supplex
precor, ut tibi, benevole Lector, omnes animi dotes
largiatur, praesertim eloquentiam & memoriam, ad ipsius
gloriam, tuam salutem, Reipublicae & hujus regni com-
modum, & Ecclesiae Anglicanae decus ac felicitatem.

F I N I S.
